Ukraińskie Pismo Podlasia

2 (204) 2026

Cena 8,00 PLN VAT 5%

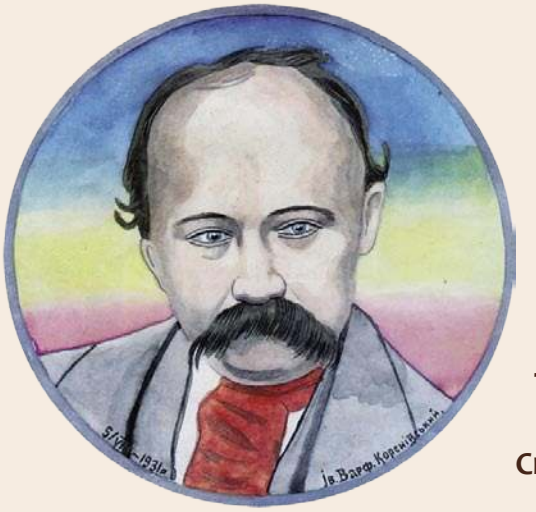
NAD BUHOM I NARWOJU

www.nadbuhom.pl

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

ISSN 1230-2759

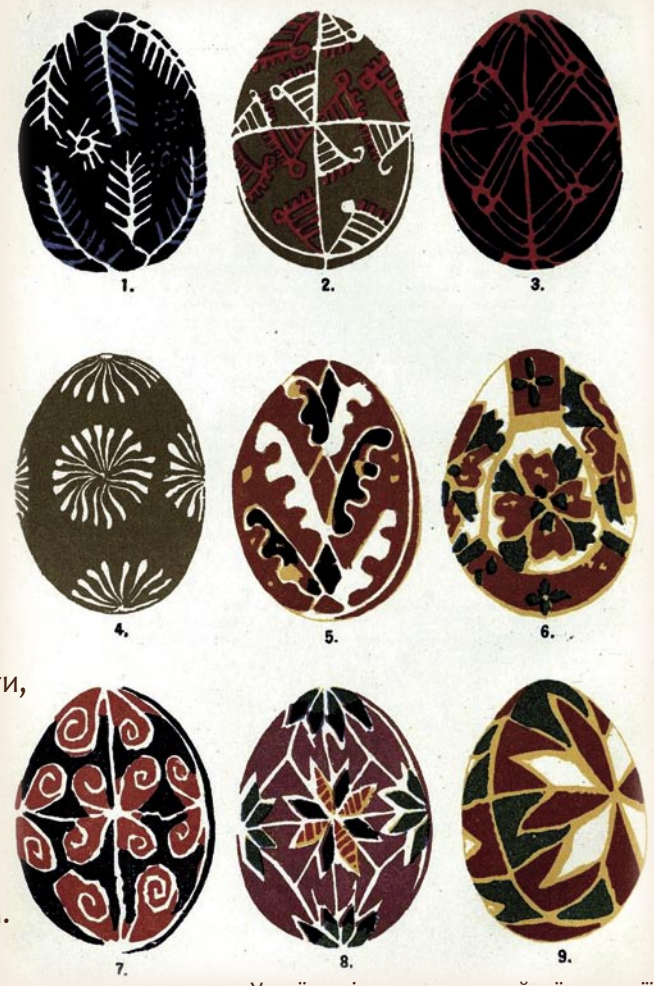

Тарас Шевченко (1814–1861) на малюнкові Івана Коренівського, уродженця південнопідляського села Золоття у Білянському (Білопідляському) повіті (1931).

Тарас Шевченко

Село

Село! І серце одпочине:
Село на нашій Україні —
Неначе писанка, село.
Зеленим гаєм поросло.
Цвітуть сади, біліють хати,
А на горі стоять палати,
Неначе диво. А кругом
Широколистії тополі,
А там і ліс, і ліс, і поле,
І сині гори за Дніпром.
Сам Бог витає над селом.

Українські писанки з музейної колекції, зібраної Миколою Янчуком (1899). № 1–3: писанки з рідного села етнографа (південнопідляська Корниця, тоді Костянтинівський, нині Білянський пов.).

Південнопідляські писанки з колекції Музею матеріальної культури Холмщини та Підляшшя під відкритим небом у Голі (Володавський повіт).
Фото Ю. Гаврилюка

eprasa.pl eb61ed4650

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

NAD BUHOM I NARWOJU

ВЕСНА — 2 (204) 2026 — WIOSNA

„Nad Buhom i Narwoju" to czasopismo stworzone w 1991 roku przez środowisko młodzieży ukraińskiej urodzonej na terenie pomiędzy Bugiem, Puszczą Białowieską i północnymi brzegami Narwi – adresowane do wszystkich, którzy interesują się życiem społecznym, historią i kulturą ukraińskojęzycznych mieszkańców historycznej ziemi bielskiej, drohiczyńskiej, mielnickiej i brzeskiej, znanych zresztą nie tylko pod dawnym mianem Rusinów i współczesnym Ukraińców, ale też Małorusinów, Białorusinów lub po prostu prawosławnych. ❖ «Над Бугом і Нарвою» то часопис створений у 1991 році середовищем української молоді з міст і сіл поміж Бугом, Біловезькою пущею і північними берегами Нарви – видаваний для всіх, хто тут проживає й цікавиться суспільним життям, історією і культурними справами україномовного населення.

ЗМІСТ НОМЕРА ❖ SPIS TREŚCI

Позиція українського середовища Підляшшя у четверту річницю повномасштабної агресії Російської Федерації проти України 2
Spotkanie Noworoczne Prezydenta RP z przedstawicielami Kościołów i mniejszości narodowych i etnicznych 4
Wystąpienie Współprzewodniczącego Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych Grzegorza Kuprianowicza 4
Ре-Д., *SenseMinistry, DJ Shevchenko...* 5
L. Łabowicz, *Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi* 6
С. Савчук, *Сучасне українське мистецтво у білостоцькому «Арсеналі»* 11
A. Pabjan, *„Tam"* 13
С. Кулік, *Весна* 14
«Для мене ця місцева говірка то абсолютно українська мова». Розмова з М. Бакунович з колективу «Вервочки» 15
Олександр Афанасьєв-Чужбинський про перші роки знайомства з Тарасом Шевченком (Фрагменти зі споминів) 18
Ju. Hawryluk, *Kornickie „starożytności" ocalone przez Mikołaja Janczuka* 23
Ł.Ch., *Przypomnienie curriculum vitae Mikołaja Janczuka* 24
Ю. Гаврилюк, *З Більського повіту на Полтавщину. Писанки кінця XIX століття — з Більська і Дорогичина з околицями — у старовинному альбомі* 25
Ju. Hawryluk, *Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w. Parafia Pasynki* 30
J. Danieluk, *Walka o pomnik* 31
В. Масайло, *Смуток по одийшовших батьках* 36
О. Гаврилюк, **** Ніч вже прийшла...* 36
Ju. Hawryluk, *Od stołpu babilońskiego do wieży w Stołpiu* 37
JH, *Prekambr — pierwsze eony dziejów Ziemi* 39
JH, *Kształtowanie się ożywionego środowiska naturalnego* 42
JH, *Przodkowie i kuzyni rodzaju ludzkiego* 44
W. Waszczuk, *Nasza radost'* 44
(ред.), *З хроніки організованого життя* 45

НАША ОБКЛАДИНКА

Олічка та Максім – прем'єрний концерт альбому «Там». Фотографія Йоанни Круковської. Дивись більше на 13 стор.

Весна не знає, що іде війна

Весна не знає, що іде війна,
Вона летить, квітує і співає.
Вона красива, трепетна, ясна,
І все навколо радісно буяє.

Ось на окопах квіти зацвіли,
Каштан свічками раптом загорівся.
І пташечки мовчати не змогли,
Хоч і снаряд десь поруч причаївся.

А там, де ще недавно йшли бої,
Цвітуть тюльпани і волошки сині.
Як стихне бій — співають солов'ї,
Й кує зозуля в дуба на вершині.

Весна летить чарівна, запашна,
Тривожить серце, душу зігріває.
Весна не знає, що іде війна,
Вона квітує, ласкається, співає…

Та почали кривавити поля,
Так рясно-рясно маками повсюди…
Війну відчула на собі земля,
І на собі війну відчули люди…

І плаче мати в чорному вбранні,
І плачуть діти, бо убили тата.
І червоніють маки навесні,
Як кров людська… Чого ж їх так багато?

Небес синіє світла глибина,
Гніздо лелек на груші коло хати…
Весна не знає, що іде війна,
Вона квітує радісно й крилато…

Надія Красоткіна

Малюнок Беати Куркуль

eprasa.pl eb61ed466b

Позиція українського середовища Підляшшя у четверту річницю повномасштабної агресії Російської Федерації проти України

Stanowisko środowiska ukraińskiego Podlasia w czwartą rocznicę pełnoskalowej agresji Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy

Mijają już cztery lata, gdy o świcie 24 lutego 2022 r. cały świat obiegła wiadomość, że Federacja Rosyjska rozpoczęła pełnoskalową agresję przeciwko Ukrainie, a trwający od 2014 r. konflikt wszedł w nową, otwartą fazę. Wbrew oczekiwaniu agresora, ale także wbrew temu, czego spodziewali się liczni politycy, eksperci i zachodnie społeczeństwa, Kijów nie upadł „w ciągu trzech dni", a Ukraina wytrwale, choć wielkim kosztem, do dzisiaj stawia opór agresji.

Cztery lata to 1461 dni bohaterskiej walki narodu ukraińskiego o prawo do istnienia, do zachowywania i rozwijania własnej kultury, tradycji i państwowości. To także wojna o wartości – o godność człowieka i prawo do życia, o ład międzynarodowy oparty na prawie, a nie przemocy.

Coraz częściej w Polsce i na całym świecie można usłyszeć: „to nie jest nasza wojna!". Doświadczenie polskiej historii pokazuje, że ci, którzy w 1939 r. „nie chcieli ginąć za Gdańsk", rok później ginęli za Oslo, Paryż czy Londyn. Gdy zło nie zostanie powstrzymane na początku – rozlewa się i niszczy wszystko oraz wszystkich wokół. Wojna na Ukrainie jest wojną zbrodniczego, dyktatorskiego reżimu przeciwko sąsiedniemu, wolnemu narodowi i demokratycznemu państwu. Ta wojna jest „naszą wojną" dla każdego, kto szanuje prawa człowieka, zasady demokracji

Минають вже чотири роки з того часу, коли на світанку 24 лютого 2022 р. по всьому світі поширилася звістка про те, що Російська Федерація розпочала повномасштабну агресію проти України, і конфлікт, який триває з 2014 р., вступив у нову, відкриту фазу. Всупереч очікуванням агресора, але також всупереч тому, що передбачали численні політики, експерти та західні суспільства, Київ не впав «за три дні», і Україна послідовно, хоч і дорогою ціною, продовжує чинити опір агресії й донині.

Чотири роки – це 1461 день героїчної боротьби українського народу за право на існування, на збереження та розвиток власної культури, традицій та державності. Це також війна за цінності – за людську гідність та право на життя, за міжнародний порядок, заснований на праві, а не на насильстві.

Все частіше в Польщі та в усьому світі можна почути: «це не наша війна!». Досвід польської історії показує, що ті, хто у 1939 р. «не хотів помирати за Гданськ», через рік гинули за Осло, Париж чи Лондон. Коли зло не буде зупиненим на самому початку, воно поширюється та знищує все і всіх навколо. Війна в Україні – це війна злочинного, диктаторського режиму проти сусідньої, вільної нації та демократичної держави. Ця війна – «наша війна» для кожного, хто поважає права людини, демократичні прин-

Донеччина. Костянтинівка. 9 січень 2026. Місто живе в умовах наближення фронту та фактичної дронової облоги. Російські FPV-дрони атакують цивільний транспорт, підпалюють автівки, б'ють по евакуаційних місіях. Костянтинівка цілодобово перебуває під ударами авіабомб і артилерії. У місті залишаються кілька тисяч мешканців. Люди готують

eprasa.pl eb61ed466b

i prawo międzynarodowe. Jest „naszą wojną” dla wszystkich, którzy uznają wartości świata chrześcijańskiego i cywilizacji europejskiej oraz uważają, że możliwe jest budowanie relacji między narodami i państwami opartych na pokoju, wzajemnym szacunku i współpracy. Jest „naszą wojną” dla obywateli Unii Europejskiej, gdyż zwycięstwo Rosji w tej wojnie oznacza, że rosyjskie czołgi staną wzdłuż ponad tysiąca kilometrów granicy Unii Europejskiej. Jest wreszcie „naszą wojną” dla nas, Ukraińców Podlasia, gdyż jest to walka o wolność i prawo do istnienia narodu, z którym łączy nas wspólny język, kultura, religia, spuścizna historyczna, pamięć i tożsamość.

Wszyscy oczekujemy zakończenia tej wojny, jednak niemoralne byłoby zakończenie jej kosztem ofiary i poprzez spełnienie żądań agresora. Wierzymy, że zwycięży prawo międzynarodowe, prawo narodu do samostanowienia i wartości moralne, a nie brutalna agresja i siła militarna.

W imieniu środowiska ukraińskiego Podlasia:
***Maria Ryżyk**, przewodnicząca Związku Ukraińców Podlasia*
***Andrzej Artemiuk**, zastępca przewodniczącego Związku Ukraińców Podlasia*
***Łukasz Badowiec**, zastępca przewodniczącego Związku Ukraińców Podlasia*
***Ludmiła Łabowicz**, sekretarz Związku Ukraińców Podlasia*
***Jurij Hawryluk**, redaktor naczelny Ukraińskiego Pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”*
***Mirosław Stepaniuk**, przewodniczący Stowarzyszenia Dziedzictwo Podlasia*
***Jerzy Misiejuk**, przewodniczący Towarzystwa Przyjaciół Skansenu w Koźlikach*
***Grzegorz Kuprianowicz**, dyrektor Podlaskiego Instytutu Naukowego*
***Roman Wysocki**, przewodniczący Rady Naukowej Podlaskiego Instytutu Naukowego*

Bielsk Podlaski, 24 lutego 2026 roku

ципи та міжнародне право. Це «наша війна» для всіх, хто визнає цінності християнського світу і європейської цивілізації та вірить, що можна будувати відносини між народами та державами на основі миру, взаємної поваги та співпраці. Це «наша війна» для громадян Європейського Союзу, бо перемога Росії в цій війні означає, що російські танки будуть розміщені вздовж понад тисячі кілометрів кордону Європейського Союзу. Це, врешті, «наша війна» для нас, українців Підляшшя, бо це боротьба за свободу та право на існування народу, з яким ми маємо спільну мову, культуру, релігію, історичну спадщину, пам’ять та ідентичність.

Всі прагнемо кінця цієї війни, але було б аморальним завершувати її ціною жертви та виконанням вимог агресора. Ми віримо, що переможуть міжнародне право, право нації на самовизначення та моральні цінності, а не жорстока агресія та військова сила.

Від імені українського середовища Підляшшя:
***Марія Рижик**, голова Союзу українців Підляшшя*
***Андрій Артем’юк**, заступник голови Союзу українців Підляшшя*
***Лука Бадовець**, заступник голови Союзу українців Підляшшя*
***Людмила Лабович**, секретар Союзу українців Підляшшя*
***Юрій Гаврилюк**, головний редактор Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою»*
***Мирослав Степанюк**, голова Товариства Спадщина Підляшшя*
***Юрій Місіюк**, голова Товариства друзів скансену в Козликах*
***Григорій Купріянович**, директор Підляського наукового інституту*
***Роман Висоцький**, голова Наукової ради Підляського наукового інституту*

Більськ на Підляшші, 24 лютого 2026 року

їжу просто неба, виживають за рахунок гуманітарної допомоги. Загиблих від обстрілів ховають у дворах житлових будинків. Евакуація стає дедалі небезпечнішою. Воїни 24-ї бригади продовжують утримувати оборону в районі Часового Яру, на східних підступах до Костянтинівки, стримуючи просування противника. **24 ОМБр імені короля Данила**

eprasa.pl eb61ed466b

Spotkanie Noworoczne Prezydenta RP z przedstawicielami Kościołów i mniejszości narodowych i etnicznych

14 stycznia w Pałacu Prezydenckim w Warszawie odbyło się Spotkanie Noworoczne Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Karola Nawrockiego wraz z małżonką z przedstawicielami Kościołów i związków wyznaniowych oraz mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Na spotkaniu – wraz z innymi przedstawicielami mniejszości będącymi członkami Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych – obecny był dyrektor Podlaskiego Instytutu Naukowego i przedstawiciel mniejszości ukraińskiej w tej Komisji dr Grzegorz Kuprianowicz. Do Pałacu Prezydenckiego przybyła także delegacja Kościoła prawosławnego w Polsce na czele z metropolitą warszawskim i całej Polski Sawą.

Podczas spotkania wystąpił Prezydent RP, głos zabrali także, składając życzenia: przedstawiciel Episkopatu Polski Kościoła rzymskokatolickiego, przedstawiciel Polskiej Rady Ekumenicznej, zwierzchnicy religijni społeczności żydowskiej oraz wspólnoty muzułmańskiej, a także w imieniu mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujących się językiem regionalnym współprzewodniczący Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych dr G. Kuprianowicz (tekst wystąpienia – poniżej).

Wystąpienie Współprzewodniczącego Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych Grzegorza Kuprianowicza na Spotkaniu Noworocznym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Karola Nawrockiego z przedstawicielami Kościołów i związków wyznaniowych oraz mniejszości narodowych i etnicznych

Wielce Szanowny Panie Prezydencie wraz z Małżonką,
Wasza Eminencjo,
Eminencje i Ekscelencje – przedstawiciele Kościołów i związków wyznaniowych,
Dostojne Panie i Panowie Ministrowie,
Przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym,
Szanowni Państwo,

zebraliśmy się tutaj na spotkaniu noworocznym na zaproszenie Prezydenta Rzeczypospolitej w gronie wyjątkowym, niezwykle zróżnicowanym pod względem przynależności narodowo-kulturowej, językowej i religijnej. Obecne są tu osoby, które należą do różnych narodów, żyją w różnych kulturach, mówią różnymi językami. Są wśród nas duchowni i wyznawcy różnych religii i wyznań. Wszystkich nas łączy polskie obywatelstwo – fakt, iż Rzeczpospolita jest naszym państwem.

Mniejszości narodowe i etniczne nie są w Rzeczpospolitej gośćmi. Nasi przodkowie byli w swoich Małych Ojczyznach ludnością autochtoniczną lub przybyli na obecne terytorium Polski przed wieloma wiekami, stając się integralną częścią krajobrazu kulturowego Rzeczpospolitej. Poszanowanie praw obywateli należących do mniejszości znajduje wyraz w Konstytucji, która stanowi, iż: „Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury". Poszanowanie praw mniejszości to z jednej strony zachowanie i rozwój naszych kultur i języków, będących częścią wielokulturowego dziedzictwa Rzeczypospolitej, z drugiej zaś jest to praktyczna realizacja podstawowych praw człowieka. W naszych działaniach na rzecz zachowania kultury, języka, tradycji, pamięci historycznej i religii przodków – jako mniejszości – zawsze liczymy na wsparcie ze strony Prezydenta, który reprezentuje Majestat Rzeczypospolitej i jest gwarantem Konstytucji.

To symboliczne, że Noworoczne Spotkanie odbywa się właśnie dzisiaj, gdy według kalendarza juliańskiego, używanego przez niektóre mniejszości w swoim życiu religijnym, przypada 1 stycznia, czyli pierwszy dzień Nowego Roku. Ten dzień ma w naszych kulturach bogatą symbolikę i obrzędowość. W tradycji liturgicznej Kościoła prawosławnego to także dzień Obrzezania Pańskiego, co wskazuje na korzenie chrześcijaństwa odwołujące się do tradycji judaizmu, Starego Testamentu. To także dzień pamięci jednego z wybitnych greckich Ojców Kościoła, wywodzących się z Kapadocji – św. Bazylego Wielkiego, który określił zasady życia monastycznego, do dziś obowiązujące w monastycyzmie wschodnim.

Panie Prezydencie,

rozpoczynamy ten Nowy Rok w atmosferze niepewności, obaw i w poczuciu zagrożenia wypływającego z sytuacji międzynarodowej. Jako przedstawiciel mniejszości ukraińskiej, składając życzenia noworoczne, nie mogę nie wspomnieć o Ukrainie, dziękując za wsparcie, jakiego Rzeczpospolita udzieliła i udziela państwu i cierpiącemu narodowi ukraińskiemu walczącemu z rosyjską agresją za wolność naszą i waszą, a także dziękując za wsparcie dla uchodźców z Ukrainy różnych narodowości i religii, którzy znaleźli w Polsce bezpieczeństwo i opiekę. Jednocześnie proszę o dalszą pomoc, która jest przejawem nie tylko solidarności i humanitaryzmu, ale także inwestycją w bezpieczeństwo europejskie i globalne.

W tym szczególnym dniu Panu Prezydentowi wraz z Małżonką oraz wszystkim tu zebranym oraz reprezentowanym przez Was wspólnotom i społecznościom życzę Bożego błogosławieństwa na ten Nowy Rok. Tegoroczne życzenia można by streścić łacińską sentencją: *Concordia domi, foris pax**. Życzę więc zgody, dobrej współpracy, poczucia odpowiedzialności i porozumienia dla dobra Rzeczpospolitej, a przede wszystkim życzę pokoju – Polsce, Europie, całemu światu, a Ukrainie życzę także zwycięstwa w nierównej walce z rosyjskim agresorem. Chyba nigdy za naszej pamięci nie docenialiśmy wartości pokoju tak jak teraz, gdy jego brak lub zagrożenie wojną pokazuje nam, jak cenny i niezbędny jest dla nas dar pokoju.

* Łac. *Zgoda w domu, pokój na zewnątrz.*

eprasa.pl eb61ed466b

SenseMinistry, DJ Shevchenko...

Весна – пора з радісними і сумними датами вписаними в біографію Тараса Шевченка: 9 березня народився, 10 березня помер, 22 травня спочив на Чернечій горі в Каневі над Дніпром – дві останні події відбувались 165 років тому. Поет помер, але його слово живе – також тому, що саме Шевченко є найбільш відомим автором текстів українських пісень. Його вірші, перетворені на народні пісні, співали не лише над Дніпром, але й над Бугом та над річкою Біла, поблизу якої розташовані як Більськ, так і село Рейпічи – за словами рейпачок, що у 50-х та 60-х роках минулого вже сторіччя «дієвкамі били», і в них при посиденьках на лавочці звучало «Реве та стогне Дніпр широкий...», отже, й тут відомий був початковий фрагмент балади «Причинна», що став фактично народним гімном. Як підкреслює Наталія Антонюк, «До його творів зверталося кілька поколінь композиторів – вони стали піснями й романсами, симфонічними поемами, операми й балетами..., а музична збірка Миколи Лисенка "Музика до Кобзаря" нараховує майже 100 різножанрових творів». Також сьогодні постійно виникають нові мелодії та аранжації, які звучать з естради – від фольку по рок: «На твори із "Кобзаря" звертають увагу й сучасні українські композитори і виконавці. Найбільше драматизм творів Шевченка припав до душі рок-музикантам».

Не обминули особу Шевченка й фокусники від штучного інтелекту, завдяки яким на «YouTube» він з'явився не лише в ролі діджея у кліпах з найвідомішими хітами традиційного українського мелосу, але і як виконавець та співвиконавець пісень на свої ж слова. Найяскравішим явищем є тут проєкт Міністерство сенсів, якого канал діє від липня минулого року.

За описом: «Sense Ministry | Міністерство сенсів | DJ Шевченко. Українська спадщина крізь призму нових сенсів. Ми надаємо історії сучасного звучання. Ми "співаємо" твори Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Павла Тичини у форматі Ethno Electronic. Ми популяризуємо українську культуру через музичні твори та традиції». Зараз на каналі майже дві сотні фільмів, у яких побачимо перш за все Тараса Шевченка, який тут в обох ролях – діджея та співака, зображеного як молодим – за автопортретом 1840/1841 рр., так і зрілим – за фотографіями останнього періоду життя, яке обірвалося у 1861 р. (*на скрінах*). Генерація музичної і візуальної сторони кліпів тут дуже майстерна, завдяки чому глядач отримує музичну картину, цікаву для вуха і ока, незалежно, чи це кліп до Шевченкового вірша, чи популярної пісні народного походження.

Другий канал з Шевченком в центрі це DJ Shevchenko UA, на YouTube присутній від вересня минулого року, на якому зараз близько 80 фільмів. За описом: «DJ Shevchenko | Ethno Techno Club Revolution. Місце, де Кобзар не мовчить, а звучить у басах. Мета каналу – переосмислити українську культурну спадщину через клубну енергію. Тут ти почуєш, як вірші Тараса Шевченка, народні пісні й забуті фольклорні фрагменти стають частиною електронного рейву. Шевченко, Леся Українка, Симоненко, Франко та інші – у форматі клубного реміксу. Бандура, дримба, сопілка – у міксі з басами, хай-хетами й транс-бітами. Цей канал – для тих, хто: любить фольклор, але не пилюку – вмикає EDM і танцює з серцем – шукає своє українське звучання в кожному біті». Візуальний бік тут скромний, але музика цікава. А хто в модерному Шевченколюбстві більш завзятий, може заглянути й на канал Ethno Techno UA. Хто менш завзятий – може просто шукати щось зі словами в заголовках, вказуючих на українську музику – тут вже не традиційне море, але сучасний океан з безліччю стилів і виконавців.

Ре-Д.

eprasa.pl eb61ed466b

Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi

CZYŻE. 22 stycznia w świetlicy wiejskiej w Czyżach odbyły się pierwsze warsztaty rękodzielnicze poświęcone tkaniu na ramkach. Organizatorem spotkania było Etno Czyże, czyli nieformalna grupa mieszkańców gminy, których łączy pasja do rękodzieła inspirowanego lokalną tradycją i kulturą.

Grupa kobiet spotykała się kilkakrotnie jeszcze w **lutym**, aby kontynuować wątek tkacki. Efekty ich pracy można podziwiać na Facebooku grupy (Etno Czyże).

CZEREMCHA. 24 stycznia w sali widowiskowej Gminnego Ośrodka Kultury w Czeremsze odbył się „Wieczór kolęd". Na scenie wystąpili: zespół She'ma, Chór Parafii Prawosławnej w Zubaczach, Śląska Podlasianka, Chór Parafii Prawosławnej w Kuzawie, Zespół Śpiewaczy z Czeremchy-Wsi, Chór Parafii Prawosławnej w Czeremsze, Ukraiński Zespół Dziecięco-Młodzieżowy „Hiłoczka" z Czeremchy oraz podopieczni miejscowego ogniska muzycznego.

NAREWKA. 28 stycznia – 7 lutego w Narewce odbył się Międzynarodowy Zimowy Plener Malarski. Uczestnicy z Polski, Białorusi, Litwy, a także Ukrainy pracowali przez ponad tydzień w skrajnie trudnych warunkach zimowych. Dzięki temu artyści mogli oddać na płótnie przepiękne prawdziwie zimowe krajobrazy.

Ukraińskim uczestnikiem wydarzenia był Leonid Shmatko [Леонід Шматко], który po wybuchu wojny w Ukrainie i ostrzale jego miasta Siewierodoniecka przez rosyjskich agresorów wyjechał na Podlasie.

Wydarzenie pod kierunkiem komisarza Daniela Gromackiego zakończyło się wernisażem poplenerowym **7 lutego** w Galerii im. Tamary Sołoniewicz w Narewce, na którym zostały zaprezentowane prace inspirowane zimowym krajobrazem.

BIAŁYSTOK. 22 lutego w centrum Białegostoku pod hasłem „Razem przeciwko rosyjskiej agresji" odbył się wiec upamiętniający czwartą rocznicę pełnowymiarowej inwazji Rosji na Ukrainę. Demonstrację zorganizowała Białoruska Diaspora w Białymstoku, Fundacja Tutaka oraz władze Miasta Białegostoku. Na Rynku Kościuszki zebrało się kilkaset osób, w tym Białorusini, Polacy i Ukraińcy. Uczestnicy wyrazili poparcie dla Ukrainy i podziękowali armii ukraińskiej za obronę Europy oraz wszystkim tym, którzy wspierają ją w walce o wartości demokratyczne. Mówili również o tragicznej sytuacji, w jakiej znalazła się Ukraina.

Na znak solidarności z walczącą Ukrainą oraz dla upamiętnienia ofiar krwawego konfliktu **24 lutego** wieczorem budynek Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku został podświetlony w kolorach flagi Ukrainy: żółtym i niebieskim.

PUSZCZA BIAŁOWIESKA. 23 lutego Białowieski Park Narodowy podał rezultaty inwentaryzacji żubrów zamieszkujących rejon Puszczy Białowieskiej. Obserwacje zwierząt przeprowadzono na terenie całej puszczy oraz na terenach otwartych, przyległych do niej. Swym zasięgiem objęły one Białowieski Park Narodowy, nadleśnictwa Białowieża, Bielsk, Browsk, Hajnówka, Nurzec i Rudka.

Jak czytamy na Facebooku Białowieskiego Parku Narodowego: „Tegoroczna sroga zima sprzyjała obserwacji zwierząt, gdyż silny mróz i spora pokrywa śniegu spowodowała, że żubry chętnie gromadziły się przy miejscach dokarmiania. Ułatwiło to przegląd stada wraz z oceną ich kondycji, stanu zdrowotnego oraz ustalenie liczebności populacji z podziałem na klasy wiekowe i płeć".

Do **31 grudnia 2025 r.** w rejonie Puszczy Białowieskiej zaobserwowano 1 176 żubrów, z czego rozróżniono 248 samców i 505 samic. U pozostałych osobników, czyli 423 zwierząt – z powodu dużej odległości – płeć nie została rozpoznana. Wśród zaobserwowanych żubrów było 176 cieląt.

Przed rokiem taka inwentaryzacja dała wynik 870 żubrów żyjących na wolności, ale naukowcy i leśnicy zwracali uwagę, że grupa ponad stu zwierząt przemieściła się z Puszczy Białowieskiej na teren Nadleśnictwa Żednia w Puszczy Knyszyńskiej.

BIAŁYSTOK. 5 marca w Bibliotece Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku odbyło się spotkanie „Polska i Ukraina: jak budować przyszłość z brzemieniem przeszłości?". Mówiono na nim o głównych spornych obszarach w relacjach polsko-ukraińskich, o tym, jak rozmawiać o trudnej przeszłości, by budować dialog i wzajemne zrozumienie, realnych szansach na trwałe partnerstwo Polski i Ukrainy, a także – co szczególne ważne w kontekście ostatnich wydarzeń – przeciwdziałaniu dezinformacji i propagandzie.

FERMO/WŁOCHY – CZEREMCHA. 6 marca „EthnoFestiwal Czeremcha", znany wcześniej jako Spotkania Folkowe „Z wiejskiego podwórza", został wyróżniony prestiżową nagrodą na międzynarodowym Tripicita Festival w Fermo w środkowych Włoszech. To uznanie dla jednej z najlepszych imprez folkowych, promującej kulturę ludową.

Organizowany od 1996 r. przez Stowarzyszenie Miłośników Kultury Ludowej i Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze przy udziale zespołu „Czeremszyna" festiwal prezentuje muzykę i kulturę różnych narodów. Nagroda na festiwalu we Włoszech podkreśla międzynarodowe znaczenie tej imprezy. Wizyta organizatorów i partnerów spotkań folkowych oraz władz gminy Czeremcha w Fermo była ponadto okazją do promocji. „EthnoFestiwal Czeremcha" wspólnie z województwem podlaskim miał bowiem na Tripicita Festival stoisko z regionalnym rzemiosłem, wyrobami kulinarnymi i muzyką.

Tegoroczny 31. EthnoFestiwal Wielu Kultur i Narodów w Czeremsze odbędzie się **24-26 lipca**.

BIAŁYSTOK. 6 marca odbyła się promocja płyty, a **7 marca** miał miejsce koncert promocyjny pierwszej płyty duetu Maxim & Oliczka „Tam" (*na foto na następnej stronie*).

eprasa.pl eb61ed466b

Maxim, czyli Piotr Maksim, to białostocki raper, dziennikarz muzyczny, edukator, wydawca, organizator licznych eventów na rzecz promocji białostockiego hip-hopu, z wykształcenia polonista, nauczyciel języka polskiego. Z kolei Aleksandra Iwaniuk to uczestniczka różnorodnych ukraińskich projektów muzycznych oraz zespołów w Czeremsze i Białymstoku, liderka ukraińskiej grupy folklorystycznej „Dobryna", nauczycielka języka ukraińskiego. Ich muzyka to połączenie hip-hopu z pieśniami ludowymi z Podlasia, śpiewanymi gwarą ukraińską.

Na koncercie promującym płytę „Tam" w Uniwersyteckim Centrum Kultury i Nauki w Białymstoku była energetyczna dawka dawnych pieśni połączonych ze współczesnymi rytmami. Razem z Oliczką zaśpiewały dziewczęta z zespołu „Dobryna". Więcej o koncercie i muzyce duetu – na str. 13-14.

Koncert odbył się w ramach większej imprezy „UCKiNauguracja", będącej świętem kultury studenckiej, a jednocześnie symbolicznym otwarciem nowego rozdziału w działalności Uniwersyteckiego Centrum Kultury i Nauki w Białymstoku. Było to także podsumowanie dotychczasowej współpracy placówki zarówno ze studentami, jak i z lokalnymi artystami. Jak zaznaczył Dariusz Kryszpiniuk, dyrektor instytucji, w całej Polsce funkcjonuje obecnie ponad 400 uczelni wyższych i tylko na czternastu z nich działają akademickie centra kultury. Dlatego też Uniwersyteckie Centrum Kultury i Nauki Uniwersytetu w Białymstoku jest wyjątkową w skali kraju jednostką kultury.

Oprócz premierowego koncertu płyty „Tam" duetu Maxim & Oliczka w ramach wydarzenia odbył się koncert laureatów „The Voice of UwB", na którym można było usłyszeć najlepszych wykonawców tegorocznego przeglądu zespołów, składających się ze studentów białostockich uczelni.

CZYŻE. 7 marca w Gminnym Ośrodku Kultury w Czyżach świętowano Dzień Kobiet. W miejscowej świetlicy wiejskiej odbyły się warsztaty inspirowane wzorami z bielskiego ręcznika obrzędowego, które poprowadziła Alina Dębowska-Jankiewicz, etnografka, animatorka kultury, rękodzielniczka. Uczestniczki spotkania wykonywały różnorodne wzory z ręczników na torbach. Na zakończenie zostały wręczone kwiaty w imieniu Wójta Gminy Czyże Jerzego Wasiluka z najlepszymi życzeniami z okazji Dnia Kobiet.

BIAŁYSTOK. 7 marca w Centrum Aktywności Społecznej w Białymstoku odbył się wielokulturowy wiosenny koncert z okazji Dnia Kobiet (*na foto u dołu*). Jego organizatorem była Fundacja Edukacji Formalnej i Nieformalnej oraz Integracji Społecznej „M-Patia", która realizuje wiele pro-

eprasa.pl eb61ed466b

jektów i wydarzeń z udziałem m.in. uchodźców wojennych z Ukrainy. Na imprezie rozbrzmiewały piosenki w języku polskim, ukraińskim i białoruskim, były białoruskie tańce, a nawet poezja. Zaśpiewała „Rosava" pod kierownictwem Julii Panasiuk z Równego, będącej jednocześnie prezeską „M-Patii". Ponadto wystąpił Wielokulturowy Zespół Wokalno-Taneczny „Vyanok", który od niedawna działa przy fundacji. Nie zabrakło także dzieci ukraińskich, które zaprezentowały repertuar wiosenny przygotowany pod okiem ich opiekunki, Julii Panasiuk.

BIAŁYSTOK. 7-8 marca w Galerii Sleńdzińskich w Białymstoku odbywały się dwudniowe warsztaty śpiewu z Tetianą Sopiłką [Тетяна Сопілка], etnomuzykolożką i śpiewaczką z legendarnego kijowskiego zespołu „Drewo" [Древо], a także kierowniczką grupy „Dziczka". Miłośnicy pieśni tradycyjnych po raz kolejny mieli okazję uczyć się różnorodnego repertuaru ukraińskiego (*na foto*).

BIELSK PODLASKI. 9 marca w Bielskim Domu Kultury pod hasłem „Kobieta w organizacji" odbyła się II Miejsko-Gminna Gala Organizacji Pozarządowych. Była to szczególna okazja do uhonorowania aktywnych mieszkanek Bielska Podlaskiego i gminy Bielsk Podlaski, które poprzez działalność społeczną, kulturalną i sportową wpływają na rozwój swojej „małej ojczyzny".

Podczas gali nagrodzono panie z różnych organizacji, a także organizacje, które w szczególny sposób wyróżniły się swoją ubiegłoroczną działalnością społeczną. Pięciu laureatów wskazało miasto, pięciu – gmina.

W mieście nagrodzono Krystynę Matysiak (Bielski Lider NGO 2025 w kategorii ochrona zdrowia), Barbarę Kotowicz (Bielski Lider NGO 2025 w kategorii kultura i ochrona dziedzictwa narodowego), Elżbietę Annę Trzeciak (Bielski Lider NGO 2025 w kategorii pomoc społeczna i wspieranie osób starszych), Anetę Andruszkiewicz (Bielski Lider NGO 2025 w kategorii kultura fizyczna i sport) oraz Monikę Siecińską-Jaworowską (Bielski Biznes Społecznie Odpowiedzialny 2025). W gminie nagrody i symboliczne „Anioły" otrzymali (*na foto u dołu*): Koło Gospodyń Wiejskich w Rajsku „Rajanki", które swoją aktywnością zaktywizowało mieszkańców wsi (kategoria upowszechnianie kultury i działalność w zakresie inicjatyw społecznych); Kobieca Drużyna OSP Stryki (kategoria sport); Stowarzyszenie Reditus (kategoria pielęgnowanie tożsamości historycznej i kulturowej), związane z Ziołowym Zakątkiem w Hryniewiczach; Koło Gospodyń Wiejskich w Hołodach „Hołodzianki" (kategoria aktywizacja społeczności lokalnej), będące najstarszym KGW w gminie, pielęgnującym lokalne tradycje i integrującym pokolenia; Edyta Nazar, prowadząca „Dom Tymczasowy u Edyty" w Plutyczach (kategoria „Otwarte serce"), która pomaga pokrzywdzonym psom, zapewniając im schronienie i opiekę oraz pomoc w odnalezieniu właścicieli lub znalezieniu nowych opiekunów.

Galę uświetniły występy artystyczne. Wystąpili: Piotr Ostaszewski z zespołu „Hoyraky", tancerki jazzowe oraz Ivo Orłowski, pieśniarz i aktor.

Partnerem strategicznym wydarzenia było Województwo Podlaskie.

BIAŁYSTOK. 11 marca w auli Wydziału Elektrycznego Politechniki Białostockiej odbyła się uroczysta gala z okazji Dnia Sołtysa zorganizowana przez Zarząd Województwa Podlaskiego. Była to okazja, aby podziękować sołtysom za zaangażowanie i pracę na rzecz lokalnych społeczności, a także uhonorować osoby najbardziej zaangażowane w życie małych wspólnot.

W województwie podlaskim działa ponad 3 tys. sołectw, na czele których stoją sołtyski i sołtysi – liderzy lokalnych społeczności. W gali wzię-

eprasa.pl eb61ed466b

ło udział ok. 600 przedstawicieli sołectw z całego regionu, w tym z terenów między Bugiem a Narwią. Rozstrzygnięto konkursy: etap wojewódzki „Fundusz Sołecki – najlepsza inicjatywa" oraz „Nasz Sołtys jest Najlepszy".

„Fundusz sołecki – najlepsza inicjatywa" to ogólnopolski konkurs, w którym województwo podlaskie wzięło udział po raz szósty. Jego celem jest m.in. aktywizacja społeczności wiejskich. Do tegorocznej edycji wojewódzkiej zgłoszono 22 projekty, z których najlepsze okazały się z sołectw Łoje-Awissa (gm. Radziłów), Stock (gm. Dąbrowa Białostocka) oraz Czajki (gm. Sokoły).

Z kolei „Nasz Sołtys jest Najlepszy" to konkurs, którego celem jest wyróżnienie najbardziej aktywnych sołtysów. W tegorocznej edycji zgłoszono 44 kandydatury z 13 powiatów. Komisja konkursowa przyznała nagrody 13 sołtysom oraz 12 wyróżnień za szczególne osiągnięcia i wieloletnią pracę na rzecz lokalnych społeczności.

Wśród laureatek z powiatu bielskiego znalazła się Maria Babulewicz, sołtys wsi Spiczki (gm. Orla), znana w Bielsku Podlaskim artystka, założycielka pracowni artystycznej Atelier. Przy odbiorze nagrody towarzyszył jej wójt gminy Orla Leon Pawluczuk wraz z sołtysami wsi Koszele i Krywiatycze.

Laureatem konkursu z powiatu hajnowskiego został Jarosław Golonko, sołtys wsi Łosinka (gm. Narew), a wyróżnienie otrzymała Irena Jawdosiuk, sołtyska wsi Dobrowoda (gm. Kleszczele), lokalna aktywistka, która jednocześnie przewodniczy miejscowemu kołu gospodyń wiejskich.

CZYŻE. 12 i **19 marca** w świetlicy wiejskiej w ramach nieformalnej grupy Etno Czyże odbyły się warsztaty poświęcone metodzie filcowania. Podczas pierwszego spotkania powstały piękne i oryginalne jajka wielkanocne, tydzień później metodą filcowania na sucho wykonywano aplikacje na odzieży.

BIAŁYSTOK. 13 marca w Galerii Arsenał w Białymstoku odbyło się podwójne otwarcie indywidualnych wystaw ukraińskich artystek Lesi Khomenko [Леся Хоменко] „Stan fundamentalnie nieokreślony" oraz Katyi Libkind [Катя Лібкінд] „Rozpaczać – patrzeć". Tego samego dnia miało miejsce oprowadzanie kuratorsko-autorskie z udziałem obu artystek oraz kuratorek Moniki Szewczyk i Ewy Chacianowskiej.

Jak można przeczytać w tekście kuratorskim towarzyszącym wystawie „…Lesia Khomenko analizuje filmowe i fotograficzne ujęcia pełnoskalowej wojny w Ukrainie, w tym materiały z operacji wojskowych – szeroko rozpowszechniane za pośrednictwem mediów informacyjnych i społecznościowych. Skrupulatnie bada wpływ wojny czy raczej jej śladów na ludzką percepcję. Internet zapewnił ogólną dostępność tych obrazów w trybie natychmiastowym, a zarazem stępił naszą wrażliwość na nie, w pewnym sensie je odrealniając. Khomenko jest zainteresowana rolą świadka i funkcją technologii w tworzeniu dokumentów historycznych. Podchodzi do tego z intelektualnym dystansem, emocje zostawiając po stronie odbiorcy".

Z kolei na temat prac Katyi Libkind czytamy: „Tegoroczna wystawa indywidualna artystki „Rozpaczać – patrzeć" jest […] opowieścią o wojnie. Oniryczną i metaforyczną, ale przez to wcale nie lżejszą w odbiorze. Nie ma tu prac, które można by oglądać i analizować pojedynczo, a narracje budowane w ramach wystawy nie układają się w linearną opowieść. To historia składająca się z rozdziałów będących alegorycznymi, a zarazem mocnymi obrazami współczesności. Libkind od zawsze podkreśla, jak ważny w jej praktyce jest temat ciała, sensualności, intymności, traumy oraz pamięci jako koniecznego procesu przepracowywania ran cielesnych i psychicznych. Na bazie wspomnień buduje senno-realne światy: sensoryczne scenografie przepełnione dziwnymi obiektami, wizualnymi metaforami, w których wszystko wraca do ciała, do rany, do potrzeby prawdziwego doznania i autentycznego przeżycia w obliczu toczącej się w Ukrainie wojny".

Obie wystawy można oglądać do **7 czerwca**. Więcej na ich temat na str. 11-12.

BIELSK PODLASKI. 15 marca w tragicznych okolicznościach – pożarze domu – zginął Włodzimierz Witalis Tyc (1959–2026), artysta malarz, wieloletni nauczyciel plastyki w Gimnazjum nr 2 i Szkole Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim. Wiadomość o jego śmierci podała szkoła, a o okolicznościach pożaru pisano na bielsk.eu.

Włodzimierz Witalis Tyc urodził się 12 maja 1959 r. w Bielsku Podlaskim. Studiował na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Tworzył malarstwo sztalugowe, linoryty, rysunki, monotypie olejne, pastele. Swoje prace prezentował na wystawach indywidualnych i zbiorowych, pokonkursowych oraz przeglądach, eksperymentował także z rzeźbą w kamieniu. Jego prace można odnaleźć w polskich muzeach oraz w zbiorach prywatnych w Polsce, USA, Niemczech, Kanadzie, Szwecji, Belgii. Dwukrotnie reprezentował białostocki Okręg Związku Polskich Artystów Plastyków w konkursie ONZ na dzieło malarskie. Przez 9 lat był komisarzem artystycznym ogólnopolskich plenerów malarskich w Osowcu Twierdzy i uczestnikiem wystaw poplenerowych.

Od 2000 r. pracował jako nauczyciel plastyki w Gimnazjum Nr 2, później Szkole Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim. Artysta aktywnie współpracował ze Związkiem Ukraińców Podlasia. Przez kilkanaście lat był autorem przestrzennych scenografii Festiwalu Kultury Ukraińskiej na Podlasiu „Podlaska Jesień" w Bielsku Podlaskim.

Pogrzeb artysty odbył się **20 marca**.

Wicznaja pamjat'!

DOBROWODA. 22 marca w świetlicy wiejskiej w Dobrowodzie odbyły się warsztaty wielkanocne skierowane zarówno do dzieci, jak i dorosłych. Były one poświęcone robieniu kwiatów z krepiny i zwykłej bibuły do wierzby wielkanocnej, a także pisaniu pisanek metodą batikową, czyli woskiem.

Organizatorem wydarzenia było Koło Gospodyń Wiejskich w Dobrowodzie, a partnerem – Miejski Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Kleszczelach.

eprasa.pl eb61ed466b

BIAŁYSTOK. 25 marca na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku była prezentowana gra fabularna, czyli tzw. LARP (Live Action Role-Playing) na podstawie biografii Gabrieli Zapolskiej pt. „Skandalistka". Wzięli w niej udział studenci Narodowego Uniwersytetu im. Łesi Ukrainki w Łucku, studenci i pracownicy Uniwersytetu w Białymstoku oraz uczniowie białostockich szkół. Spotkanie miało charakter międzynarodowy i służyło rozwijaniu kompetencji językowych, kulturowych oraz transkulturowych uczestników.

Gra edukacyjna „Skandalistka" inspirowana jest życiem i twórczością Gabrieli Zapolskiej i stanowi innowacyjne narzędzie dydaktyczne wykorzystywane w nauczaniu języka polskiego jako obcego oraz w popularyzacji polskiej kultury literackiej. W trakcie wydarzenia studenci polonistyki Narodowego Uniwersytetu im. Łesi Ukrainki w Łucku oraz pracownicy Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku wcielili się w postaci związane z epoką pisarki, rekonstruując przy okazji konteksty społeczne, kulturowe i obyczajowe przełomu XIX i XX w.

Spotkanie odbyło się w ramach projektu „Gabriela Zapolska międzynarodowa: Polska, Austria, Ukraina, Francja. Język i kultura polska w perspektywie glottodydaktycznej, kobiecej i transkulturowej", finansowanego przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej w ramach programu Promocja Języka Polskiego.

BIAŁYSTOK. 26 marca w Galerii Sztuki Marchand odbył się wernisaż wystawy malarstwa „W drodze", prezentujący twórczość sześciu artystów z Białorusi i Ukrainy, którzy zamieszkali na Podlasiu. Wystawa opowiada historię o drodze do wolnego domu, którą ci twórcy przemierzają.

Jak czytamy na FB wydarzenia, artyści ci „wnieśli do naszego środowiska i świata artystycznego nowe emocje oraz własną, wyjątkową wrażliwość. Nie z własnej woli znaleźli się w Białymstoku i na Podlasiu, lecz to właśnie tutaj odnaleźli zrozumienie i życzliwość dla swojej twórczości. Mamy nadzieję, że to jedynie przystanek na ich drodze do wolnego domu".

Na wystawie można było oglądać prace trzech artystów ukraińskich, którzy po wybuchu wojny rozpętanej przez putinowską Rosję zamieszkali na Podlasiu: Olhy Danovej [Ольга Данова], pochodzącej w Zaporoża artystki, absolwentki Charkowskiej Państwowej Akademii Projektowania i Sztuki na Wydziale Projektowania Graficznego, Oleny Sarżenko [Олена Сарженко], graficzki, ilustratorki, dizajnerki i fotografki z Ukrainy, absolwentki Charkowskiej Państwowej Akademii Dizajnu i Sztuki, a także Leonida Shmatki [Леонід Шматко], artysty, grafika, ilustratora oraz projektanta pochodzącego z Siewierodoniecka, absolwenta Charkowskiego Instytutu Sztuki Przemysłowej o specjalności artysta-projektant.

Organizatorami wydarzenia byli Galeria Sztuki Marchand w Białymstoku oraz Centrum Kultury Białoruskiej.

OSÓWKA. 29 marca w Centrum Aktywności Lokalnej w Osówce w gm. Czyże odbyły się warsztaty wielkanocne malowania jajek metodą batikową (woskową). Warsztaty zorganizowali Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Publiczna w Czyżach.

BIELSK PODLASKI. 31 marca w Przedszkolu Nr 9 Leśna Polana w Bielsku Podlaskim dzieci z grup ukraińskich pod okiem pań z zespołu „Rodyna" z Dubiażyna wypiekały „busłowe łapy", które tradycyjnie na Podlasiu przygotowywano przed świętem Zwiastowania Najświętszej Marii Panny (7 kwietnia). Ponadto przedszkolacy przygotowywali wierzby do poświęcenia w cerkwi w Niedzielę Palmową – *Werbniciu*/*Werbnyciu*.

Zajęcia odbywały się w ramach realizowanego w przedszkolu programu „Ku tradycji". Jest on elementem zajęć języka ukraińskiego od drugiej połowy lat 90. XX w., a jednym z jego elementów jest wypiekanie bułeczek przypominających bocianie łapy. Warto nadmienić, że Przedszkole Nr 9 Leśna Polana w Bielsku Podlaskim było pierwszym miejscem, w którym zaczęła się odradzać zapomniana tradycja pieczenia „busłowych łap", dopiero z czasem podobne warsztaty zaczęły organizować inne ośrodki, przedszkola oraz szkoły w regionie. Dziś warsztaty pieczenia obrzędowych bułeczek są bardzo popularne nie tylko na zajęciach języka ukraińskiego.

BIAŁYSTOK. 11 kwietnia, w Wielką Sobotę według kalendarza juliańskiego, Fundacja na Rzecz Edukacji Formalnej i Nieformalnej oraz Integracji Społecznej „M-Patia" z Białegostoku zorganizowała warsztaty malowania pisanek woskiem (*na foto*). Wzięły w nim udział głównie dzieci ukraińskie, ale też polskie i białoruskie. Najczęściej byli to uczestnicy różnorodnych projektów fundacji, którą kieruje Ukrainka Julia Panasiuk. Spotkanie było połączone ze śpiewaniem ukraińskich pieśni wiosennych.

Pomieszczenie na warsztaty bezpłatnie udostępnił klub „Krokus" w Białymstoku, z którym „M-Patia" aktywnie współpracuje.

Ludmiła ŁABOWICZ
Foto L. Łabowicz, Ju. Hawryluk

eprasa.pl eb61ed466b

Сучасне українське мистецтво у білостоцькому «Арсеналі»

У галереї «Арсенал» в Білостоці можна оглядати виставки двох українських мисткинь: «Фундаментально невизначений стан» Лесі Хоменко та «Розпачати – дивитися» Каті Лібкінд.

Білостоцька міська галерея це установа, яку сміло можна назвати амбасадою українського сучасного мистецтва. Особливе місце в її програмі займають проєкти, що стосуються країн Східного партнерства та загально Центральної Європи, але Україна є тут виняткова. Свідчити про це може те, що згадані дві персональні виставки відкрито лише місяць після цього, як завершилась презентація в галереї робіт відомої української мисткині Жанни Кадирової на виставці «Авульсія». Одним з експонатів на цій виставці була скульптура «Олень», яка є частиною проєкту «Гарантії безпеки» на цьогорічний 61. Венеційський бієнале сучасного мистецтва. Українська присутність в галереї це прізвища митців, які помітні на персональних та колективних виставках протягом цілого року, але також те, що регулярно проводяться тут опровадження по виставках українською мовою, а в колекції є роботи українських митців.

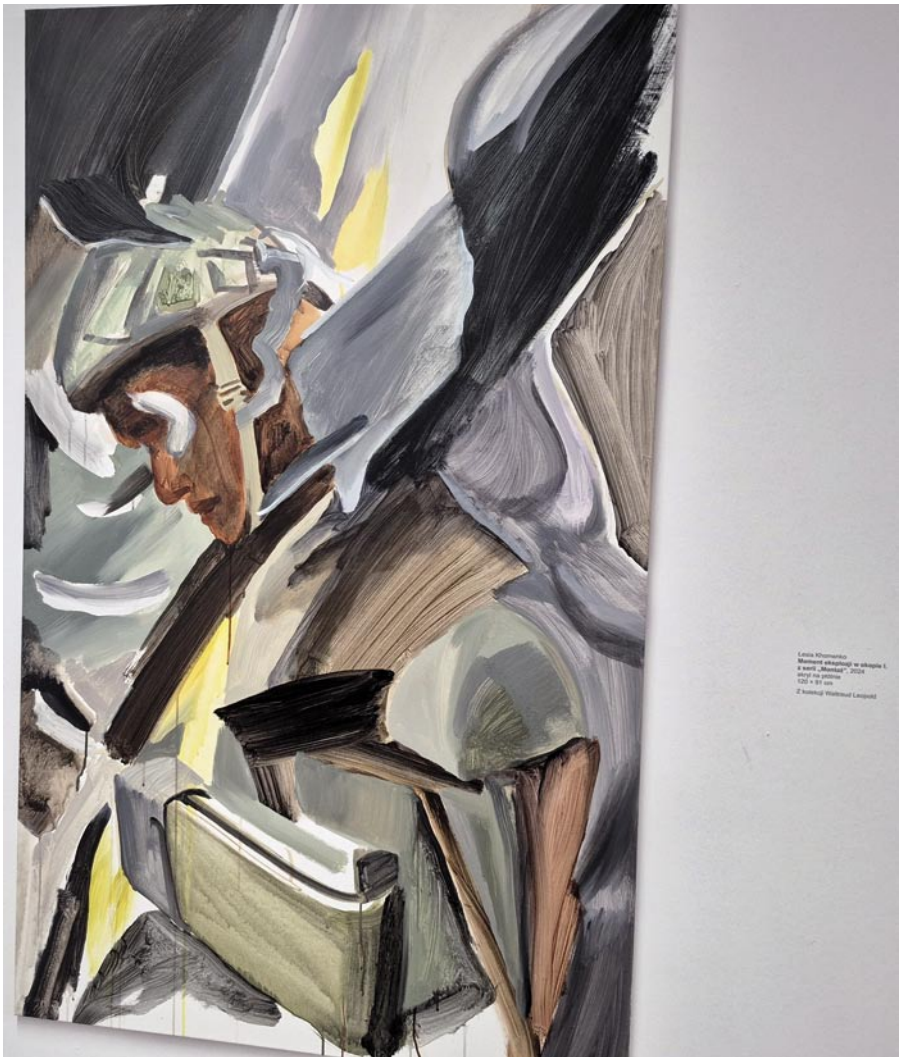
Від 2022 року, початку повномасштабної війни, багато галерей та культурно-мистецьких установ підхопили українську тематику та запрошували українських митців. Це іноді було ознакою тимчасової підтримки, а також певної кон'юнктури, але білостоцький «Арсенал» вже кілька десятиліть є з Україною, а українське мистецтво присутнє тут майже безперервно.

– *Мені здається, що українці завжди були тут і були надмірно представлені, але це тому, що це гарна мистецька сцена* – говорить директорка галереї Моніка Шевчик. – *Не керуємось при цьому сентиментами, не керуємось якимись особистими зв'язками, не повністю керуємось бажанням підтримати їх під час війни, хоча, звичайно, ми хочемо їх підтримувати і підтримуємо, але я не вважаю це формою допомоги. Я думаю, що ми є бенефіціарами цієї домовленості. У нас є можливість представити творчість чудових митців і чудові виставки.*

Перша з виставок це «Фундаментально невизначений стан» Лесі Хоменко. Її авторка це відома українська мисткиня, яка зараз живе і працює в Сполучених Штатах Америки. Співзасновниця та учасниця групи Р.Е.П. та кураторської групи Худрада. Є лауреаткою багатьох мистецьких премій, таких як PinchukArtPrize чи Премії імені Казимира Малевича. Її роботи були показані на кількох персональних і групових виставках і знаходяться в публічних колекціях в різних частинах світу.

Леся Хоменко це мультидисциплінарна художниця, чия практика досліджує роль живопису. У своїх роботах вона деконструює наративні образи, перетворюючи їх на об'єкти, інсталяції, перформанси та відеороботи. Мисткиня брала також участь в мистецьких резиденціях, у цьому числі в Польщі, а Білосток не є для неї незнаним містом.

– *Співпрацюю з галереєю «Арсенал» вже більше двох десятиліть – в складі групи Р.Е.П. була співкураторкою великої групової виставки «Проєкт спільнот». Потім ми брали участь в багатьох групових виставках групи Р.Е.П., також я брала участь в персональних групових виставках і приїздила сюди. В нас така багатолітня співпраця.*

«Фундаментально невизначений стан» Лесі Хоменко

eprasa.pl eb61ed466b

У картинах представлених в галереї «Арсенал» художниця аналізує відео- та фотоматеріали повномасштабної війни в Україні, зокрема матеріали військових операцій, що широко поширювалися через новини та соціальні мережі.

– *Від 2014 року ми працюємо в контексті війни* – говорить мисткиня. – *Я особисто працюю з темою репрезентації війни, ще з 2009 року працювала з темою Другої світової війни і в мене була вже опрацьована певна методологія, яку я переосмислювала вже з сучасною російсько-українською війною. Працюю по-перше з історією живопису, який століттями репрезентував війну, з ідеєю великої батальної картини і також для мене дуже важливо інформаційна війна і оце інформаційне ехо війни – як ми війну бачимо в інтернеті і як технології міняють нашу уяву про людину та навколишній світ, як погляд людини змішується з оптикою машини або зброї. Також для мене цікава стала перспектива цих маленьких дронів, які насправді з'явились тільки в російсько-українській війні. Це зовсім інша перспектива – це перспектива пташки. Людина виглядає дуже маленькою, такою дегуманізованою. Я дуже багато з цим працюю. Не роблю моралізаторства з цими роботами, просто скрупульозно переглядаю ці відеодокументи кадр за кадром, витягую з них те, що мені важливо підкреслити і про те, що я хочу говорити. Це саме задокументована війна у історії.*

Авторка виставки «Розпачати – дивитися» Катя Лібкінд народилася у Владивостоці, живе та працює в Києві, де закінчила Національну академію образотворчого мистецтва та архітектури. Працює в галузі графічного дизайну, живопису, скульптури, інсталяції, кіно та ленд-арту. Є також кураторкою виставок і була художнім керівником опер поставлених музичним агентством Ukho. Одним з проєктів, який веде, є київська студія «ательєнормально» – майстерня митців із синдромом Дауна, з яким в 2025 році брала участь у виставці «Звичайний ландшафт/Вітаючи незнайомця» в галереї «Арсенал-електростанція» у Білостоці, а рік раніше,

«Розпачати – дивитися» Каті Лібкінд

у тому ж місці, взяла участь у груповій виставці «Подивіться на цю мить – як вона вібрує».

Зараз це перша її персональна виставка в білостоцькій галереї. «Розпачати – дивитися» підкреслює важливість тіла, чуттєвості, інтимності травми та пам'яті в її художній практиці в необхідному процесі опрацювання фізичних та психологічних ран. «Наративи побудовані на виставці не утворюють лінійної розповіді. Це мрійливі, але потужні образи сучасності. Використовуючи спогади як основу, Лібкінд конструює мрійливо-реальні світи, сенсорну сценографію, наповнену химерними об'єктами та візуальними метафорами, в яких все повертається до тіла, до рани, до потреби в справжньому відчутті та автентичному досвіді перед обличчям війни, що триває в Україні» – читаємо у вступі до виставки.

Час та обставини, в яких перебуває зараз Україна, спричиняються до цього, що контекст війни є присутнім у майже всіх роботах українських митців.

– *Мені здається, що все, що ти не зробиш – якщо це буде виставка про котів, вона також буде про війну, бо ми живемо в цей час* – говорить Катя Лібкінд. – *Я не намагалася робити виставку про війну – я робила виставку про свого друга. Але війна схлопнула весь наш простір, і рух, і взагалі все. Я просто намагаюсь розказати про свою реальність або свої фантазії.*

Війна це важкий час, але для мистецтва, культури це з другого боку джерело пошуків, інспірацій, переосмислення та випробування. Це можливість проявлення геніальних творів, але з другого боку небезпека попадання у банальність.

– *Митці в Україні, я говорю про цю молоду, прогресивну українську арт-сцену, це люди, чия художня практика робить дуже важливий акцент на критичній рефлексії. Це було правдою до війни. Це було правдою після анексії Криму, під час подій на Майдані і це правда зараз. Це мене трохи непокоїло, бо коли митці починають створювати роботи про війну, тиск емоцій тривіалізує ці теми. Дуже легко впасти в певну легкість презентації, але в Україні все інакше. Вони беруть участь у дискурсі — це важливо. Вони можуть бути безкомпромісними в цій дискусії. Нам усім загально є чого навчитися в України, а в галузі мистецтва те, що роблять українські митці, також чудово* – підкреслює директор «Арсеналу» Моніка Шевчик. А виставки Лесі Хоменко та Каті Лібкінд можна дивитися в білостоцькій галереї до 7 червня 2026 року.

Славомир САВЧУК
(Радіо Білосток)
Фото автора статті

eprasa.pl eb61ed466b

TAM

Nie każdą płytę da się opisać od razu. „Tam” to album, który najpierw się czuje, a dopiero później próbuje nazwać. Wspólny projekt Oliczki i Maxima wyrasta ze spotkania dwóch światów – tradycyjnego śpiewu i współczesnego brzmienia – ale nie opiera się na prostym kontraście. Tu wszystko dzieje się gdzieś pomiędzy: w emocjach, w przestrzeni i w uważnym słuchaniu siebie nawzajem.

Mam poczucie, że to jedna z tych płyt, które rozumie się lepiej, kiedy widzi się je z bliska – na scenie, w relacji, w energii, która pojawia się między ludźmi. W takich momentach tradycyjny śpiew naturalnie odnajduje swoje miejsce w nowym kontekście, bez potrzeby tłumaczenia czy udowadniania czegokolwiek. „Tam” jest właśnie taką przestrzenią – żywą, momentami zaskakującą i pełną energii, która nie pozwala przejść obok niej obojętnie.

Koncert premierowy albumu „Tam” pokazał, że ten materiał najpełniej wybrzmiewa na scenie. Już od pierwszych momentów było czuć, że nie będzie to jedynie prezentacja utworów, ale żywe, dynamiczne spotkanie – pełne energii, zmian nastroju i muzycznych zaskoczeń.

Istotnym elementem koncertu premierowego był również udział zespołu „Dobryna”, który współtworzy sceniczne brzmienie projektu. Obecność dziewczyn nadaje występom wyjątkowej siły – ich głosy wnoszą intensywność i autentyczność, które na żywo robią ogromne wrażenie. Nie jest to jednak wspólny koncert w klasycznym rozumieniu, lecz spotkanie artystyczne, w którym każdy z elementów ma swoje miejsce i znaczenie.

Warto podkreślić, że ta współpraca rozwija się także poza samą premierą albumu. W ostatnim czasie artyści występowali razem m.in. podczas miejskiego sylwestra w Białymstoku oraz w ramach finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, gdzie ich wspólna energia spotkała się z bardzo żywym odbiorem publiczności.

Oliczka to przede wszystkim śpiewaczka ludowa i liderka zespołu „Dobryna”, której głos od lat zachwyca w tradycyjnych pieśniach Podlasia. Wcześniej śpiewała także w folk-rockowym zespole „Hoyraky”, łącząc folklor z nowoczesnym brzmieniem. W projekcie „Tam” stanęła przed nowym wyzwaniem – muzyka rozrywkowa, ruch sceniczny i stylizacja wymagały od niej odwagi oraz świeżego spojrzenia na własną twórczość. W wywiadzie opowiada o tym, jak przeskok z tradycyjnego śpiewu w stronę współczesnego, energicznego brzmienia zmienił jej podejście do sceny i muzyki.

— Jak wyglądała dla Ciebie praca nad albumem „Tam”?

Oliczka: To było ogromne wyzwanie. Do tej pory śpiewałam głównie muzykę tradycyjną, więc przeskok w stronę rozrywkowej formy był spory. Starałam się dobrać pieśni tak, żeby przedstawiały tradycję Podlasia. Jest tutaj pieśń żniwna, weselna, *szczedriwka*. Duże zmiany w każdym aspekcie – od

eprasa.pl eb61ed466b

samego brzmienia, przez scenę i ruch, aż po stylizację i makijaż.

— ***Czy te zmiany były trudne do zaakceptowania?***

Oliczka: Na początku tak – wszystko było nowe i momentami przytłaczające. Z czasem zaczęłam jednak dostrzegać, jak każdy element – ruch, światło, kostium – współgra z muzyką i nadaje utworom nową energię. To była ciekawa przygoda, nawet jeśli wymagała odwagi. Najważniejsze było to, że mogłam spróbować czegoś innego, rozwijać się i eksperymentować. Dzięki temu muzyka tradycyjna zyskała nowy wymiar, a ja sama poczułam się bardziej świadoma tego, co mogę przekazać na scenie.

— ***Jak się czujesz, współpracując ze swoim zespołem „Dobryna" w tym projekcie?***

Oliczka: To niezwykłe doświadczenie. Dziewczyny wnoszą ogromną energię i autentyczność. Ich głosy nadają scenie siłę, której nie da się osiągnąć w pojedynkę. Występy na żywo pokazują, że razem możemy naprawdę zaskakiwać publiczność. Dają mi też duże wsparcie – zawsze mogę na nie liczyć. Jeżeli chodzi o współpracę, to też wspaniałym łącznikiem tych dwóch światów jest nasz producent Paweł Czaczkowski. Często gdy mieliśmy różnice zdań, stawał się mediatorem i szybko znajdował rozwiązanie.

— Co w tej chwili daje Ci największą satysfakcję w pracy nad „Tam"?

Oliczka: To moment, kiedy słyszę reakcję publiczności i widzę, że ta mieszanka tradycji i nowoczesności działa. Każdy koncert i każda próba pokazują, że warto było podjąć to wyzwanie i spróbować czegoś nowego.

Maxim to artysta, który od lat porusza się w świecie hip-hopu, ale na płycie „Tam" pokazał, że potrafi też otworzyć się na zupełnie nowe brzmienia i współpracę z muzyką tradycyjną. Wspólny projekt z Oliczką to dla niego eksperyment, który wymagał odwagi, elastyczności i gotowości do przekraczania własnych granic.

— ***Czym jest dla Ciebie nowy album „Tam"?***

Maxim: Myślę, że ten album to dla mnie prawdziwe przekroczenie granicy – wyjście z bezpiecznej strefy komfortu i z ram hip-hopu. „Tam" to wielogatunkowy projekt, który stworzyliśmy razem z Oliczką. Każdy numer prowadził nas w nowe miejsca, a czasem sami nie wiedzieliśmy, dokąd nas to zaprowadzi – i właśnie w tym tkwiła cała ekscytacja.

— ***Jak wyglądał proces twórczy?***

Maxim: Proces zazwyczaj wyglądał tak, że Oliczka przynosiła swoje pieśni, które wspólnie wybieraliśmy, tłumaczyliśmy i interpretowaliśmy. Zadawałem dużo pytań, rozmawialiśmy o klimacie. Pisałem na bieżąco w studiu i przedstawiałem swoje wersje – czasem jeszcze coś poprawialiśmy. Kiedy zbliżyliśmy się do dwunastu utworów, pomyślałem, że przypomina to rok obrzędowy, i postanowiliśmy tak to zamknąć.

— „Tam" brzmi trochę tajemniczo – gdzie jest Wasze „tam"?

Maxim: Właśnie – zostawiliśmy to jako otwartą interpretację dla słuchaczy. Każdy może odpowiedzieć sobie na pytanie, gdzie jest jego „tam". To może być własna droga, własna przestrzeń, własne znaczenie. Bardzo dobrze odnalazł się też grafik, który stworzył okładkę płyty – taką, która się wyróżnia. Zawsze chciałem z nim współpracować.

* * *

„Tam" to projekt, który nie kończy się wraz z ostatnim utworem na płycie. To historia, która trwa dalej – na scenie, w spotkaniach z publicznością i w kolejnych muzycznych poszukiwaniach. W świecie, w którym granice między gatunkami coraz częściej się zacierają, Oliczka i Maxim pokazują, że najważniejsze jest to, co dzieje się pomiędzy – w relacji, emocji i odwadze do sięgania po nowe. To także dowód na to, że muzyka może być przestrzenią prawdziwego spotkania – nie tylko artystów, ale i odbiorców, którzy stają się częścią tej opowieści. Z mojej perspektywy to właśnie te momenty – sceniczne, żywe i niepowtarzalne – najlepiej pokazują siłę tego projektu. „Tam" nie daje gotowych odpowiedzi, ale zostawia z czymś ważniejszym – doświadczeniem, które jeszcze długo wybrzmiewa.

Anna PABJAN

Foto autorki artykułu

Славомир Кулік

Весна

Дієвчина весна
Бліщит як рання роса
По лугах іде
Наруче квіток несе
Дієвчина весна
Розплєтєна коса
По полях іде
Зелєнину несе
Дієвчина весна
До хати увишла
Порадок веде
Бо Великдень іде
Дієвчина весна
Вієчно молода
Миж зімою і лієтом
Заботиться свієтом
Дієвчина весна
Чудна вона
Без єї нема
Свієтла і добра

Sławomyr Kulik

Wesna

Diewczyna wesna
Bliszczyt jak rannia rosa
Po łuhach ide
Narucze kwitok nese
Diewczyna wesna
Rozpletiena kosa
Po polach ide
Zelenynu nese
Diewczyna wesna
Do chaty uwyszła
Poradok wede
Bo Welikdeń ide
Diewczyna wesna
Wieczno mołoda
Myż zimoju i lietom
Zabotyt'sia swietom
Diewczyna wesna
Czudna wona
Bez jeji nema
Swietła i dobra

eprasa.pl eb61ed466b

«Для мене ця місцева говірка то абсолютно українська мова»

Розмова з Маргаритою Бакунович з колективу «Вервочки»

Вона сама родом з Мазур, однак багато років живе на Підляшші, де активна в місцевому культурному житті. Маргарита Бакунович (дівоче Ґіза) ще в середині 1990-тих років потрапила в наш регіон, поселяючись в недалекому від Більська Парцеві, та зразу почала ангажуватися в українські освітні і культурні ініціативи – вела уроки української мови в Більську та деякий час готувала телепередачі до української частини програми «Самі про себе» в Телебаченні Білосток. Зараз вона учасниця колективу «Вервочки» з Вуорлі, з яким співає українські пісні. Виступає також соло. Хоча проживає на Підляшші вже понад 30 років, увесь час дивують її наші підляські білорусько-українські парадокси.

Людмила Лабович*: Насамперед розкажи дещо про себе та дорогу, яка завела Тебе на Підляшшя між Бугом і Нарвою.*

Маргарита Бакунович: Я народилася в Гіжицьку на Мазурах. Вчилася в Початковій школі в Круклянках, ходила до греко-католицької церкви, та потім поїхала до українського ліцею в Лігниці. Закінчила цей ліцей, склала атестат зрілості і пішла на українську філологію у Варшаву. Там зустріла одного «чувака» і поїхала разом з ним до Тернополя, де ми продовжили наше навчання на українській філології. Завагітніла і мусила приїхати на Підляшшя, бо ж цей «чувак» був саме з Підляшшя. Виховувала дитину і у між часі почалося організування навчання української мови в Початковій школі № 5 у Більську. Разом з Євгеном Рижиком ми їздили по знайомих, відвідували зацікавлених навчанням української мови і збирали дітей, щоб створити групу. Це було вже 30 років тому.

Вчила я української мови тільки рік, бо мусила вернутися до Тернополя, щоб закінчити навчання. І потім знову потрапила на Підляшшя, де з чоловіком купили хату в Парцеві.

Це було так наприкінці 1990-х – на початку нового тисячоліття, коли Юрій Місіюк, який готував українські передачі для Телебачення Білосток, запропонував мені, щоб я записувала цікавих людей, які пам'ятали війну, переселення. З огляду на те, що я з Мазур, мала змогу віднайти тих людей. Це тривало кілька місяців. Я жила тоді у батьків на Мазурах і знайшла кількох свідків колишніх подій, з якими записала розмови для телебачення.

Далі було так, що я пішла на роботу, працювала в ґміні Більськ Підляський кілька років, та потім запропонували мені, щоб перейти до ґміни до Орлі.

Спогади з учнівсько-студентського минулого: закінчення навчального року в ліцеї у Лігниці і тернопільські студенти

eprasa.pl eb61ed466b

«Вервочки» у 2009 р. у Білостоцькому музею села, Маргарита стоїть посередині

— Які були Твої враження, коли Ти вперше приїхала на Підляшшя?

— Така цікава справа. Я перший раз приїхала на Підляшшя в 1991 році. Це був абсолютно перший раз.

Колись у тому місці, де тепер у Більську є рондо і квітковий павільйон, стояв бар. Ми пішли туди зі знайомими на пиво і я почала там співати – звичайно це були українські пісні, бо ж я тутешніх не знала. Також не знала тутешньої мови. Саме тоді я перший раз почула, як тут говориться – так трошки специфічно, але ж для мене ця місцева говірка то абсолютно українська мова. Но і я почала співати такі популярні пісні: «Несе Галя воду» та інші. І до мене підійшли хлопці і спитали: «Звідки ти знаєш наші пісні?». А я кажу: «Як ваші?». «Ну наші, білоруські!». Я на це: «Які ж вони білоруські, тож то українські пісні, ніякі білоруські» [сміх]. І це була така цікава розмова.

— Так що це був такий перший контакт з тими нашими підляськими мовними парадоксами?

— Так, я була дуже здивована. «Тож ви навіть по-білоруськи не говорите, ви говорите по-українськи». «Ні, ми білоруси, ми тут по-своєму говоримо».

— Чи їхавши сюди, Ти знала про цю підляську «специфіку»? Чула про те, що тут люди розмовляють українськими говірками, але називають себе білорусами?

— У Варшаві на студіях була білоруська філологія і я знала, що на Підляшші є білоруси. Але оці білоруси розмовляли білоруською літературною мовою. Тому, коли я сюди приїхала і почала говорити з людьми, то виявилося, що в околицях Більська абсолютно нема ніякої білоруської мови. Тут люди не говорять *дзяўчына*, *хадзіці*, але *дівчина*/*дієвчина, ходити*/*ходіті*. Тому ясна справа, що мені ця мова явиться як українська.

— У Парцеві, де Ти живеш, уже багато років існує колектив «Луна», але Ти почала співати у «Вервочках», які виникли у Вуорлі. Які були початки Твого співання?

— Майже 17 років тому зібралося трохи файних людей, які хотіли співати. Це було так 13-14 осіб. І ми подумали, чом не створити якогось ансамблю. Багато з нас уміло добре співати, трохи ми попробували тих популярних пісень і виявилося, що нам це виходить. Такі були початки «Вервочок». Однак нам був потрібен інструктор. Відчуваючи, що тут краще сприйметься український спів, я подумала про Юру Ковальчука з Рівного. Ми були знайомі, бо раніше зустрічалися на різних українських заходах. Саме тому я зв'язалася з ним і запитала, чи він би не хотів повести ансамблю. Він погодився, приїхав і почав з нами працювати.

У тому часі в Парцеві була імпреза, так звані «Вечоркі», і там також люди схотіли створити ансамбль. Так почалася «Луна». І я до тих двох ансамблів попросила Юру. Він приїхав, через якийсь час вів і «Луну» і нас, але дійшов до висновку, що тут треба іншого інструктора. Просто дітей можна ще навчити співати «білим» голосом, але ми були вже старші, та до таких «старих» як ми [сміх] просто не далося. І Юра запропонував мені, щоб зав'язати співпрацю з Володимиром Ревою.

Володька почав приїжджати і до нас, і до «Луни». Однак з «Луною» працював недовго, але з нами залишився.

«Вервочки» у 2023 р. на Концерті української музики (Вуорля), Маргарита стоїть зліва

eprasa.pl eb61ed466b

Ми вчилися на початку і білоруських пісень, і російських, і українських, у тому числі також тутешніх. Навіть був час, коли написали проєкт і їздили по селах, записували старших жінок і чоловіків, всіх, хто хотів нам заспівати колишні місцеві пісні. Ми створили навіть такий пісенник, для якого Володька приготував нотні записи. Ми мали також записати платівку з тими піснями, але, на жаль, не вдалося. Зате записали іншу платівку, в іншому стилі, бо тоді співали під баяна, без фонограм, так що трохи по-іншому ніж тепер.

Завдяки тому, що Володька міг до нас приїжджати раз на місяць і залишався часто на тиждень, часом на два тижні, ми могли з ним навчитися співати пісні під баян і акапельно.

— Однак ви змінили форму вашого співу?

— Так, кілька років ми працювали з Володькою, але потім він закохався – отак, закохався, і на жаль виїхав з України в Італію. Ми тоді почали співпрацювати через інтернет і стали співати під фонограми. Думаю, що цей спів не є кепський. До того наша співпраця іде супер. Ми підшуковуємо якісь цікаві пісні в інтернеті, Володька пише нам фонограми і співаємо.

— За час існування «Вервочок» ви видали два диски. Про цей перший Ти вже згадала…

— Так. Перший диск був з піснями під баян. А цей другий вийшов у 2024 році завдяки фінансовій допомозі, а властиво – нагороді, яку ми отримали від Міністра культури. Це було 20 тисяч злотих і за ці гроші ми, між іншими, видали платівку. Просто подумали, що файно було б, якби ці нові пісні можна було записати.

Ми дуже часто їздимо на різні концерти і нас питають: «А маєте *плитку*, щоб вас послухати?». А ми – «бідні», не мали. Так що подумали, що файно буде записати наші пісні, щоб люди могли їх слухати.

— Ви змінялі не тільки стиль, але теж репертуар?

«Вервочки» на Українському фестивалі «На Івана, на Купала» на Бахматах у 2025 р.

— Так, ми вже не співаємо російських і білоруських пісень, тому що наш інструктор з України і коли почалася війна, він сказав, що не буде нас більше вчити пісень тими мовами, не буде нам підшуковувати білоруського і російського репертуару. Ми подумали: «А чому ж ні?» і залишаємось тільки при українських піснях.

— Як Тобі взагалі живеться на Підляшші? Як Ти віднайшлася тут з тими нашими парадоксами?

— Абсолютно віднайшлася. Я стараюся не говорити на тему мови з певними людьми, бо ж є такі особи, які переконані, що тут живуть білоруси. Я їх не буду переконувати, що вони не мають рації, що тут мова не білоруська, але українська. Просто я вважаю, що це українська мова і поки люди самі того не усвідомлять, то їх ніхто не переконає.

— Розмовляєш з місцевими українською літературною чи вже навчилася трохи «говориті по-нашому»?

— Скажу так – трошки говорю *по-своєму*, стараюсь. Однак люди просто вже привикли до моєї української літературної вимови. Вони розуміють те, що я говорю, я їх розумію, так що не намагаюся говорити тутешньою говіркою. Однак часом буває, що вживаю поодиноких тутешніх слів.

— Дякую за розмову.

Розмовляла
Людмила ЛАБОВИЧ
Фото Л. Лабович, Ю. Гаврилюка та з архіву Маргарити Бакунович

eprasa.pl eb61ed466b

Олександр Афанасьєв-Чужбинський про перші роки знайомства з Тарасом Шевченком

(Фрагменти зі споминів)

Як матеріал до біографії Шевченка я подаю епізод мого з ним знайомства в той час, коли наш поет був ще молодий, кипів натхненням, прагнув до самоосвіти і, незважаючи на тугу, що повсякчас ятрила його серце на самоті, захоплювався ще іноді й веселим товариством, і співчуттям, яке викликав симпатичною своєю особою. Та перш ніж почати розповідь про моє знайомство з Шевченком, вважаю за необхідне кинути побіжний погляд на епоху, близьку до нас, але таку, що стала вже майже історією, на ті доконані факти, які один за одним вели наше суспільство до розвитку.

Олександр Афанасьєв-Чужбинський (1817–1875) – відомий у свою епоху письменник, етнограф, фольклорист, історик, мовознавець (багато мандрував Україною, вивчаючи народний побут, уклав словник української мови). Приятель молодих років Тараса Шевченка народився в селі Ісківці Лубенського повіту Полтавської губернії в сім'ї дрібного поміщика (батько був росіянином, мати – українкою). Дитинство проминуло в селі на лоні благодатної української природи, серед патріархального життя народу, багатого на поетичні перекази про хоробре козацтво, славних запорожців. У 1829–1835 роках навчався в Ніжинській гімназії вищих наук. Тоді зблизився з Євгеном Гребінкою (закінчив гімназію 1831 року) – обидва мешкали на квартирі в одного з професорів. Закінчивши навчання, вступив на військову службу (1836–1843). У 1843 р. познайомився з Тарасом Шевченком, якого у 1845–1846 роках супроводжував у подорожі Лівобережною Україною. Ще до знайомства з Шевченком написав звернений до нього вірш «Гарно твоя кобза грає» (1843). Російськомовні спогади про Шевченка, написані незабаром після смерті поета (закінчені 8/20 травня 1861 р.), друкувалися у журналі «Русское слово» (1861, № 5) та окремим виданням (Петербург 1861). Крім спогадів, опублікував нотатки про останні дні поета – «Землякам. Над гробом Т. Г. Шевченка» («Русское слово», 1861, № 2). Публіковані тут фрагменти споминів в українському перекладі та з коментарями взяті з видання: *Спогади про Тараса Шевченка*, Київ 1982.

Це було 1843 року. Перебуваючи в річній відпустці у Полтавській губернії, я чекав відставки з військової служби, аби зайнятися вивченням української народності, що було моєю заповітною мрією.

У той час пани наші жили, як то кажуть, на широку ногу, і патріархальна гостинність не втрачала жодної риси свого поштивого характеру. Молоде покоління було вже більш-менш освіченим. Жінки вищого стану, власне, молоді, усі вже були виховані в інститутах, пансіонах або вдома, під наглядом гувернанток, і французька мова не тільки не була в дивовижу, як на початку тридцятих років, але вважалася необхідною приналежністю будь-якої освіченої бесіди. Говорили нею вільно і пристойно, правда, тільки жінки, а кавалери здебільшого не вміли нею розмовляти, але кожний франт вважав своїм обов'язком запросити даму на танець неодмінно по-французьки. (...)

Як відрадні оазиси, виділялись деякі сімейства з новим напрямком, відзначаючись і освітою, і гуманністю. Їх було небагато, та, проїхавши кілька десятків верст, ви були впевнені, що зустрінете і розумну бесіду, і цікаву книгу, посперечаєтесь не тільки про собак та коней і почуєте справжню музику. Між жінками цих сімейств виникав потяг до національної літератури; вони наввипередки читали «Кобзаря» Шевченка, виданого в Петербурзі... Що українки читали рідного поета – здавалося б справа цілком звичайна і, очевидно, природна; та хто знає настрій тодішнього суспільства, той не може не подивуватись. Діти заможного стану, особливо дівчатка, від годувальниць потрапляли або до іноземних няньок, або до таких, які говорили по-російському, і кожне українське слово ставилося їм у провину і тягло за собою покарання. Ще хлопчики могли навчитися по-українському, але дівчаткам треба було докласти багато праці, щоб розуміти «по-мужицькому», хоча ніщо не заважало зберігати рідний акцент аж до глибокої старості. На той час, крім «Енеїди» Котляревського, яку дівчатам читати не давали, українською мовою були вже повісті Квітки, «Полтава» та «Приказки» Гребінки, поширювалися рукописні твори Гулака-Артемовського; та все це читалося у вищих колах якось мляво. Поява «Кобзаря» миттю розвіяла апатію і викликала любов до рідного слова, вигнаного з ужитку не лише в колах вищо-

eprasa.pl eb61ed466b

го стану, а й у розмові з селянами, які намагалися і, звичайно, кумедно, висловлюватися по-великоруськи. Сміливо можу сказати, що після появи «Кобзаря» більшість взялася за повісті Квітки. У 1843 році Шевченка уже знали українські пани; для простолюду поет і досі залишається невідомим, хоча всі твори його доступні селянинові і принесли б йому велику насолоду. До цього ж року відноситься і моя перша зустріч з Шевченком у Полтавській губернії. Було це наприкінці червня. На Петра й Павла в одному старовинному домі у Т. Г. Волховської з'їжджалися поміщики не лише з Полтавської, а й з Чернігівської і навіть Київської губерній, і свято тривало кілька днів. Дім цей був останнім у своєму роді; вісімдесятирічна господиня його – явище також неможливе у наш час... Старенька мало що вже й пам'ятала, знаючи тільки найближчих гостей, а про більшість відвідувачів, особливо з молоді, ніколи й не чула; вона ні в що не вникала, і прийом гостей був обов'язком економки і дворецького. (...)

Бали Т. Г. Волховської були для Малоросії своєрідним Версалем: туди везли напоказ наймодніші сукні, найновіші мазурки, найдотепніші каламбури, і там же відбувався іноді перший виїзд панночки, яка доти ходила в коротенькому платтячку й мереживних панталонах. Там зав'язувались сердечні романи, відбувалися катастрофи, проголошувалась краса та здобувалася слава танцюристів і тайцюристок. Так, подібні бали вже не повторюються, тому що зараз небагато знайдеться бажаючих їхати за півтораста верст із сім'ями на триденні танці, та й навряд чи знайдеться поміщик, готовий викинути кілька тисяч карбованців на подібні розваги. Величезна, освітлена люстрами зала ледве могла вміщати товариство, хоча чимало гостей займали інші кімнати і багато чоловіків грало в карти по своїх квартирах. Старовинні меблі, квіти, спозаколишні люстри і штори – все це при освітленні і найновіших костюмах, під звуки музики мало надзвичайно цікавий вигляд. (...)

Зимові бали були блискучі, проте літні значно веселіші, тому що після танців, на світанку, товариство виходило на обсаджений квітами лужок перед будинком, гуляло по саду, і тут договорювались у променях ранкової зірниці ті слова, що якось завмирали у душній бальній атмосфері. Саме в цей час зустрів я у Мосівці С. О. Закревську, яка тоді надрукувала в «Отечественных записках» свою «Інститутку» і зачепила в ній кількох осіб, що звичайно відвідували стару Волховську. Вона ж сказала мені, що ждали з Петербурга Гребінку, який, безсумнівно, приїде у Мосівку. З Гребінкою ми були знайомі як вихованці одного закладу, і хоча він закінчив набагато раніше від мене, але ми з ним жили на одній квартирі. Він також у своїх оповіданнях описав не одну особу з товариства, що збиралося в Мосівці...

Товариство зібралося чималеньке. За протекцією одного приятеля, я мав кімнатку, хоч і не затишну, але окрему, так що, незважаючи на невигоди, був усе-таки влаштований краще за багатьох інших. Пам'ятаю, що після гамірного сніданку я повернувся до себе покурити і почитати. Проходячи повз головний під'їзд, я почув голоси: «Гребінка! Гребінка!» – і зупинився. Євген Павлович під'їздив до ганку в супроводі незнайомця. Вони вийшли. Супутник його був середній на зріст, кремезний; на перший погляд обличчя його здавалося звичайним, але очі світилися таким розумним і променистим світлом, що мимоволі я звернув на нього увагу. Гребінка одразу ж привітався зі мною, взяв за плечі і, штовхнувши до свою супутника, познайомив нас. Це був Т. Г. Шевченко. Останній знав мене з віршованого послання до нього, надрукованого в «Молодику», і міцно обнявся зі мною. Подорожнім треба було вмитися і привести одяг у порядок. Я запросив їх до своєї кімнати. Гребінка скоро пішов униз, а Тарас Григорович залишився зі мною. Я згадав про свій вірш не з самолюбства, навпаки, я вважаю його слабким, але тому, що це було перше друковане висловлення співчуття й поваги українця до народного поета, і Шевченко кілька разів сказав мені своє щире «дякую», котре, як відомо всім, хто добре знав його, мало особливу чарівність в устах славного Кобзаря. Але недовго ми розмовляли. Звістка про приїзд Шевченка миттю розлетілася по всьому дому, і моя кімната незабаром наповнилась шанувальниками, що приходили познайомитися з рідним поетом. Прийшов і Гребінка, і ми пішли в зал. Усі гості юрмилися біля входу, і навіть манірні панночки, які інакше й не говорили, як по-французьки, й ті з цікавістю чекали появи Шевченка.

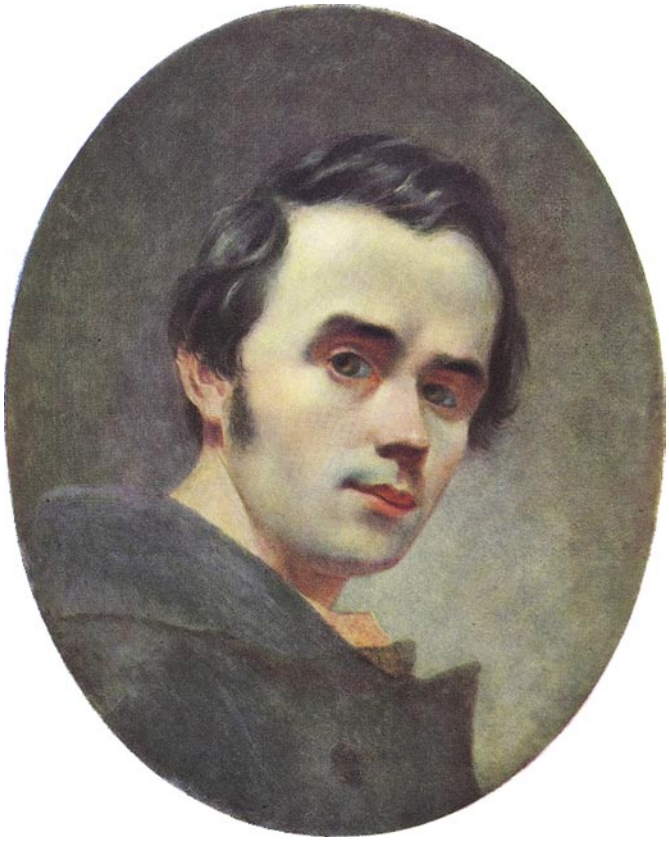

Тарас Шевченко: Портрет Євгена Гребінки (Петербург, 1837).

Євген Гребінка (1812–1848) – письменник, якого творчість сприяла становленню реалізму в українській літературі. Народився на хуторі Убіжище в Пирятинському повіті Полтавської губернії. З 1834 р. жив у Петербурзі, де створив гурток, який об'єднував українську мистецьку й літературну інтелігенцію. У 1838 р. він почав готувати збірник творів українських письменників, виданих у формі альманаху «Ластівка» (1841). Були в ньому надруковані п'ять творів Тараса Шевченка, з яким Є. Гребінка познайомився у 1836 р. Підтримував Шевченка матеріально, допомагав йому в самоосвіті, взяв безпосередню участь в організації викупу поета з кріпацтва. Сприяв виданню «Кобзаря» (1840) і протягом одного дня провів його через цензуру. Шевченко же допомагав Гребінці готувати «Ластівку», присвятив йому вірш «Перебендя». У 1843 р. разом поїхали в Україну, де Гребінка познайомив Шевченка з Олександром Афанасьєвим-Чужбинським.

eprasa.pl eb61ed466b

Тарас Шевченко: Автопортрет (Петербург, зима 1840–1841).

Поет, очевидячки, був зворушений блискучим прийомом, і після звичайного представлення господині, яка зовсім не розуміла, кого їй представляють, Шевченко усівся між дамами в товаристві С. О. Закревської. Цілий день він був предметом загальної уваги, за винятком двох-трьох осіб, які не визнавали не тільки української, а й російської поезії і марили лише Гюго і Ламартіном. Швидко Шевченко став наче свій з усіма і був як дома. Багато гарненьких жінок читали йому напам'ять уривки з його творів, і він особливо хвалив чистоту полтавської говірки. Вплив цієї чистої мови позначився на його останніх творах, а в перших помітна перевага задніпрянської говірки...

Два дні пробули ми разом з Шевченком у Мосівці і, розлучаючись, дали один одному слово побачитись при першій нагоді, вказавши різні місцевості, де приблизно розраховували бути в певний час. Заїздив він потім до мене, супроводжував я його до спільних знайомих, і саме в тих поїздках я встиг трохи ближче придивитися до цієї цікавої людини, про яку ще до прибуття в Малоросію ходили суперечливі чутки. Обережний чи то за вдачею, чи внаслідок гнітючих обставин молодості, що склалися у таку тяжку долю, Шевченко при всій видимій відвертості все ж не любив висловлювати свої думки. Якось мені пощастило відразу помітити цю рису, і я ніколи не надокучав йому ніякими запитаннями, поки він сам не починав розмови. Пам'ятаю, одного разу восени у нас у домі довго сиділи ми й читали «Дзяди» Міцкевича. Усі давно вже полягали спати...

Спільними силами ми приготували чай, і, коли сіли до столу, він, забувши про Міцкевича, почав мені розповідати все своє минуле. Зайвим буде говорити, що світанок застав нас за бесідою, і тоді тільки я повністю зрозумів Тараса.

Шевченко вже розчарувався у деяких наших панах і відвідував лише небагатьох. Не відсутність гостинності чи уваги, не якась там зарозумілість відштовхнули його, а сумна влада існуючого кріпосного права, що виявлялася в тій або іншій неблаговидній формі, викликала в цій благородній душі найпохмуріший настрій. Хоча перед ним скрізь усі намагалися показати свій домашній побут у святковому вигляді, проте важко було обдурити таку людину, як Шевченко, котрий, сам вийшовши з кріпаків, чудово знав показну і закулісну сторони поміщицького життя.

Дуже запам'ятався мені один випадок. У повітовому містечку Лубнах, не бажаючи відстати від інших, один пан запросив Шевченка обідати. Ми прийшли ще досить рано. У передпокої слуга дрімав на ослоні. Як на лихо, господар визирнув з дверей і, побачивши слугу, що дрімав, розбудив його власноручно по-своєму... не соромлячись нашої присутності... Тарас почервонів, надів шапку й пішов додому. Ніякі прохання не могли примусити його повернутись. Згодом пан не залишився в боргу. Темна ця особа, діючи потай, завдала немало горя нашому поетові...

Думка про тодішнє становище простолюдина постійно мучила Шевченка і часто отруювала йому кращі хвилини. (...)

У 1844 році розлучились ми надовго. Випадок закинув мене на Кавказ і Закавказзя, де велична природа і зовсім незнайомий край з його диким населенням полонили всю мою увагу. Я не мав вістей від Шевченка, але скрізь, де натрапляв на кількох українців, чи то серед чиновників, чи в якомусь полку, скрізь я зустрічав пошарпані примірники «Кобзаря» та «Гайдамаків» і цілковите, щире співчуття до їх автора.

Повернувшись на батьківщину, я зустрівся з Тарасом Григоровичем у своєму повітовому місті, через яке він проїздив з Миргорода, де зійшовся з Лук'яновичем. Шевченко клопотав про подорожню, а що було вже після полудня і всі міські власті за звичкою по обіді спали, то й не було змоги виконати його прохання. Одержання подорожньої, справді, обставлено в нас досить обтяжливими формами для проїжджого. Я запропонував Шевченкові заїхати до мене, погостювати день-другий, а потім обіцяв відвезти його, куди треба. Він поспішав до Закревського, але одразу ж прийняв мою пропозицію, і ми відправилися в Ісківці. Тарас Григорович розповів мені, що зблизився з Віктором Олексійовичем, який не склав ще з себе звання старшини товариства мочемордів і подвизався в ньому з успіхом на славу Бахуса. При цьому він розповів мені чимало анекдотів. За два дні Тарас Григорович прочитав мені кілька своїх творів. Дивовижні речі були у Шевченка. З великих особливо чудові «Іван Гус», поема і містерія без заголовка. У першій він піднісся, на мою думку, до свого апогею, у другій, яка поступалася перед «Гусом» за змістом, він розсипав безліч квітів чистої української поезії...

Шевченко розповідав мені, що прочитав про гуситів та епоху, що їм передувала, усі джерела, які тільки можна було дістати, а щоб не погрішити проти народності, не залишав у спокої жодного чеха, котрий зустрічався йому в Києві або в інших місцях, розпитуючи в них про топографічні та етнографічні подробиці.

eprasa.pl eb61ed466b

Тарас Шевченко: Портрети Платона і Ганни Закревських (Березова Рудка, 9–23.XII.1843).

Вважаю своїм обов'язком нагадати про одну обставину, яка висвітлює з надзвичайно важливого боку особистість Шевченка. Надрукований був його російський вірш «Тризна». Він знайшов його в мене і засміявся своїм симпатичним сміхом.

– Ти читав? – спитав він і на мою ствердну відповідь додав: – От треба було вискочить, як Пилип з конопель. Чому не писати, коли сверблять руки, а друкувать не годилось.

– Кажучи правду, ти краще пишеш по-нашому.

– От спасибі! А дехто хотів одурить мене, зачепить, знаєш, авторське самолюбіє, так я ж і сам бачу. Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся, – додав він з усмішкою.

Кинувши книгу, він улігся на ліжко.

– Нехай йому цур! Ось сядь лишень та розкажи мені про Кавказ і про черкесів.

Довго ми розмовляли про горців; його все цікавило, він розпитував про найменші подробиці тамтешнього побуту. Потім ми мріяли про подорож по Дніпру дубом на Запоріжжя, потім до Лиману пошукати залишків старовини, що зникають вже для дослідників, а що в обох нас не вистачало коштів, то ми й відкладали це до кращого часу.

Взимку ми з'їхалися у Закревських. Шевченко був у них як свій і охоче жив у їхньому гостинному домі. Іноді з'їжджалися до Віктора Олексійовича деякі поклонники Бахуса, і відбувалися славнозвісні свята. Але Тарас Григорович любив і жіноче товариство, нерідко просиджував у вітальні господині в дружньому колі, весело розмовляючи, слухаючи музику або гучним своїм голосом співаючи сумовитих українських пісень. Тоді ніякі зусилля поклонників Бахуса не в змозі були відняти його в нас, і кінчалося тим, що Віктор Олексійович з товаришами приходив з флігеля і ми всі разом просиджували далеко за північ. Одного разу ми зібралися до родичів Закревських верст за десять. Час минув непомітно. Марія Олексіївна чудово грала Шопена, Софія Олексіївна розповідала цікаві епізоди із колишнього побуту українських панів. Тарас Григорович був веселий і балакучий. Давно вже звечоріло, ми почали збиратися їхати назад. Покоївка повідомила, що знялася хуртовина. За звичаєм, нас почали затримувати, але молоді супутниці наші вирішили їхати, тим більше, що дорога знайома, коні добрі та й заметіль, мабуть, не могла за годину так розгулятися, щоб замести сліди. Покликали кучера, і той нас із свого боку підбадьорив, сказавши, що як треба буде, він не пожаліє коней і доправить нас за півгодини на місце. Віктор Олексійович одразу ж зробив своє розпорядження. Він попросив пляшку рому і запропонував Тарасові Григоровичу розпити про всяк випадок: по-перше, щоб якнайдовше зберегти теплоту, якби довелося збитися з дороги, по-друге, щоб швидше заснути і не відчувати ніяких неприємностей. Але Шевченко не послухався порад приятеля і відхилив його пропозицію. Тоді Віктор Олексійович, осушивши ром во славу Бахуса, завалився у свою кибитку й побажав усім нам доброї ночі. Ми з панночками розмістилися в санях і виїхали за ворота. Розгулялася степова хуртовина, не та, що, обсипаючи снігом згори, заліплює очі, але не дуже замітає дорогу, а найстрашніша, низова, яка, зриваючи сніг із землі, хурделить ним у повітрі і з завиванням та якимось стогоном носиться над широким степом. За кілька хвилин ми вже не бачили вогнів садиби. Коні спершу бігли бадьоро, але

eprasa.pl eb61ed466b

незабаром кучер сказав, що ми збилися з дороги, і коли ми надумали повернути назад, то ніхто не знав, куди їхати. Мороз міцнішав, вітер мінявся безперервно. Дами трохи переполошились, тим паче, що в цей час у степу звичайно нишпорять вовчі зграї, а кілька днів тому, як навмисне, ми цілий вечір розповідали про подібні пригоди. Нічого не вдієш; вирішили покластися на милість долі в надії, що приб'ємось куди-небудь, якщо не візьмемо праворуч від поштової Київської дороги. Кучер наш їхав легким клусом. Віктор Олексійович, що заснув у своїй кибитці, нічого не чув з усієї пригоди, а його візник намагався лише не відстати. Хуртовина посилювалась. Ми з Тарасом Григоровичем пропонували дамам звичайний засіб: пристати до якого-небудь стогу сіна, розкласти вогонь і грітися до ранку, але дами й слухати не хотіли, надіючись, що якось доберемося. При світлі сірника, який мені вдалось запалити в шапці, я подивився на годинник. Було за північ. А ми виїхали близько сьомої... І жодних ознак житла, ні собачого гавкання, такого відрадного для подорожнього, що збився з дороги.

Дами підбадьорились було від думки, що, одягнені тепло, ми не замерзнемо, що після опівночі вовки не так уже нишпорять, і потроху почалися розмови. Тарас Григорович заспівав «Ой не шуми, луже!», ми почали йому підспівувати... Аж тут зірвалася страшенна хуртовина, коні стали, пісня наша замовкла, і завивання хурделиці, яка мчала повз нас, здалося нам виттям голодних вовків. Кибитка Віктора Олексійовича ледве не наїхала на нас. Коні ані з місця. Ми врізались у замети, які звичайно утворюються під час хуртовини по низинах. Спільними зусиллями витягли сани і знову рушили ступою.

– А що, Тарасе? – спитав я, сідаючи, весь у снігу, на своє місце,

А він у відповідь проспівав мені строфу із запорозької пісні

Ой котрі поспішали,
Ті у Січі зимували,
А котрі зоставали,
У степу пропадали.

Відчай почав охоплювати наших супутниць, і багато довелося докласти зусиль Шевченкові, щоб заспокоїти їх. Він почав імпровізувати «Хуртовину» і склав кілька строф, які, одначе, розвіялися слідом за поривами бурі, тому що потім ні він, ні ми не могли їх пригадати. Здається, в мене збереглися окремі вірші, але я не наводжу їх через побоювання, щоб не приплутався який-небудь рядок власного витвору. Знаю тільки: один куплет виражав думку, що козакам і помирати було б добре в товаристві таких милих супутниць.

Ми просувалися вперед, зовсім не знаючи дороги, але що далі, то з більшою надією на порятунок, тому що наближався світанок... Нарешті, дами наші помітили десь збоку вогник... Авжеж, врятовані. Кучер ударив по конях, які, відчувши близькість відпочинку й корму, незважаючи на виснаження, побігли клусом, і незабаром ми прибилися до заїжджого двору на поштовій Київській дорозі. Весь фасад був освітлений, у вікнах миготіли тіні, за воротьми чути було вигуки метушливих візників. Хоча додому залишалося недалеко, ми вирішили відпочити тут годин зо дві. Рицар великого штофу спав як убитий, і з кибитки його долинало богатирське хропіння, що на різні лади наслідувало завивання бурі. Віктора Олексійовича насилу розбудили, а коли він ввалився до нас у теплу кімнату, то багато сміявся, довідавшись, як довго ми блукали, і дотепно почав доводити, що немає нічого на світі блаженнішого від мочемордія. Невдовзі трапилась йому ще нагода навести один доказ. Коли перемерзлі дами попросили чаю, на заїжджому дворі його не виявилося, тому що хазяїн держав лише самовар, залишаючи подорожнім возити з собою харчі, зате горілки було досхочу. Але я розжився чаю в якоїсь проїжджої пані, якій розповів про нашу пригоду, і дві години, проведені нами до світанку у корчмі, – одні з найприємніших у моєму житті. Ми їх згадували не раз із Шевченком.

Закревська Софія Олексіївна (нар. 1798 р.) – російська письменниця, сестра Платона та Віктора Закревських, приятелька Гребінки. її роман «Институтка» (1841) та повість «Ярмарок» (1843), надруковані в журн. «Отечественные записки», були позитивно оцінені Бєлінським. За стилевими особливостями вони близькі до романтичних творів Бестужева-Марлінського.

...у своєму повітовому місті... – Йдеться про м. Лубни, неподалік від якого було село Ісківці, куди Шевченко приїздив до Афанасьєва-Чужбинського восени 1843 р., восени 1845 р. та в лютому 1846 р.

...зійшовся з Лук'яновичем – Лук'янович Олександр Андрійович (1803–1879), поміщик, майор у відставці. У його маєтку селі Мар'янському Миргородського повіту, Полтавської губ. (тепер Великобогачанського р-ну, Полтавської обл.) Шевченко побував навесні та восени 1845 р. Тут він написав поеми «Єретик», «Сліпий», вірш «Стоїть в селі Суботові», намалював кілька портретів, з яких зберігся портрет Лук'яновича (тепер – в Музеї Шевченка у Києві).

Закревський Віктор Олексійович (1807–1858) – ротмістр у відставці, один із власників с. Березова Рудка, Пирятинського повіту, Полтавської губернії (тепер Пирятинського р-ну, Полтавської обл.). Захоплювався творчістю Шевченка. В грудні 1843 р. Шевченко намалював олівцем шаржований портрет В. Закревського.

...містерія без заголовка. – Містерія Шевченка «Великий льох».

...ми з'їхалися у Закревських. – У селі Березова Рудка жила велика родина Закревських. Головним господарем маєтку був Платон Закревський (бл. 1801–1882), полковник у відставці, багатий поміщик, власник цукрового заводу. З ним та його дружиною Ганною Іванівною (1822–1857) Шевченко познайомився в с. Мойсівці в червні 1843 р. на балу у Т. Г. Волховської. Поет був захоплений красою Закревської. Він намалював портрети Ганни та Платона Закревських (олія, 1843), на засланні присвятив Закревській вірш «Г. З.» («Немає гірше, як в неволі...»), з ім'ям Закревської пов'язана також поезія «Якби зострілися ми знову», ймовірно, вступна частина поеми «Невольник».

Закревська Марія Олексіївна (нар. 1816 р.) – сестра Віктора, Платона та Софії Закревських. Разом з останньою жила в с. Лемешівці, неподалік від Березової Рудки.

eprasa.pl eb61ed466b

Kornickie „starożytności” ocalone przez Mikołaja Janczuka

W minionych latach zamieściliśmy na naszych łamach serię publikacji dotyczących działalności Mikołaja Janczuka (1859-1921) na niwie literatury ukraińskiej – zarówno jako autora sztuk scenicznych, od lat 80. XIX w. wystawianych przez trupy teatralne z Naddnieprza i Galicji (Haliczyny), jak też poezji (niestety, wiersze pisane były bez zamiaru ich publikacji). Oczywiście jego głównym zajęciem było badanie i dokumentowanie kultur ludowych – w tej dziedzinie też wiele uwagi poświęcił swoim południowopodlaskim stronom. Najbardziej znana publikacja monograficzna Mikołaja Janczuka była opisem małoruskiego, tzn. ukraińskiego obrzędu weselnego w parafii z cerkwią w jego rodzinnej Kornicy: „Малорусская свадьба в Корницкомъ приходѣ Константиновского уѣзда Сѣдлецкой губерніи” (1886). Inne publikacje dotyczące tego terenu, od 1867 r. należącego do guberni siedleckiej, to: „Szopka w Kornicy (1888), „Этнографические очерки Сѣдлецкой губерніи” (1890), „Нѣсколько словъ по поводу археологическо-этнографической экскурсіи въ Сѣдлецкую губернію” (1892) oraz „Къ антропологіи малорусовъ-подлясянъ” (1913). Owocem wyjazdów w rodzinne strony, mających zarówno cel naukowy, jak i prywatny – odwiedziny żyjących w Kornicy krewnych, są też eksponaty znajdujące się obecnie w zbiorach Rosyjskiego Muzeum Etnograficznego (RME) w Petersburgu. Trafiły one tam w 1948 r. z dawnego Daszkowskiego Muzeum Etnograficznego w Moskwie, w którym Mikołaj Janczuk prawie ćwierć wieku pracował jako kustosz, porządkując i uzupełniając jego zbiory.

Na tę stronę działalności uczonego zwrócono uwagę w biogramie zamieszczonym na stronie internetowej RME (ethnomuseum.ru): „Przez ponad 20 lat wzbogacał zbiory Muzeum Daszkowskiego o eksponaty, które zdobywał podczas podróży po kraju. Po 1917 r. Daszkowskie Muzeum Etnograficzne zostało najpierw przemianowane na Muzeum Etnologii, a następnie na Muzeum Etnografii Narodów ZSRR. Po jego likwidacji w 1948 r. większość eksponatów została przekazana do Muzeum Etnografii Narodów ZSRR w Leningradzie (obecnie – Rosyjskie Muzeum Etnograficzne). Materiały te pozwalają zapoznać się z postacią N.A. Janczuka jako kolekcjonera. Pomimo zamiłowania do folkloru, N.A. Janczuk podczas swoich podróży zwracał uwagę również na kulturę materialną ludów słowiańskich i nie tylko. Na podstawie przedmiotów zebranych przez niego i przekazanych w darze muzeum można wywnioskować, że interesowała go obróbka drewna (zgromadził niewielkie, ale różnorodne kolekcje drewnianych naczyń Rosjan i Ukraińców, wyroby z kory brzozowej i gałązek, wykonane przez Białorusinów i Estończyków), kolekcje ukraińskiej ceramiki i glinianych gwizdków, a także ukraińskich i rosyjskich pisanek wielkanocnych. W dokumentacji Daszkowskiego Muzeum Etnograficznego zachowały się informacje, że ukraińska gliniana lampa została nabyta podczas podróży N.A. i M.W.* Janczuków do guberni połtawskiej w 1913 r. W tym samym roku N.A. Janczuk przekazał muzeum w darze większość glinianych gwizdków i wrzecion. Pisanki trafiały do muzeum głównie w latach 1893, 1897 i 1904. W 1915 r. zbiory Daszkowskiego Muzeum Etnograficznego wzbogaciła kolekcja wzorzystych tkanin i haftowanych wyrobów Tatarów krymskich, zgromadzona na Krymie przez N.A. Janczuka oraz pracownicę muzeum E.A. Junak w latach 1914–1915”.

Obok danych biograficznych znajdujemy tu zestawienie numerów inwentarzowych ponad 300 eksponatów, należących do zespołów muzealnych nr 8761 i 8762, z podziałem na kolekcje przynależne poszczególnym narodom: Białorusini (1 przedmiot), Tatarzy krymscy (144), Łotysze (1), Litwini (1), Rosjanie (45), Ukraińcy (128), Estończycy (3). Nazwy przedmiotów oznaczonych poszczególnymi numerami podano tylko wtedy, gdy do danej kolekcji należą pojedyncze eksponaty, natomiast w kolekcjach większych mamy tylko ogólny opis grup zabytków – w przypadku Ukraińców są to narzędzia rolnicze, narzędzia tkackie, drewniane sprzęty domowe, naczynia ceramiczne,

Przykłady wzorów geometrycznych na pisankach, które w rodzinnych stronach południowopodlaskich zebrał Mikołaj Janczuk (wg zdjęć zamieszczonych na stronie internetowej collection.ethnomuseum.ru).

eprasa.pl eb61ed466b

wyroby z kory brzozowej oraz pisanki (tutaj 46 sztuk). Nie jest to jednak dokładna liczba przedmiotów zebranych przez Mikołaja Janczuka, gdyż przeglądając zamieszczone na stronie muzeum albumy zdjęć znajdujemy na nich jeszcze inne eksponaty, np. w albumie „Kolczyki ukraińskie" widzimy ludowe wyroby jubilerskie z gub. połtawskiej, opatrzone informacją „Nabył je kustosz Daszkowskiego Muzeum Etnograficznego w Moskwie N.A. Janczuk 6 sierpnia 1899 r. w miejscowości Łubny, w guberni połtawskiej, na Jarmarku Krynickim, odbywającym się corocznie w dziesiąty piątek po Wielkanocy". Jak wiemy w okolicy miasta Łubny (inaczej Łubnie) etnograf miał niewielką posiadłość, w której spędzał letnie wakacje z rodziną. Zapewne zdobyczą jednego z takich pobytów na łubniańskim jarmarku były też nietypowe pisanki ulepione z gipsu i pędzelkiem pomalowane w jaskrawe kolory.

Ze względu na czas publikacji niniejszego numeru na szczególną uwagę zasługują pisanki wielkanocne, tradycyjnie wykonane woskiem na jajecznej skorupce, które stanowią większość eksponatów przywiezionych przez Mikołaja Janczuka z rodzinnej Kornicy. Wprawdzie w albumie „Pisanki ukraińskie" przy artefaktach z gub. siedleckiej nie znajdziemy nazwiska zbieracza, lecz 41 zdjęć pisanek (z datacją „lata 1890-te", „1900––1904" i „1909") jest przypisanych konkretnie do Kornicy, a więc nie ma wątpliwości, że dostarczył je Mikołaj Janczuk. Kilka innych jest opisanych tylko z podaniem nazwy guberni, ewentualnie z dodaniem, że pochodzą z powiatu radzyńskiego. Za sprawą Mikołaja Janczuka do kolekcji Muzeum Daszkowskiego trafiły też takie przedmioty z drewna, jak dwie terkotki, u schyłku okresu unickiego używane w kornickiej cerkwi podczas nabożeństw Wielkiego Tygodnia (przekazane w 1898 r.) oraz łyżka, zapewne też z Kornicy, chociaż z bardziej ogólnym opisem „Gubernia siedlecka. Początek XX w. Ukraińcy".

Udostępnione przez petersburskie muzeum zdjęcia i informacje biograficzne, akcentujące zasługi dla muzealnictwa, pokazują wszechstronność utalentowanego badacza kultury ludowej, jakim był Mikołaj Janczuk. Są też dowodem, że w zasobach placówek muzealnych, obejmujących swoim zainteresowaniem nadbużańskie, podlasko-brzeskie strony, mogą znajdować się nieznane dotąd kolekcje zabytków naszej przeszłości i kultury.

Jurij Hawryluk

**Maria Janczuk (Марія Васильевна Янчукъ, 1872–1961) – żona Mikołaja.*

Przypomnienie curriculum vitae Mikołaja Janczuka

17 (29) listopada 1859 – przyszły slawista, językoznawca, folklorysta, etnograf, kustosz muzealny, nauczyciel, pisarz i dramaturg Mikołaj (*Mikoła*) przychodzi na świat w południowopodlaskiej wsi Kornica (wówczas powiat konstantynowski guberni siedleckiej, obecnie Stara Kornica w powiecie łosickim województwa mazowieckiego). Rodzice – *Małorusini* Andrzej (lok. *Ondri*ᵉ*j*) i Ksenia (z Kaczoryńskich) Janczukowie, oboje urodzeni w Kornicy. Tegoż samego dnia zostaje ochrzczony w miejscowej cerkwi parafialnej.

1871 – po ukończeniu rosyjskiej szkoły ludowej w Kornicy (założona w 1864 r.) zdaje egzamin i rozpoczyna naukę w gimnazjum klasycznym w Białej.

1879 – razem z rodziną Gardnerów przenosi się do Moskwy, gdzie w roku szkolnym 1879/1880 kończy naukę w gimnazjum.

1880–1884 – studiuje na wydziale historyczno-filologicznym Uniwersytetu Moskiewskiego.

W latach 80. i 90. XIX w. bierze udział w ekspedycjach muzykoznawczo-etnograficznych, zbiera i opracowuje ukraińskie, polskie, białoruskie i rosyjskie pieśni ludowe, także redaguje ich zbiory.

1887 – jako autor sztuk scenicznych zostaje członkiem Stowarzyszenia Dramatopisarzy i Kompozytorów (pierwsza sztuka – „Pyłyp-Muzyka").

1887 (koniec) – zostaje sekretarzem Cesarskiego Towarzystwa Miłośników Nauk Przyrodniczych, Antropologii i Etnografii (przy Uniwersytecie Moskiewskim).

1888 – zostaje członkiem Moskiewskiego Towarzystwa Archeologicznego.

1888 – zostaje członkiem Towarzystwa Historii i Starożytności Rosji.

1888–1889 – zdaje egzamin magisterski i pracuje jako nauczyciel 6-letniego progimnazjum.

1889–1916 – inicjator i redaktor czasopisma „Этнографическое обозрѣніе".

1890–1891 – pisze sztukę „Ne pomożut' i czary, jak chto komu ne do pary" – specjalnie na benefis najsławniejszej ukraińskiej aktorki tego czasu Mariji Zańkowieckiej, który odbył się w Moskwie **14 (26) lutego 1891 r.**

1892 – zostaje pomocnikiem bibliotekarza w Muzeum Rumiancowskim.

1894–1920 – organizator i kustosz (od 1897 r.) Daszkowskiego Muzeum Etnograficznego w Moskwie (inaczej – Dział Etnograficzny Muzeum Rumiancowskiego).

1896 – zostaje członkiem Towarzystwa Miłośników Literatury Rosyjskiej.

1901–1920 – organizator i przewodniczący Komisji Muzykologiczno-Etnograficznej przy Oddziale Etnograficznym Cesarskiego Towarzystwa Miłośników Nauk Przyrodniczych, Antropologii i Etnografii.

1906 – jeden z założycieli Konserwatorium Ludowego w Moskwie (miało na celu uczynienie edukacji muzycznej dostępną dla szerokich warstw społecznych).

1919 – zaczyna prowadzić wykłady z literatury ukraińskiej i białoruskiej na Moskiewskim Uniwersytecie Państwowym.

1921 (listopad) – zaczyna prowadzić wykłady na Białoruskim Uniwersytecie Państwowym w Mińsku. Wracając pociągiem z Mińska do Moskwy, zaraża się tyfusem.

5 grudnia 1921 – umiera w Moskwie. Początkowo zostaje pochowany na niewielkim cmentarzu na terenie upaństwowionej biblioteki Muzeum Rumiancewskiego, później jego prochy zostają przeniesione na Cmentarz Nowodziewiczy. W 1961 r. zostaje pochowana w tejże mogile żona Mikołaja Maria. Obok spoczywają ich syn Andrzej z żoną Heleną oraz wnuk Wsiewołod.

Ł.Ch.

eprasa.pl eb61ed466b

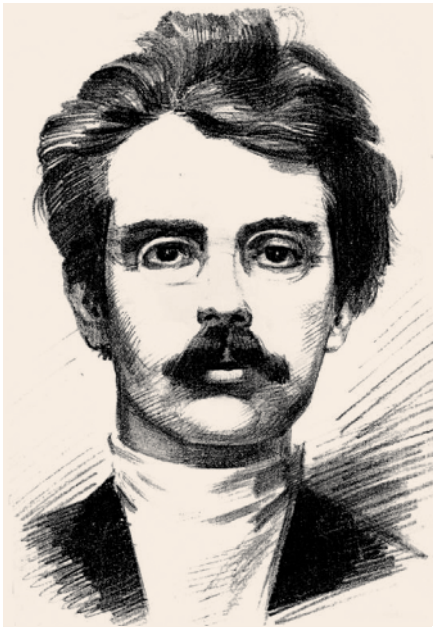
З Більського повіту на Полтавщину

Писанки кінця XIX століття — з Більська і Дорогичина з околицями — у старовинному альбомі

Кажучи словами Івана Франка (збірка «Мій Ізмарагд», 1898), «книги – морська глибина», з якої уважний читач «хоч і труду мав досить дивнії перли виносить». Останнім часом такими перлинами, знахідкою дуже несподіваною, можна сказати – сенсаційною, стали зображення та описи більш ніж сотні писанок з колишнього Більського повіту, які у 1894–1895 рр. потрапили до Етнографічного відділення Лубенського музею Катерини Миколаївни Скаржинської (тодішня офіційна назва: Лубенскій музей Е. Н. Скаржинской. Этнографическій отдѣлъ). Книжка, яка ці перлини зберегла, це «Описаніе коллекціи народныхъ писанокъ. Выпускъ первый. Съ альбомомъ изъ 33 литографированныхъ и 12 черныхъ таблицъ (всего 2219 рисунковъ. Составилъ С. К. Кулжинскій, Дѣйствителный Членъ Императорскаго Русскаго Географическаго Общества». Вийшла вона друком у Москві у 1899 р., натомість у 2011 р. була перевидана у формі репрінту з українською передмовою.

Лубенський музей, який був першим на українських землях приватним історико-краєзнавчим музеєм, існував на хуторі Круглик (нині один з мікрорайонів Лубен) до початку літа 1906 р. Тоді його експонати були фундаторкою передані в дар до Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства, що незабаром перемістився до новозбудованого будинку земства, спорудженого за проєктом архітектора і художника Василя Кричевського. Сьогодні це Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського.

Саме завідувачка науково-дослідного експозиційного відділу археології Ірина Мельникова підготувала довідку про музей на окраїні Лубен, який був заснований за особистим бажанням Катерини Скаржинської (1852–1932) – меценатки, добродійниці, громадської і наукової діячки, яка вирішила родинні збірки та архіви зробити надбанням дослідників,

Сергій Климентійович Кульжинський (1867–1943) — етнограф і колекціонер, у 1890–1905 рр. вчений секретар та завідувач Музею К. Скаржинської.

Карл Васильович Болсуновський (1838–1924) – історик-нумізмат, археолог, музейний діяч.

а згодом і широкого загалу відвідувачів. Унікальний і своєрідний в історії української культури музейний осередок, який мав значні археологічні, історико-етнографічні, нумізматичні та природничі колекції, для широкого кола відвідувачів був відкритий у 1874 р. На початку XX ст. археологічна колекція музею налічувала – 1 438 одиниць зберігання (понад 3 000 предметів), етнографічна – 9 533 одиниць зберігання, історична – 5 178 одиниць зберігання, природознавча – 3 836 одиниць зберігання.

Вагоме місце в етнографічній колекції Лубенського музею займали писанки, збирання яких почалося у 1888 р. Особливу увагу писанкам присвятив Сергій Кульжинський (1867–1943), секретар музею від 1891 р. Він не лише опублікував спеціальну інструкцію збирачам зі вказівками, як писанки пакувати та доставляти у музеї («Программа для собиранія народныхъ писанокъ», Київ, 1895), але й почав працю над публікацією зображень цих яскравих творів народного мистецтва. Плани були широкі, але до щасливого завершення вдалося довести лише перший випуск «Описанія», присвячений саме лубенській колекції.

Писанки з тодішнього Більського повіту (охоплював також Дорогичин), які до колекції музею Катерини Скаржинської потрапили у 1894 і 1895 роках (відповідно 11 і 120 штук), описані під номерами 1817–1947 та зображені на таблицях XXVII–XXIX (кольорові) і XLIII–XLIV (чорні). Погруповані вони тут за населеними пунктами та особами, які доставили експонати до музею. Перша група це 18 писанок (№№ 1817–1834) з підміських сіл Ягуштово і Видово («Деревни Августово и Видово, близь г. Бѣльска»), які були у 1895 р. присла-

Таблиця № XXVII. Писанка з с. Буяки

eprasa.pl eb61ed466b

Таблиця № XXVIII. 1-3: Дорогичин; 4: Вілька Замкова; 5-6: Заєчники; 7-9: Клекотово; 10-11; Кочери; 12-14, 16: Більськ та найближча околиця ; 13, 15: Яґуштово і Стрики.

eprasa.pl eb61ed466b

Таблиці №№ XLIII–XLIV. Писанки з Більського повіту під номерами 1817–1946.

ні «г. С. М. Гендзелемъ», отже, ймовірно Станіславом Гендзелем, якого батько Людвик, приблизно в цей саме час став власником недалекого від Більська фільварку Суботка (нині невеличкий присілок Гендзель належить до сільського обрубу Зубова). Чергові дві групи писанок були надіслані киянином Карлом Болсуновським, для істориків відомим як колекціонер і автор публікацій про т.зв. дорогичинські пломби. Це 11 писанок з Ягуштова і Стриків («Деревни Августово и Стрыки», №№ 1835–1845), надіслані у 1895 р. та 23 писанки з Більська і навколишніх сіл («Городъ Бѣльскъ и его ближайшія окресности», №№ 1846–1868), надіслані як у 1894, так і 1895 роках. Далі маємо опис 25 писанок з сіл Стрики, Грабовець і Орехвичі («Окрестности г. Бѣльска: деревни Стрыки, Грибовецъ (*sic!*) и Орѣхвичи», №№ 1869––1893), які у 1895 р. були надіслані «П. В. Токаревичемъ». Найімовірніше, йдеться про Петра Токаревича (син Володимира), який тоді займав посаду помічника голови міського управління Більська (згодом і він сам став міським головою) та був активним членом Більського вільного протипожежного товариства.

Чергову групу писанок, які походили з Дорогичина та близьких до нього сіл, надіслав Фелікс Коханський, мешканець цього надбужанського міста та завзятий збирач місцевих «старожитностей» (історичних пам'яток – деякі з них, зокрема «дорогичинські пломби» і кераміку, можна зараз побачити в місцевому регіональному музеї). Маємо тут по 10 писанок з Буяків (№№ 1894–1903), Дорогичина (№№ 1904–1913), Вільки Замкової (№№ 1914–1923), Заєчників (№№ 1924–1933) і Клекотова (№№ 1934–1943), та 4 писанки з заселеного виключно поляками с. Кочери (№№ 1944–1947). У випадку писанок, які зображені лише на «чорних» таблицях, упорядник подав інформацію як про колір тла, так і окремих частин орнаменту, отже їхній малюнок можна відтворити. Для прикла-

eprasa.pl eb61ed466b

Таблиця № XXIX. 1, 3-4: Яґуштово і Стрики; 2, 5-7: Більськ та найближча околиця; 8-12: Яґуштово і Видово; 13-16 Стрики, Грабовець і Орехвичі.

eprasa.pl eb61ed466b

ду, писанка № 1817 мала «вишнево-чорний» колір, рисунок хреста був білий, гілки – жовті, з чого виходить, процес її розписування та фарбування охоплював дві стадії.

Виявляється, і тут не обійтися без згадки про нашого південнопідляського земляка-етнографа – саме ж Микола Янчук на сторінках журналу «Этнографическое обозрѣніе» (1898, № 1) подав замітку про те, що, м.інш.: «Лубенський музей вже зайнятий виданням великого альбому розписаних яєць з власної колекції та інших збірок. До чергової книги часопису додамо декілька рисунків з цього альбому, ввічливо переданих нам видавицею». В самому ж «Описанії» Сергій Кульжинський в числі відомих колекцій писанок називає також музейну колекцію у Москві, якою опікувався наш етнограф: «Ця велика колекція (близько 300 писанок) складена турботами хранителя Дашківського музею, пана М. А. Янчука. До неї увійшли як писанки, що належали особисто йому, так і колекція Етнографічного відділу Товариства любителів Природознавства і, нарешті, колекція, яка раніше належала Музеєві. Частина колекції фігурувала на Географічній виставці у 1892 р. в Москві, а тепер вся колекція доступна оглядові бажаючих. Пан Янчук, ознайомившись з цілями нашого видання, дозволив нам зняти копії та видати його колекцію, що й буде зроблено у другому випуску каталогу».

Надгробок на могилі Сергія Кульжинського на кладовищі в Лубнах, встановлений у травні 2017 р.

На публікацію у журналі «Этнографическое обозрѣніе» рисунків наданих Катериною Скаржинською прийшлося почекати до наступного року – у числі 1-2 за 1899 р. були поміщені дві кольорові таблиці, які за словами автора замітки (ймовірно це Микола Янчук) мали бути надруковані у другому випуску «Описанія». З числа 18-ти писанок з колекції Дашковського етнографічного музею три перші походили з рідної для Янчука Корниці. Це, на жаль все, що опубліковано, адже другий випуск альбому друком так і не вийшов – матеріали, підготовлені для нього Сергієм Кульжинським, залишились у рукописах, відтак,

Катерина Миколаївна Скаржинська (фото ок. 1906 р.). Внизу: Музейний флігель у Кругликові – колишній будинок Лубенського музею К.М. Скаржинської. За рисунком Георгія Нарбута (1915 р.).

у 1943 р., були вивезені на Захід і потрапили до українського Архіву-музею Православного релігійного центру в Бавнд-Бруці (США, Нью-Джерсі). Це однак не така то й велика проблема, адже колекція Дашківського музею збереглася та, як бачимо з нашої статті про Миколу Янчука, фотографії південнопідляських та інших українських писанок доступні на сайті Російського етнографічного музею. Писанки з Більського повіту, мабуть, пропали, адже як розказала Галина Галян, старша наукова співробітниця Відділу етнографії Полтавського краєзнавчого музею, з колекції писанок, яка у 1920-х роках нараховувала біля 5 тис. експонатів, музеєві вдалося повернути менше п'ятсот, при чому без супровідної документації – порівняння з рисунками альбому опрацьованого Сергієм Кульжинським результату позитивного для Підляшшя не дало.

Юрій ГАВРИЛЮК

eprasa.pl eb61ed466b

Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w.

Parafia Pasynki

Pasynki, Knorozy, Łoknica (*Łoknicia*), Miękisze (*Mjakiszy*), Ogrodniki (*Horodniki*), Pilipki, Saki, Treszczotki (*Treszczutki*), Zubowo.

Рождество святаго Іоанна Предтечи
Rożdestwo swjataho Ioanna Predteczy
24 czerwca (6 lipca, w XX i XXI w. – 7 lipca)

[Święto obchodzone] We wsi Pasynki, pow. bielski, dekanat bielski, w cerkwi parafialnej. Cerkiew drewniana, z taką samą dzwonnicą, wzniesiona w 1891 roku ze środków parafian i wsparcia skarbu. Znajduje się w odległości 9 wiorst od Bielska. Liczy parafian 1 761 płci męskiej i 1 782 żeńskiej, razem zaś 3 543 – w 9 miejscowościach: Pasynkach, Zubowie, Knorozach, Łoknicy, Miękiszach, Ogrodnikach, Sakach, Treszczotkach i Pilipkach, z których najbardziej oddalone od cerkwi są Knorozy – o 6 wiorst. W parafii znajdują się: cerkiew cmentarna św. Anny, rada cerkiewno-parafialna, 8 szkół cerkiewnych: w Zubowie, Knorozach, Łoknicy, Miękiszach, Ogrodnikach, Sakach, Treszczotkach i Pilipkach ze 156 uczniami i 122 uczennicami, a także szkoła ludowa w Pasynkach z 60 uczniami i 7 uczennicami. Kler składa się z 2 osób: duchownego i psalmisty z rocznym uposażeniem 522 ruble i 56 kopiejek. Ziemi cerkiewnej w użytkowaniu kleru 89,34 dziesięcin: siedzibnej 7 dziesięcin, ornej 63 dziesięciny, kośnej 11 dziesięcin, pastwisk i byle jakiej 8,34 dziesięcin.

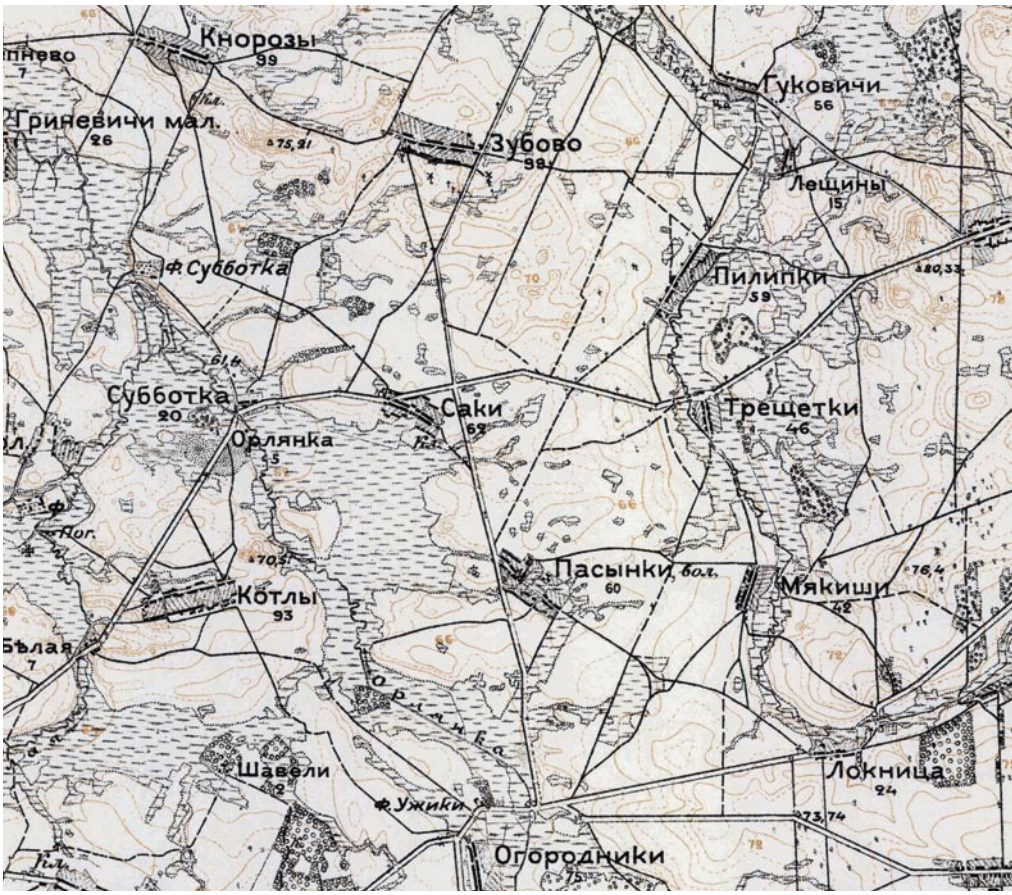
Зачатіе святыя Анны
Zaczatije swjatyja Anny
9 grudnia (21 grudnia, w XX i XXI w. – 22 grudnia)

[Święto obchodzone] We wsi Pasynki, w cerkwi cmentarnej. Cerkiew drewniana, z taką samą dzwonnicą, wzniesiona w 1852 roku przez parafian. Kler: Ks. Wasyl Kostycewicz, wyświęcony 1/13 lutego 1887 r., proboszcz.

Opr. i fot. Ju. HAWRYLUKA

Kontynuujemy rozpoczęte w numerze 5/2022 omawianie opisu parafii prawosławnych (i należących do nich świątyń) w gub. grodzieńskiej, opublikowanego przez biskupa Josifa (Sokołowa) w dziele „Grodnienskij prawosławno-cerkownyj kalendar' ili Prawosławije w Brestsko-Grodnienskoj ziemle w konce XIX wieka" (Woroneż 1899 r.). Autor, w latach 1891--1897 wikariusz eparchii wileńskiej z tytułem biskupa brzeskiego, podaje spisy miejscowości należących do parafii, liczbę wiernych, uposażenie kleru, często też opisuje przedmioty kultu, znajdujące się w cerkwiach i kaplicach. Interesujące są też informacje o okolicznościach budowy poszczególnych świątyń, ukazują bowiem społeczno-polityczne uwarunkowania, które wpływały na życie religijne wiernych Cerkwi wschodniej w XVIII – XIX w. Bp Iosif opisywał świątynie parafialne i filialne wg świąt cerkiewnych, w naszej publikacji pogrupowaliśmy je wg istniejących wówczas parafii.

eprasa.pl eb61ed466b

W 80. rocznicę mordu na furmanach i pacyfikacji prawosławnych wsi byłego powiatu bielskiego przez oddział kpt. Romualda Rajsa ps. „Bury”

Walka o pomnik

W 2026 r. przypada 80 rocznica śmierci prawosławnych mieszkańców byłego powiatu bielskiego zamordowanych w dniach 29 stycznia – 2 lutego 1946 r. przez oddział Pogotowia Akcji Specjalnych Narodowego Zjednoczenia Wojskowego pod dowództwem kpt. Romualda Rajsa ps. „Bury”. Pamięć o tych wydarzeniach jest ważnym elementem tożsamości prawosławnych mieszkańców Białostocczyzny. Świadczą o tym coroczne uroczystości, które mają miejsce 31 stycznia na cmentarzu wojskowym w Bielsku Podlaskim, gdzie złożono szczątki 30 wozaków. Członkowie rodzin ofiar, mieszkańcy Bielska Podlaskiego oraz władze samorządowe składają wieńce przy pomniku furmanów oraz biorą udział w panichidzie odprawianej w cerkwi pw. Opieki Matki Bożej w Bielsku Podlaskim. Ponadto 29 października 2019 r. Sobór Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego trzydziestu furmanów zamordowanych przez oddział Rajsa oficjalnie dołączył do grona świętych. Zostali oni włączeni do grupy męczenników chełmskich i podlaskich ze wspomnieniem liturgicznym w ostatnią sobotę lipca (święto Zaleszańskiej Ikony Matki Bożej). W związku z okrągłą rocznicą tych tragicznych wydarzeń chciałbym przypomnieć o trudnej drodze, jaką musieli przejść członkowie rodzin ofiar oddziału „Burego”, aby godnie upamiętnić pomordowanych bliskich na cmentarzu wojennym w Bielsku Podlaskim.

22 października 1994 r. został powołany Społeczny Komitet Członków Rodzin Osób Pomordowanych w dniach 29, 31 stycznia i 2 lutego 1946 r. przez Zbrojne Podziemie. W jego skład weszli bliscy osób pomordowanych 31 stycznia 1946 r. w lesie koło Puchał Starych (gmina Brańsk) przez oddział Pogotowia Akcji Specjalnej 3 Wileńskiej Brygady Narodowego Zjednoczenia Wojskowego dowodzony przez kpt. Romualda Rajsa ps. „Bury”. Członkami Komitetu były następujące osoby: Paraskiewa Antosiuk – przewodnicząca Komitetu (zamordowany ojciec Aleksander Maksymiuk ze Zbucza); Aleksander Bondaruk – sekretarz Komitetu (zamordowany jego brat, Michał Bondaruk z Krasnowsi); Jan Golonko – zastępca przewodniczącego (zamordowany jego brat, Aleksy Golonko z Pasiecznik Dużych); Jerzy Kędyś – członek Komitetu (zamordowany jego ojciec, Piotr Kędyś z Łozic); Stefan Jakimiuk – członek Komitetu (zamordowany jego ojciec, Jan Jakimiuk z Czyż). Naczelnymi celami Komitetu było ekshumowanie furmanów, przewiezienie ich szczątków na cmentarz wojenny w Bielsku Podlaskim oraz odpowiednie upamiętnienie ofiar oddziału „Burego”.

W 1994 r. po niemal 50 latach od tragedii rodziny ofiar dowiedziały się, że ich bliscy zostali zabici w lesie koło Puchał Starych (gmina Brańsk). W 1951 r. w wyniku zarządzenia ów-

eprasa.pl eb61ed466b

czesnych władz powiatu bielskiego, które dotyczyło ogólnokrajowej akcji porządkowania mogił z czasów drugiej wojny światowej, wójt gminy Brańsk, Michał Szurbak, sołtys wsi Puchały Stare i trzech robotników ekshumowali z dwóch dołów szczątki pomordowanych i w trzech skrzyniach pochowali ich na terenie najbliższego cmentarza rzymskokatolickiego w Klichach. Jeden z członków Komitetu twierdził, że w Klichach w 1972 r. ustawiono na grobie pomordowanych pomnik z betonu: „Mieszkańcy Klich pamiętają, że było to kilka lat później. Prace prowadzone były nocą. Nad zbiorową mogiłą umieszczono napis 'Tu spoczywa 25 mieszkańców okolicznych wsi, ofiar mordu reakcyjnego podziemia'. Bezimienny pomnik ustawiono z pewnością za zgodą ówczesnych władz, w odległości pięciu metrów od zbiorowej, także bezimiennej mogiły żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, z oddziału 'Drzymały' zamordowanych przez NKWD w maju 1945 roku w pobliskiej miejscowości Bodaki"[1].

W 1995 r. Komitet wystąpił z wnioskiem do Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku o przeprowadzenie śledztwa na okoliczności pomordowania 30 osób w lesie koło Puchał Starych. 13 maja 1995 r. rodziny furmanów razem z proboszczem Parafii Prawosławnej w Czyżach zorganizowały pielgrzymkę na miejsce kaźni do Puchał Starych. Na miejscu mordu podczas wkopywania krzyża odnalezione zostały szczątki ludzkie, należące do osób, których nie ekshumowano w 1951 r. Komitet wystosował wniosek do władz o ekshumację odnalezionych szczątków w lesie koło Puchał Starych oraz na cmentarzu w Klichach. Ponadto przewodniczący Komitetu wystąpił do władz magistrackich w Bielsku Podlaskim o umożliwienie upamiętnienia wozaków w miejscu przyszłego pochówku, który był planowany na cmentarzu wojennym w Bielsku Podlaskim. Ratusz wydał w tej sprawie pozytywną decyzję.

W lipcu 1995 r. miejscowy Zarząd Obwodu Światowego Związku Żołnierzy AK w Bielsku Podlaskim sprzeciwił się przeniesieniu zwłok furmanów na cmentarz wojenny, stwierdzając, że: „sprawa ta nie ma nic wspólnego ani z humanitaryzmem, ani z etyką chrześcijańską. Wyciąga się tu argument prawosławia, który też nie ma nic wspólnego ze sprawą, gdyż do tragedii doszło tylko i wyłącznie na tle politycznym, a nie wyznaniowym"[2]. AK-owcy zaapelowali również o „przerwanie tych bulwersujących i jątrzących społeczeństwo manipulacji w imię spokoju tych, co odeszli i tych co żyją"[3]. Ponadto kombatanci z tego środowiska uważali, że cmentarz wojenny jest zamknięty i nie należy na nim grzebać zwłok ludzi, którzy zginęli w okolicznościach niemających nic wspólnego z działaniami wojennymi.

W kwietniu 1997 r. biegły z zakresu medycyny sądowej przy Sądzie Wojewódzkim w Białymstoku dr med. Tadeusz Jóźwik dokonał oględzin szkieletów ludzkich ekshumowanych z masowego grobu na cmentarzu w Klichach oraz w lesie koło Puchał Starych. Wykopane zostały szczątki 27 osób pochowanych w Klichach oraz 3 osoby w lesie koło Puchał. Biegły medycyny sądowej oraz bliscy obecni podczas ekshumacji potwierdzili tożsamość osób znajdujących się w zbiorowej mogile. W lipcu tego roku szczątki wozaków w trzech trumnach zostały przewiezione na cmentarz wojenny w Bielsku Podlaskim. Usypany został kurhan, na którym umieszczono prawosławny krzyż. Od tego momentu rozpoczęły się starania Komitetu o budowę pomnika upamiętniającego ich bliskich.

Wstępny projekt pomnika, opracowanego przez Komitet, miał składać się z trzech pionowych płyt nagrobnych. Środkowa, o wysokości półtora metra, miała zawierać imiona i nazwiska furmanów oraz inskrypcję o treści „W tym miejscu 25.07.1997 r. pochowano szczątki 30 mieszkańców pow. Bielsk Podlaski, pomordowanych 31.01.1946 r. k. wsi Puchały Stare gm. Brańsk przez oddział zbrojnego podziemia PAS NZW kpt. R. Rajsa ps. 'Bury'". Na dwóch bocznych metrowych tablicach miała widnieć informacja o wsiach: Zaleszany, Wólka Wygonowska, Zanie, Świrydy, Szpaki. Na obu tablicach planowano zamieścić formułę: „W hołdzie pomordowanych przez zbrojne podziemie".

Urząd Rejonowy w Bielsku Podlaskim wydał zgodę na wzniesienie pomnika, lecz po wyborach parlamentarnych w 1997 r. nowa wojewoda podlaska – Krystyna Łukaszuk – wstrzymała jego budowę tydzień przed zakończeniem. Pismem z 30 czerwca 1998 r. stwierdziła, że działania mające na celu ekshumację, przeniesienie i dokonanie pochówku osób cywilnych oraz budowa pomnika odbyły się z naruszeniem prawa. Wojewoda argumentowała swoją decyzję tym, że cmentarz wojenny w Bielsku Podlaskim jest zabytkiem i z tego tytułu zabronione jest w tym miejscu organizowanie dodatkowych pochówków. Jak się później okazało, zgoda taka nie była konieczna, gdyż cmentarz ten nie był wpisany do rejestru zabytków województwa podlaskiego. Ponadto Urząd Rejonowy w Bielsku Podlaskim pismem z 3 lipca 1998 r. stwierdził, że czynności podjęte przy budowie pomnika były bezprawne i zlecił uzyskanie niezbędnych zezwoleń i opinii. Decyzję wojewody poparł Andrzej Przewoźnik, sekretarz generalny Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Narodu Polskiego. Stwierdził on, że kształt i treść napisów na pomniku nie odzwierciedlają konkretnego zdarzenia i odbiegają od przesłania pomnika narodowego. Rada zaproponowała na wniosek wojewody zamiast pomnika-kurhanu ustawienie jednej, płasko położonej płyty i opuszczenie w tekście napisu „zbrojne podziemie". Na tablicy miały być umieszczone nazwiska 29 osób w porządku alfabetycznym (komitet chciał 30, według miejsca zamieszkania). Andrzej Przewoźnik również nie chciał się zgodzić, by obok głównej tablicy znalazły się jeszcze dwie, upamiętniające kilkadziesiąt innych osób, które zostały zabite przez oddział „Burego" podczas pacyfikacji pięciu wsi. Ponadto miały zniknąć jeszcze dwie istotne (z punktu widzenia Komitetu) informacje. Władze nie zgodziły się na umieszczenie na pomniku zapisów o innych fundatorach pomnika, a mianowicie: „mieszkańców okolicznych wsi" oraz „członków kół Związku Kombatantów RP i BWP". Jedynym akceptowanym przez władze był Społeczny Komitet Organizacyjny. Przedstawiciele Komitetu nie zgodzili się na takie rozwiązanie i postano-

eprasa.pl eb61ed466b

Panichida przy mogile na Cmentarzu Wojennym w Bielsku Podlaskim przed ustanowieniem pomnika (30 lipca 1999 r.).

wili odwołać się od decyzji wojewody do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. W odwołaniu Komitet argumentował, że odmowa wojewody była podyktowania względami politycznymi, a nie merytorycznymi i prawnymi, gdyż na cmentarzu znajdowały się już dwa współczesne pomniki: „Polska Droga Krzyżowa" budowana od roku 1994 (18 sztuk tablic pomnikowych żelazno-betonowych, ostatnia odsłonięta w 1998 r.) oraz tzw. Pomnik Katyński z lat 1992––1994. Argumentując swoje racje, członkowie Komitetu powoływali się na obowiązującą ustawę z dnia 28 marca 1933 roku „O grobach i cmentarzach wojennych" (Dz. U. Nr 39, poz. 311 z późniejszymi zmianami), która mówiła o tym, że wznoszenie pomników na cmentarzach wojennych wymaga zezwolenia władz. Zezwolenia wojewody, zdaniem członków Komitetu, nie posiadały osoby i organizacje zaangażowane w budowę dwóch wyżej wymienionych pomników. 6 maja 1999 r. MSWiA udzieliło Komitetowi odmownej odpowiedzi.

Przedstawicie Komitetu nie zaniechali swoich starań i wystosowali skargę na decyzję MSWiA do Naczelnego Sądu Administracyjnego. NSA w Warszawie uchylił zaskarżoną decyzję ministerstwa i nakazał rozpatrzyć ją ponownie. Uchylając decyzję MSWiA, Naczelny Sąd Administracyjny podkreślił, że „działając w granicach uznania administracyjnego przy rozpatrywaniu tego rodzaju spraw, należy do nich podchodzić szczególnie wnikliwie. W tej sprawie tego, niestety, nie było. Minister zasięgnął wprawdzie opinii Rady Pamięci, ale się do niej nie ustosunkował, co miało wpływ na treść decyzji. Po wyroku będzie musiał rozpatrzyć odwołanie ponownie, będąc już jednak związany oceną NSA, zawartą w pisemnym uzasadnieniu wyroku"[4]. Ministerstwo w tej sprawie nie poczyniło żadnych kroków. Dopiero po kolejnej skardze Komitetu do NSA na bezczynność władz ministerialnych w kwietniu 2001 r. premier Jerzy Buzek rozstrzygnął, że powinien w tej sprawie wypowiedzieć się Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W lipcu 2001 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Kazimierz Michał Ujazdowski, powołując się na negatywną opinię ROPWiM oraz na ustawę z dnia 28 marca 1933 r. „O grobach i cmentarzach wojennych", utrzymał w mocy odmowną decyzję wojewody, stwierdzając, że na płytach powinny znajdować się wyłącznie nazwiska pochowanych na bielskim cmentarzu, natomiast w wersji proponowanej przez Komitet pomnik ma charakter nie nagrobny, lecz symboliczny. W tej sytuacji w sierpniu 2001 r. Komitet ponownie złożył skargę do NSA. W marcu 2002 r., wobec niewykonania poprzedniego orzeczenia nakazującego wszechstronne zbadanie sprawy i kompromisowej postawy Komitetu, NSA ostatecznie uchyliło wszystkie odmowne decyzje ministrów i wojewody. Sprawa pomnika ostatecznie została rozwiązana

eprasa.pl eb61ed466b

14 sierpnia 2002 r. w wyniku decyzji wojewody podlaskiego Marka Strzelińskiego, który po konsultacjach z ROPWiM wydał zgodę na wzniesienie pomnika na cmentarzu wojennym w Bielsku Podlaskim.

27 października 2002 r. na cmentarzu wojennym w Bielsku Podlaskim odsłonięto pomnik upamiętniający ofiary oddziału „Burego". Uroczystego odsłonięcia monumentu dokonali wojewoda podlaski Marek Strzeliński, burmistrz Bielska Podlaskiego Andrzej Stepaniuk oraz sekretarz Komitetu Aleksander Bondaruk. Pomnik wyświęcił zwierzchnik Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, Metropolita Warszawski i Całej Polski Sawa. Po wyświęceniu dochodziło do aktów jego profanacji. Najpierw krzyż, który stoi na kurhanie, oblany został czerwoną farbą. Później na główną płytę wylano gorącą parafinę, która trwale uszkodziła część inskrypcji na głównej płycie pomnika.

Ważną kwestią do omówienia są inskrypcje umieszczone na płytach, a konkretnie zapis, że furmani „zostali zamordowani przez podziemie zbrojne". Słuszność takiego postawienia sprawy członkowie Komitetu argumentowali tym, że na budynku Kina „Ton" w Białymstoku (dawna siedziba Wojskowego Sądu Rejonowego) znajduje się tablica pamiątkowa z inskrypcjami „W budynku tym po wojnie skazywano na śmierć żołnierzy Polskiego Podziemia. Białystok IX 1989. NSZZ Solidarność". Fakt, że „Bury" był sądzony w tym budynku, ma świadczyć o tym, że jego oddział należał do zbrojnego podziemia, dlatego też, według Komitetu, zasadne było umieszczenie napisu „zbrojne podziemie", gdyż stwierdza on zaistniałe fakty historyczne. Natomiast opinię władz, które twierdziły, że taki zapis jest symbolicznym uogólnieniem, gdyż zrzuca odpowiedzialność za śmierć prawosławnych na całe podziemie, członkowie Komitetu uważali za nie merytoryczną, a polityczną. Pomimo tych trudności Komitetowi udało się przeforsować swoje racje i napis „zbrojne podziemie" znajduje się obecnie na głównej płycie pomnika. Jednak organizatorzy musieli zrezygnować z podobnej inskrypcji na bocznych płytach, które upamiętniały pacyfikacje prawosławnych wsi. Z kolei na płycie głównej zastąpiono słowa „Cześć ich pamięci" napisem „Boże! Niech u Ciebie mają to, co im zabrano – a żywi niech nigdy nie zaznają takiego losu". Na tablicach bocznych zastąpiono napis „W hołdzie pomordowanym przez zbrojne podziemie" napisem „W hołdzie pomordowanym przez Oddział PAS NZW kpt. Romualda Rajsa ps. 'Bury'". Ostatecznie na poszczególnych płytach pomnika zostały zamieszczone następujące informacje:

Na płycie środkowej wypisano nazwiska i imiona, rok urodzenia, miejsce zamieszkania 30 furmanów oraz datę, miejsce i nazwę oddziału, który dokonał zbrodni. Treść inskrypcji brzmi następująco:

„25 lipca 1997 roku w tym miejscu pochowano szczątki 30 mieszkańców b. pow. Bielsk Podlaski pomordowanych 31 stycznia 1946 roku k. wsi Puchały Stare gm. Brańsk przez Oddział Zbrojnego Podziemia PAS-NZW kpt. Romualda Rajsa ps. Bury:

1. Bondaruk Michał, 1922, Krasna Wieś
2. Bondaruk Aleksander, 1910, Krasna Wieś
3. Chwaszczewski Łukasz, 1910, Krasna Wieś
4. Dmitruk Grzegorz, 1886, Krasna Wieś
5. Dmitruk Aleksander, 1926, Krasna Wieś
6. Jakuć Michał, 1915, Krasna Wieś
7. Juziuczuk Aleksander, 1923, Krasna Wieś
8. Laszkiewicz Michał, 1894, Krasna Wieś
9. Siemieniuk Teodor, 1890, Krasna Wieś
10. Bilewski Wasyl, 1920, Zbucz
11. Grygoruk Wasyl, 1925, Zbucz
12. Maksimiuk Aleksander, 1894, Zbucz
13. Sawczuk Wasyl, 1925, Zbucz
14. Tadeuszuk Nikifor, 1901, Zbucz
15. Jakimiuk Jan, 1906, Czyże
16. Łukaszuk Teodor, 1893, Czyże
17. Tarasiuk Jan, 1929, Czyże
18. Golonko Aleksy, 1929, Pasieczniki Duże
19. Ławrynowicz Grzegorz, 1916, Pasieczniki Duże
20. Juszczuk Jan, 1925, Jagodniki
21. Ławrynowicz Jan, 1906, Jagodniki
22. Nazaruk Nikifor, 1901, Jagodniki
23. Jakimiuk Teodor, 1906, Podrzeczany
24. Kędyś Piotr, 1895, Łozice
25. Kot Włodzimierz, 1924, Mochnate
26. Niczyporuk Michał, 1907, Zaleszany
27. Pietruczuk Grzegorz, 1924, Rakowicze
28. Szadojko Mikołaj, 1926, Krzywa
29. Szujecki Jan, 1896, Orzeszkowo
30. Grygoruk Grzegorz, 1926, Wólka Wygonowska".

Dwie boczne płyty upamiętniały 50 mieszkańców pięciu prawosławnych wsi (Zaleszany, Wólka Wygonowska, Zanie, Świrydy, Szpaki), również zamordowanych przez oddział „Burego". Inskrypcja na lewej płycie brzmi: „W hołdzie pomordowanym 29.01.1946 r. przez oddział PAS-NZW kpt. Romualda Rajsa ps. „Bury". 14 mieszkańcom wsi Zaleszany, gm. Kleszczele 2-ch wsi Wólka Wyg. – gm. Kleszczele". Natomiast treść napisów zamieszczonych na prawej płycie jest następująca: „W hołdzie pomordowanym 2.02.1946 r. przez oddział PAS-NZW kpt. Romualda Rajsa ps. „Bury". 24 mieszkańców wsi Zanie – gm. Brańsk, 1-go wsi Świrydy – gm. Brańsk, 9 wsi Szpaki – gm. Wyszki". Przy prawej płycie znajduje się postument, na którym zamieszczono informacje o fundatorach pomnika: „Członkowie rodzin osób pomordowanych, mieszkańcy miasta Bielsk Podlaski i okolicznych wsi, członkowie Związku Kombatantów RP i BWP, Zarząd Miasta Bielsk Podlaski".

Równolegle, kiedy Komitet rozgrywał batalię z administracją publiczną o postawienie pomnika, na początku 2002 r. białostocki oddział Instytutu Pamięci Narodowej po kilkukrotnych zapowiedziach postanowił podjąć śledztwo w sprawie pacyfikacji wsi i morderstw dokonanych przez PAS NZW pod dowództwem kpt. R. Rajsa na przełomie stycznia i lutego 1946 r. Przy podjęciu śledztwa zostało ono wstępnie zakwalifikowane do kategorii zbrodni przeciwko ludzkości, które nie ulegają przedawnieniu i których wyjaśnienie należy do prokuratora IPN-u. 30 czerwca 2005 r. w Oddzia-

eprasa.pl eb61ed466b

Cerkiew pod wezwaniem Świętych Męczenników Ziemi Chełmskiej i Podlaskiej w Zbuczu – świątynia filialna parafii prawosławnej w Czyżach (27 maja 2012 – 29 maja 2016 r.).

łowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku zostało wydane postanowienie o umorzeniu śledztwa. Prokurator IPN w uzasadnieniu stwierdza: „Nie kwestionując idei walki o niepodległość Polski prowadzonej przez organizacje sprzeciwiające się narzuconej władzy, do których należy zaliczyć Narodowe Zjednoczenie Wojskowe, należy stanowczo stwierdzić, iż zabójstwo furmanów i pacyfikacje wsi w styczniu i lutym 1946 roku nie można utożsamiać z walką o niepodległy byt państwa, gdyż nosi znamiona ludobójstwa. W żadnym też wypadku nie można tego, co się zdarzyło, usprawiedliwić walką o niepodległy byt Państwa Polskiego. Można powiedzieć, że wręcz przeciwnie, akcje „Burego" przeprowadzone wobec mieszkańców podlaskich wsi, wspomagały komunistyczny aparat władzy i to przede wszystkim poprzez obniżenie prestiżu organizacji podziemnych, dostarczenie argumentów propagandowych o bandytyzmie oddziałów partyzanckich. Bez wątpienia też wspomagały realizację umowy rządowej o przesiedleniu z Polski osób pochodzenia białoruskiego. Działania pacyfikacyjne przeprowadzone przez „Burego" w żadnym wypadku nie sprzyjały poprawie stosunków narodowych polsko-białoruskich i zrozumienia walki polskiego podziemia o niepodległość Polski. Przeciwnie, tworzyły często nieprzejednanych wrogów lub też rodziły zwolenników dążeń oderwania Białostocczyzny od Polski. Żadna zatem okoliczność nie pozwala na uzasadnienie tego co się stało za słuszne. Z tych też względów należało podjąć decyzję o umorzeniu śledztwa w sprawach zbrodni określonych w sentencji i z przyczyn tam wskazanych"[5].

Burzliwe dzieje pomnika upamiętniającego prawosławnych wozaków oraz mieszkańców wsi byłego powiatu bielskiego odzwierciedlały przemiany polityczne i społeczne, które zachodziły w Polsce po 1989 r. Mit tzw. żołnierzy wyklętych, który zaczął być szczególnie kultywowany pod koniec lat 90. XX w. i zdominował politykę historyczną prawicowych rządów, potęgował nieprzychylne nastawienie części społeczności polskiej oraz administracji państwowej do prawosławnych mieszkańców Białostocczyzny. Przejawem tej postawy były utrudnienia, jakie spotkały członków Komitetu ze strony władz ministerialnych i lokalnych w trakcie budowy pomnika. Pomimo ostatecznego sukcesu i wyświęceniu pomnika, nadal sprawą nierozwiązaną i otwartą pozostaje finansowe zadośćuczynienie rodzinom ofiar oddziału „Burego". 10 lutego 2026 r. odbyło się pierwsze czytanie poselskiego projektu ustawy wnioskowanej przez klub Lewicy o zadośćuczynieniu ofiarom i rodzinom ofiar przestępstw popełnionych na tle narodowościowym, religijnym lub rasowym w latach 1945-1946.

Janusz DANIELUK
Fot. Ju. Hawryluk

1. Relacja Józefa Antoniuka, członka Komitetu.
2. *Dajcie spokój tym co żyją.* Listy do redakcji, [w:] „Gazeta Współczesna", 1997, nr 149; Z. Rudny, *Niewyznany grzech zatruwa świadomość,* [w:] „Czasopis", 1996, nr 2, s. 17-18; J. Wróbel, *Skopani furmani,* „Nie", 1999, nr 6.
3. *Dajcie spokój tym co żyją.* Listy do redakcji, [w:] „Gazeta Współczesna", 1997, nr 149.
4. M. Bołtryk, *Pani wojewoda i trzydziestu furmanów,* [w:] „Przegląd Prawosławny", 1999, nr 2, s. 6-8; M. Bołtryk, *Wicepremier przeciwko furmanom,* [w:] „Przegląd Prawosławny", 1999, nr 7, s. 30-31; D. Frej, *Jak uczcić pamięć ofiar,* [w:] „Rzeczpospolita, 2000, nr 12 (5482), s. 3; M. Musiał, *Epitafium zbyt polityczne,* [w:] „Gazeta Wyborcza", 2000, nr 12/2272, s. 1; Z. Krzywicki, *Pół metra nagrobka, czyli walka z cieniami,* [w:] „Trybuna", 2000, nr 41, s. 10; *Wojna z furmanami,* [w:] „Trybuna", 2001, nr 26, s.8-9; D. Frey, *Kontrowersyjny pomnik,* [w:] „Rzeczpospolita", 2001, s. 3; M. Bołtryk, *Furmani w Ministerstwie Kultury,* [w:] „Przegląd Prawosławny", 2001, s. 37, 43; *Wciąż nie ma zgody na pomnik furmanów,* [w:] „Kurier Podlaski", 2001, 30 marca, s. 4.
5. Postanowienie o umorzeniu śledztwa w sprawie zbrodni przeciwko ludzkości popełnionej w okresie od 29.01.1946 r. do 2.02.1946 r. na terenie powiatu Bielsk Podlaski w celu wyniszczenia części obywateli polskich, z powodu ich przynależności do białoruskiej grupy narodowej o wyznaniu prawosławnym, IPN OKŚZpNP w Białymstoku, sygn. Akt S 28/02/Zi, s. 70 -71.

eprasa.pl eb61ed466b

Віᵉра Масайло

Смуток по одийшовших батьках

Так хотіᵉлосьо б
доткнутіся
до неба Твоїх рук
і нагриᵉтіся теплом
Твоїх очи
мамо
Як добре било б
покупатіся
у мори Твоїх
прихільних слуᵒв
тато
а наветь учуті
Твуᵒй злуᵒсни голос
перед моєю першою
рандкою
...оно мутний образ
Ваших найдорожших
тварув
поселівся у моюᵒм
серці
На щастє добри
успоміни про Вас
час запісав
на твердому дискові
мозгуᵒв
Алє то за мало…
Попробую знайті
Вашу обецность
у морозяному
поцілункові віᵉтру
у пестіᵉньові сонечних
променюв на моїх
губах
у полум'ї церковної свіᵉчкі
у піᵉсні жаворонка
у стуканьові краплюв
дощу
по пудоконнікові
моєї души

Про мене

Уроділася я у 1956 рокові і ходіла до школи у селіᵉ Збуч у гайнувськум повіᵉті. Од п'ятої кляси училася в школі у Чижуᵒв. Послі куᵒнчила пуᵒльські ліцей у Гайнувці і зоотехніку на Академії Рольнічо-Технічнуй в Ольштині. Здобивши титул мгр інж. зоотехнікі і зробівши педагогічну спеціяльность – учила в рольнічум технікумі професійни предмети. Била тоже учителькою біольогії і хемії, а як куᵒнчила подипльомови студії з ранньошкуᵒльної педагогікі – стала робіті в дітячум садочкові. Там одкрила, што хочу і умією пісаті сценаріуши сказок і передставінь в язиках наших національних меншостюв. З успіхом спробувала напісаті віᵉрши про тоє, што мніᵉ грає у душиᵉ і то остатньо наветь по-нашому. Хоч я уже давно на емеритури, то у ГДК у Гайновці не перестаю сполечно займатіся з моїмі «Звонкамі» і показуваті нашу пудляську культуру. Натхненьом до пісаня білі оповіданя моїх предкув – мами і діᵉда – напісани жицьом. З тепериш-ньою технікою у мене бива «пуд гору», алє вельмі спомагає мене муᵒй 19-ліᵉтні внук Марек – студент Варшавської фільмової школи .

Wiᵉra Masajło

Smutok po odyjszowszych bat'kach

Tak chotiᵉłosio b
dotknutisia
do neba Twojich ruk
i nahryᵉtisia tepłom
Twojich oczy
mamo
Jak dobre było b
pokupatisia
u mory Twojich
prychilnych słuᵒw
tato
a nawet' uczuti
Twuᵒj złuᵒsny hołos
pered mojeju perszoju
randkoju
...ono mutnyj obraz
Waszych najdoroższych
twaruw
poseliwsia u mojuᵒm
serci
Na szczastie dobry
uspominy pro Was
czas zapisaw
na twerdomu dyskowi
mozhuᵒw
Ale to za mało…
Poprobuju znajti
Waszu obecnost'
u morozianomu
pociłunkowi wiᵉtru
u pestiᵉniowi sonecznych
promeniuw na mojich
hubach
u połumji cerkownoji świᵉczki
u piᵉśni żaworonka
u stukaniowi krapluw
doszczu
po pudokonnikowi
mojeji duszy

Pro mene

Urodiłasia ja u 1956 rokowi i chodiła do szkoły u seliᵉ Zbucz u hajnuwśkum powiᵉti. Od pjatoji klasy uczyłasia w szkoli u Czyżuᵒw. Pośli kuᵒnczyła puᵒlśki *ogólniak* u Hajnuwci i zootechniku na Akademiji Rolniczo-Technicznuj w Olsztyni. Zdobywszy tytuł mgr inż. zootechniki i zrobiwszy *pedagogiczne przygotowanie* – uczyła w technikum rolniczum *zawodowy przedmioty.* Była toże uczytelkoju biolohiji i chemiji, a jak kuᵒnczyła *studia podyplomowe z pedagogiki wczesnoszkolnej* – stała robiti w *przedszkolu*. Tam odkryła, szto choczu i umiᵉju pisati scenariuszy skazok i *przedstawień* w jazykach naszych *mniejszości narodowych*. Z uspichom sprobuwała napisati wiᵉrszy pro toje, szto mniᵉ hraje u duszyᵉ i to ostatnio nawet' po naszomu. Chocz ja uże dawno na emerytury, to u HDK u Hajnowci ne perestaju społeczno zajmatisia z mojimi „Zwonkami" i pokazuwati naszu pudlaśku kulturu. Natchneniom do pisania byli opowidania mojich predkuw – mamy i diᵉda – napisany życiom. Z teperysznioju technikoju u mene bywaje „pud horu", ale welmi spomahaje mene muᵒj 19-liᵉtni wnuk Marek – student Warszawśkoji filmowoji szkoły.

Олександра Гаврилюк

* * *

Ніч вже прийшла
принесла тіні
з далеких країв
і я йду

обережно
навшпиньки
щоб тільки не порвати
нитки павутиння
(Я ж сама знаю цінність рукоділля)

шукаю серед спогадів
пережитих хвилин
шматочки щастя
які я зможу сплести
в тканину мрій

14.02.2026

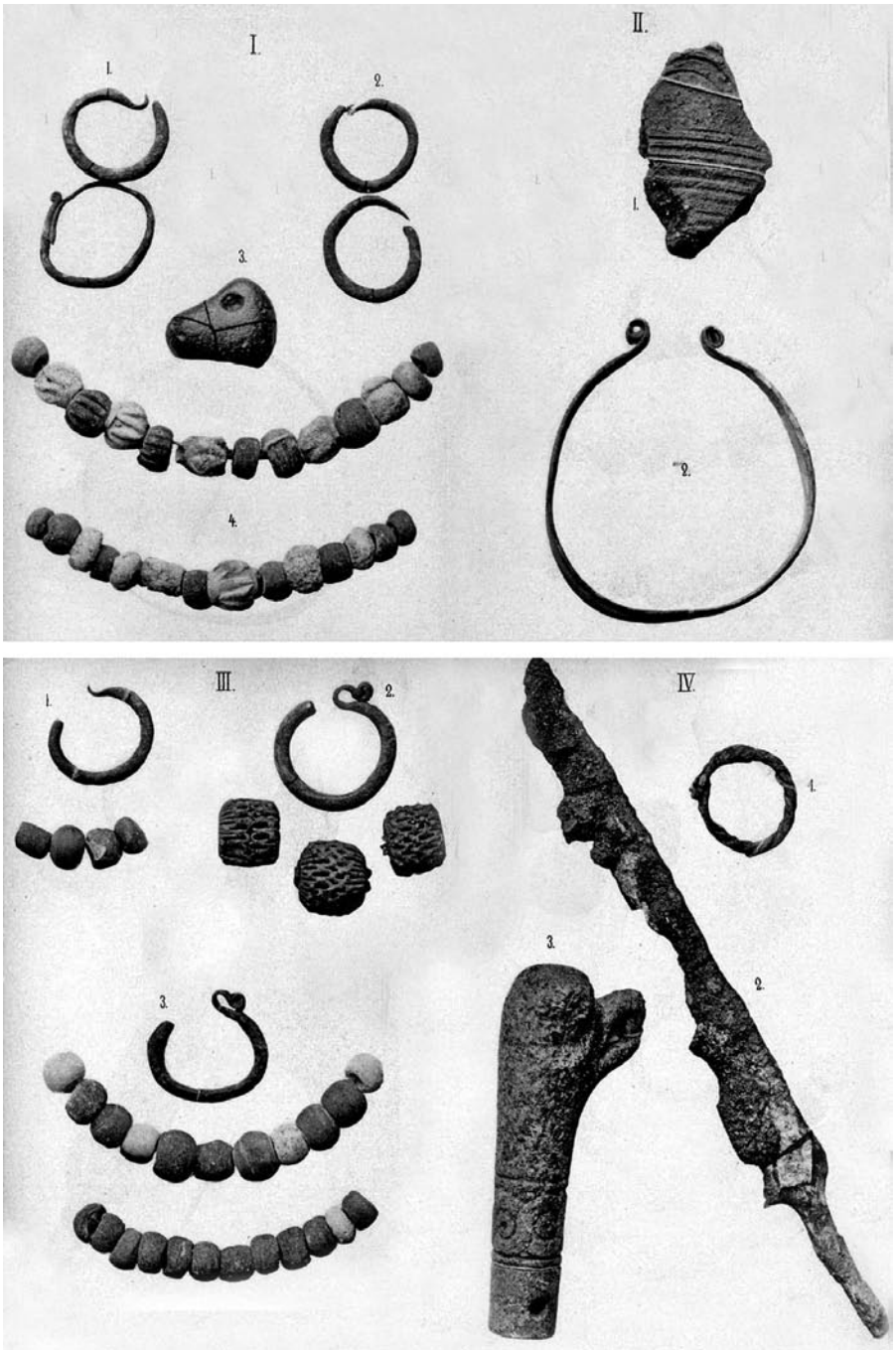
eprasa.pl eb61ed466b

Od stołpu babilońskiego do wieży w Stołpiu

Kontynuacja z numeru 5/2025

Oczywiście poszukiwanie w ziemi śladów przeszłości nie jest wyłączną domeną archeologów. Robią to zarówno badacze skał — geolodzy, zajmujący się historią powstania Ziemi, jak też i badacze skamieniałości — paleontolodzy, dociekający dziejów życia od czasów jak najbardziej odległych. Wspierają tym samym wysiłki historyków, pomagając zrozumieć miejsce człowieka zarówno na osi chronologicznej, mającej za punkt początkowy narodziny naszej planety, jak też w gronie istot żywych, zadomowionych na lądach i w głębinach wód. Procesy zachodzące we wnętrzu i na powierzchni Ziemi nie tylko wyznaczyły moment zaistnienia na niej życia i stworzyły warunki dla jego dalszej ewolucji — w czasach nam bliższych ukształtowały również środowisko ludzkiego bytowania, którym zajmuje się geografia fizyczna, badająca nie tylko rzeźbę terenu, wody, klimat i pokrywę glebową, ale też świat roślinny i zwierzęcy. Dzisiaj nasza zależność od natury jest o wiele mniejsza, ale przez liczący kilkanaście tysięcy lat okres w miarę stałej ludzkiej obecności na terenach Pobuża Środkowego to właśnie środowisko przyrodnicze było głównym czynnikiem określającym warunki życia i gospodarowania miejscowych populacji — początkowo przebywających tu okazjonalnie łowców dzikiej zwierzyny, później rolników i hodowców coraz bardziej przywiązanych do jednego miejsca.

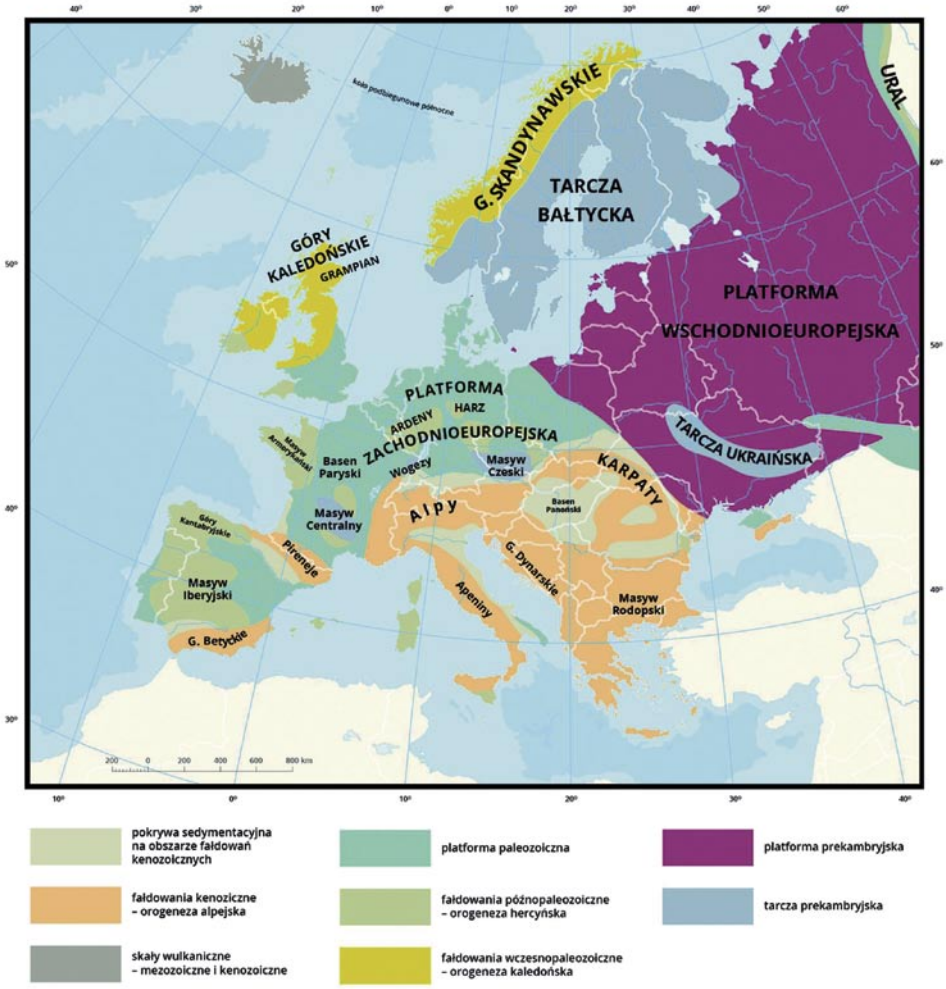
Podstawą wszelkich procesów tworzących fizyczne i biologiczne ramy dla ludzkiego życia było uformowanie się skorupy ziemskiej — skalnej konstrukcji składającej się z szeregu płyt tektonicznych (kontynentalnych i oceanicznych), pozostających w ciągłym ruchu, którego siłą napędową jest ciepło wnętrza globu. Przemieszczenia te, dla nas niezauważalne, na przestrzeni miliardów lat skutkowały powstawaniem, łączeniem i dzieleniem się kontynentów, które wędrowały pomiędzy biegunami. Uczestniczką tych procesów była też dzisiejsza platforma wschodnioeuropejska, na której zachodnim skraju położone jest Pobuże Środkowe.

Urodzony w Kornicy (ob. Stara Kornica w pow. łosickim) Mikołaj Janczuk (1859–1921) był etnografem i autorem sztuk scenicznych, wystawianych przez ukraiński „teatr koryfeuszy". Ale parał się też archeologią, np. podczas ekspedycji w 1891 r. eksplorował wczesnośredniowieczne cmentarzysko z grobami w obstawach kamiennych w Czekanowie w ówczesnej guberni siedleckiej (pow. sokołowski). Wśród znalezisk były zarówno żelazne przedmioty użytkowe, jak krzesiwa i noże (jeden z nich z ozdobną rękojeścią z kości, IV, 2–3), ale też ozdoby kobiece z brązu – esowate kabłączki skroniowe (I, 1–2; III, 1–3) i paciorki ażurowe (III, 2) oraz liczne paciorki z kolorowego szkła i masy przypominającej gips (I, 4; III, 1, 3).

eprasa.pl eb61ed466b

Jednostki tektoniczne Europy (Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0.). Platformę wschodnioeuropejską (najstarsza część Europy) tworzy fundament krystaliczny ze skał magmowych i metamorficznych (archaik, proterozoik), na którym płasko zalegają skały osadowe paleozoiku i mezozoiku. Zachodnią granicą jest strefa szwu transeuropejskiego, nazywana strefą Teisseyre'a–Tornquista (strefa T–T; ok. 2 tys. km długości i ok. 50–100 km szerokości), która prekambryjską platformę spaja z młodszymi jednostkami geologicznymi – paleozoiczną platformą zachodnioeuropejską i strefą fałdowań alpejskich, do której należą Karpaty, zbudowane głównie ze skał osadowych mezozoiku i kenozoiku. Szew ten ciągnie się od Morza Północnego przez Danię, północne Niemcy, Polskę (od okolicy Kołobrzegu, przez Toruń, okolice Warszawy, Kock, Zamość, do granicy koło Przemyśla), Ukrainę, Rumunię i Mołdawię do północnego wybrzeża Morza Czarnego.

Pierwotnie tworzyła ona odrębny kontynent przez paleogeografów nazwany Bałtyką, który powstał ok. 2,1–1,8 mld lat temu z połączenia o wiele starszych jednostek tektonicznych — mikrokontynentów Fennoskandii, Wołgouralii i Sarmacji. Częścią Sarmacji jest tarcza ukraińska, inaczej wołyńsko-azowska, której najstarsze zbadane skały krystaliczne liczą 3,78 mld lat (tarcza — w tym wypadku rozległy obszar zbudowany ze skał krystalicznych, wypukły i bez znaczącej pokrywy skał osadowych, nie poddający się fałdowaniu).

Ta prekambryjska stara Europa, będąca kratonem, czyli stabilną, nie ulegającą podziałom strukturą skorupy ziemskiej, obejmuje obecną Skandynawię, kraje bałtyckie, północno-wschodnią Polskę, Białoruś, Ukrainę (z wyjątkiem Alpidów — Karpat i Gór Krymskich) oraz europejską część Rosji. Początkowo znajdowała się ona w strefie umiarkowanej na półkuli południowej i drogą okrężną dotarła na swoje obecne miejsce dopiero w erze kenozoicznej. W trakcie tej wędrówki, obfitującej w liczne kolizje, doszło do szeregu trwałych połączeń z innymi blokami skorupy ziemskiej (Avalonia, Armoryka, Syberia), prowadzących do powstania współczesnej kontynentalnej płyty eurazjatyckiej, obejmującej swoim zasięgiem Europę i znaczną część Azji (bez Półwyspu Arabskiego, Indyjskiego oraz wschodniej Syberii). Przez swój charakter kolizyjny scalenia te prowadziły do ruchów orogenicznych (gr. *ὄρος* [oros] — góra i *γένεσις* [genezis] — tworzenie, początek), skutkujących powstawaniem pasm górskich zarówno na obrzeżach, jak i w głębi współczesnych kontynentów.

Wymownym przykładem jest Ural, długi na 2,1 tys. km łańcuch górski, który oddziela Nizinę Wschodnioeuropejską od Niziny Zachodniosyberyjskiej, tym samym stanowiąc umowną granicę między Europą i Azją (wypiętrzył się w następstwie kolizji z Syberią). Na północno-zachodnim krańcu platformy wschodnioeuropejskiej mamy Góry Skandynawskie, powstałe wcześniej, w następstwie kolizji Bałtyki, Laurencji i Avalonii. Najpóźniej powstały Karpaty, Góry Krymskie i Kaukaz (też na granicy z Azją), stanowiące część łańcucha alpejsko-himalajskiego. Rozciąga się on od Półwyspu Iberyjskiego i północnej Afryki po archipelag Wysp Sundajskich na południowo-wschodnim krańcu Azji, powstał zaś jako skutek naporu na ukształtowaną już płytę euroazjatycką części Gondwany, które po rozpadzie tego superkontynentu podryfowały na północ, niejako goniąc Eurazję (płyty afrykańska, arabska i indoaustralijska), przy czym ruch ten trwa nadal.

Poza peryferiami platforma wschodnioeuropejska to przestrzeń przeważnie nizinna o mało urozmaiconej rzeźbie, co odnosi się także do Pobuża Środkowego, gdzie średnia wysokość bezwzględna powierzchni oscyluje wokół 150 m nad poziomem morza (wartości skrajne to ok. 90–210 m n.p.m.). Wynika to stąd, że sfałdowania prekambryjskiego podłoża krystalicznego, powstałe na skutek ruchów tektonicznych, zostały przykryte nawarstwieniami młodszych faz przeszłości Ziemi, których miąższość wynosi tu od kilkuset do dwóch tysięcy metrów. Znajdywane w nich minerały wskazują, że teren ten zarówno w proterozoiku, jak i w karbonie był obszarem aktywności wulkanicznej, w niektórych zaś okresach stawał się dnem morza.

Na Polesiu Wołyńskim bazalty eksploatowane w kamieniołomach odkrywkowych, w obrębie geologicznego basenu lubelsko-podlaskiego zalegają na znacznych głębokościach, podobnie jak ruda uranu w pochodzących z dolnego ordowiku łupkach

eprasa.pl eb61ed466b

w okolicy Bielska (Rajsk), niezbyt zasobna w czysty pierwiastek, więc nieopłacalna dla wydobycia. Przedmiotem eksploatacji przemysłowej są natomiast pokłady kredy piszącej, pozyskiwanej w odkrywkach w Mielniku i gminie Stara Kornica, a także plejstoceńskie piaski i żwiry.

Współczesny krajobraz znacznej części Europy, w tym Pobuża Środkowego, został uformowany właśnie w plejstocenie — szczególne znaczenie miały zlodowacenia (glacjały), czyli okresy największego ochłodzenia klimatu. Tworzący się na Półwyspie Skandynawskim lądolód powoli pełzł na południe, niosąc ze sobą wyrywany z podłoża materiał skalny, który po stopnieniu lodu tworzył charakterystyczne formy terenu w postaci moren i pagórków kemowych, zbudowanych z glin zwałowych i piasków. Polodowcową pozostałością są też różnej wielkości głazy narzutowe i kamienie polne, w tradycyjnym budownictwie drewnianym wykorzystywane jako podkład pod zręby budynków mieszkalnych i gospodarskich, a także w drogownictwie, gdyż jeszcze w połowie XX w. standardem utwardzania dróg na naszym terenie było brukowanie. Był to również jedyny dostępny na miejscu materiał dla kamieniarzy, wyrabiających kamienie żarnowe, a potem też *pametniki* (pomniki), od lat 60. XIX w. sukcesywnie zastępujące drewniane krzyże stawiane na mogiłach, przy wiejskich ulicach i na rozstajach dróg.

Prekambr — pierwsze eony dziejów Ziemi

Autorzy „Powieści minionych lat" i późniejszych dzieł historiografii ruskiej posługiwali się erą bizantyńską (konstantynopolską), czyli upowszechnionym w VIII w. systemem liczenia lat od stworzenia świata, który w momencie chrztu Ziemi Ruskiej (988 r. n.e.) miał liczyć niecałe 6,5 tys. lat. Obecnie przyjmuje się, że stworzenie znanego nam świata miało miejsce 13,799 mld lat temu, zaś czas trwania Ziemi, wynoszący 4,567 mld lat, przez Międzynarodową Unię Nauk Geologicznych podzielony został na szereg formalnych jednostek stratygraficznych. Zgodnie z najnowszą stratygrafią (XII.2024) żyjemy w epoce holocenu okresu czwartorzędowego ery kenozoicznej należącej do fanerozoiku – nazwa tego eonu, który zaczął się ok. 538,8 mln lat temu, została utworzona z połączenia słów greki: *φανερός* [phanerós] – widoczny, jawny i *ζωή* [zōḗ] – życie, jest bowiem dobą dynamicznego rozwoju świata organicznego. Łacińskie słowo *aeon* [eon], pochodne od greckiego *αἰών* [aiōn], oznacza czas, trwanie, wiek, wieczność.

Liczący ponad 4 mld lat najwcześniejszy odcinek ziemskich pradziejów, od XIX w. nazywany prekambrem, został podzielony na trzy eony: hadeik (4,567–4,031 mld lat temu), archaik (4,031–2,5 mld lat temu) i proterozoik (2,5 mld – 538,8 mln lat temu). W tym czasie miały miejsce procesy, które na początku fanerozoiku zaowocowały „kambryjską eksplozją życia".

Hadeik (4,567–4,031 mld lat temu) – formowanie się Ziemi, początkowo z powierzchnią w stanie płynnym, z której pod koniec eonu zaczęły powstawać pierwsze minerały i skały, przy czym obecność w niektórych z nich węgla organicznego może świadczyć o istnieniu jakiejś formy fotosyntezy w ówczesnej atmosferze, która składała się głównie z mieszaniny gazów wulkanicznych, w tym pary wodnej. Nazwa eonu pochodzi od skojarzenia z podziemnym światem mitologii greckiej Hadesem, współcześnie utożsamianym z ognistymi czeluściami piekielnymi.

Archaik (4,031–2,5 mld lat temu) – wykształcenie się skorupy, na której po spadku temperatury i skropleniu pary wodnej zaczęły powstawać oceany i pierwsze mikrokontynenty. W atmosferze pojawił się tlen, początkowo jako produkt rozpadu cząsteczek wody pod wpływem światła, później jako produkt fotosyntezy sinic – bakterii, dawniej uznawanych za rośliny, które pojawiły się ok. 2,7 mld lat temu. Życie było ograniczone do form jednokomórkowych (pojawiły się ok. 3,6 mld lat temu), funkcjonujących w środowisku wodnym (archeany i bakterie).

Proterozoik (2,5 mld – 538,8 mln lat temu) – zaczyna zanikać silna dotąd aktywność wulkaniczna, coraz grubsza i stabilniejsza staje się skorupa ziemska, zaś kolizje mikrokontynentów prowadzą do powstawania superkontynentów (w miejscu zderzenia wypiętrzają się pierwsze łańcuchy górskie). Wzrasta ilość tlenu w atmosferze i powstaje warstwa ozonowa. Rozwojowi życia sprzyjały rozległe szelfy ciepłych mórz, powstałe na zalanych skrajach kontynentów. Ok. 2,1 mld lat temu pojawiły się organizmy posiadające jądro komórkowe z chromosomami, ok. 1,5 mld lat temu rośliny wielokomórkowe, zaś przed 900 mln lat wielokomórkowe organizmy zwierzęce o miękkich ciałach. Termin proterozoik, utworzony z połączenia słów *πρότερος* [próteros] i *ζωή* [zōḗ] – życie, oznacza wczesne życie lub dawne życie.

Prekambryjskie granity tarczy ukraińskiej (wołyńsko-azowskiej) na brzegu Dniepru w Zaporożu. Fot. Wiktor Petroczenko.

JH

eprasa.pl eb61ed466b

Odkrywkowa kopalnia kredy w Mielniku. Nazwa tego dawnego grodu, w XIII-wiecznej części Latopisu ruskiego zapisywana z wykorzystaniem litery ѣ (ко Мѣлнику, из Мѣлника), pochodzi właśnie od rzeczownika мѣлъ, w późniejszym czasie zastąpionego zapożyczeniem niemieckiego słowa Kreide. Z badań archeologicznych wynika, że we wczesnym średniowieczu na terenie obecnego rynku miejskiego przynajmniej w niektórych miejscach naturalny poziom gruntu stanowiła warstwa litej kredy, na której z czasem powstało nawarstwienie ze śladami ludzkiej działalności (głównie resztki naczyń, kości zwierzęce), sięgające w chwili obecnej do 4,5 m. Pokłady kredy, w postaci wychodni dostępne w Mielniku i na terenie gminy Stara Kornica, powstawały w morskim środowisku końca okresu kredy, a więc około 70–80 mln lat temu. Od schyłku paleolitu mielnickie złoże kredowe było miejscem pozyskiwania konkrecji krzemiennych, z których wyrabiano narzędzia i broń, a w okresie nowożytnym wypalano z niej wapno – przemysł ten rozwinął się w XVIII w., gdy w okolicznych miastach upowszechniło się budownictwo murowane; co najmniej do połowy XX w. kreda, sprzedawana w postaci niewielkich brył, była też wykorzystywana do bielenia fasad i wnętrz budynków.

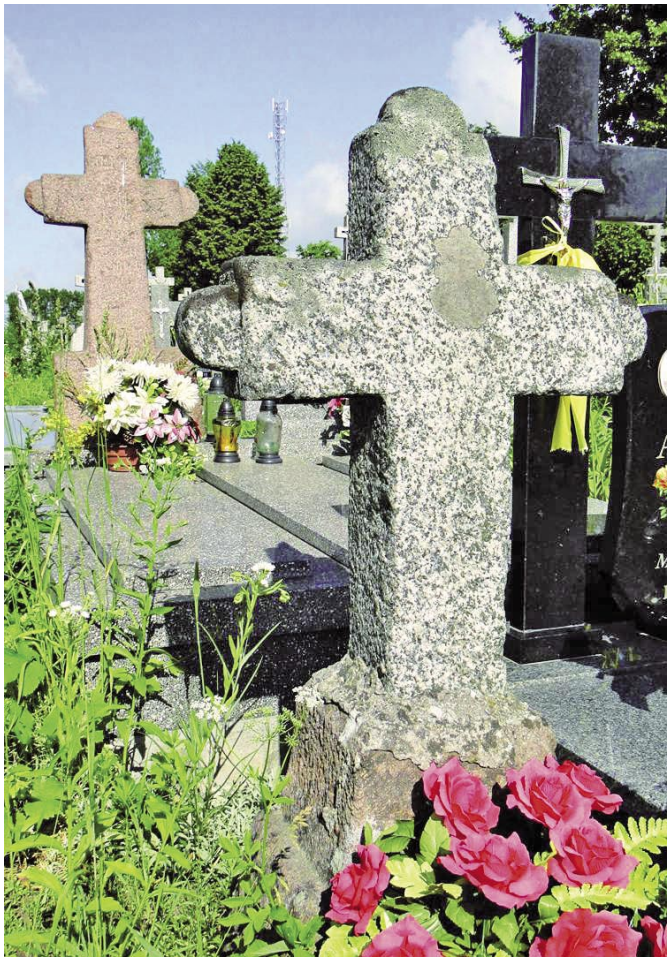

W karbonie teren obecnego Pobuża Środkowego, który znajdował się w strefie okołorównikowej, porastały lasy składające się głównie z roślin, które dzisiaj są niepozorne, lecz w gorącym i wilgotnym klimacie osiągały bardzo duże rozmiary, jak paprocie (po lewej), należące do skrzypów wymarłe kalamity (6), gigantyczne widłaki – lepidodendrony (7) i sigillarie (10). Najbardziej nowoczesnym elementem karbońskiego lasu były kordaity (11), jedne z pierwszych roślin nagonasiennych, które są dzisiaj reprezentowane przez drzewa szpilkowe. („Meyers grosses Konversations-Lexikon. Ein Nachschlagewerk des allgemeinen Wissens”, t. XVIII, Leipzig – Wien 1907). Szczątki roślin gromadziły się w zapadliskach, tworząc złoża węgla kamiennego – jeden z takich obszarów węglonośnych, określany jako Lubelskie Zagłębie Węglowe, rozciąga się na zachodnich granicach Pobuża, od okolic Radzynia Podlaskiego po Chełm i Zamość (miejscem wydobycia węgla jest kopalnia we wsi Bogdanka koło Łęcznej).

eprasa.pl eb61ed466b

XIX-wieczne pomniki nagrobne z kamieni przeniesionych przez lodowiec na cmentarzach prawosławnych w Czyżykach (gm. Hajnówka, nieczynny) i Siemiatyczach (ul. Ciechanowiecka). Napis na pomniku czyżykowskim (1878 r.) wykonany został cyrylicą z typowym dla tradycji ukraińskiej wykorzystaniem ‘ѣ’ dla zapisu ‘i’ – w imieniu Firs (cerkiewne ‘Ѳврсъ), które pełni tu rolę nazwiska.

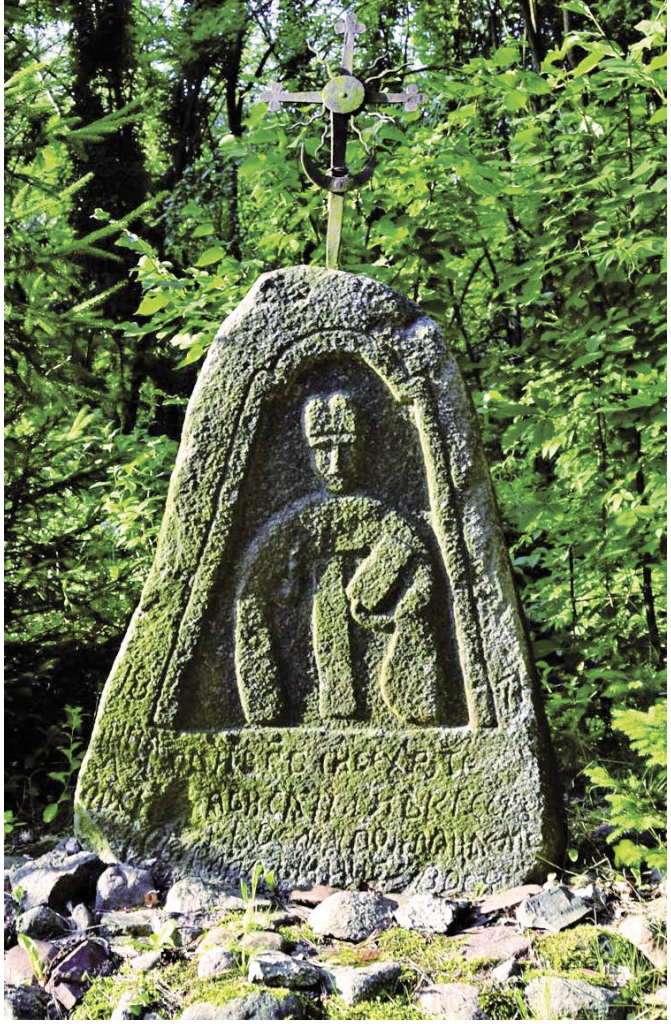
Ogromne znaczenie miała też glina, od neolitu będąca niezbędnym surowcem dla garncarstwa, uprawianego do czasów powojennych — jego dużym i długo działającym ośrodkiem były Kleszczele, przez sąsiadów żartobliwie nazywane Horczarewem (ukr. *horszczok*, *horczok* – garnek). W nowszych czasach zaczęły ją wykorzystywać zakłady produkujące ceramikę budowlaną — cegłę i kafle. Ze względu na uciążliwość transportu pierwsze cegielnie powstawały w bezpośredniej bliskości miast z murowaną zabudową, zaś w miejscowościach z tradycją wyłącznie budownictwa drewnianego był to niezbędny element takich inwestycji, jak budowa murowanej świątyni lub budynku administracyjnego. Powstanie cegielni poprzedziło zatem budowę w latach 70. XVIII w. istniejącego do dzisiaj ratusza w Bielsku, który był w tym mieście pierwszym budynkiem murowanym. Podobnie problem pozyskania budulca rozwiązano we wsi Malesze, gdzie w latach 60. XIX w. zbudowano nową murowaną cerkiew (zniszczona podczas działań wojennych w 1944 r.), a także 20 lat później w Trześciance, gdzie na potrzeby placówki oświatowej, kształcącej kadry pedagogiczne dla szkół cerkiewno-parafialnych, wzniesiono murowane budynki w uroczysku Stawok (rozebrane w okresie międzywojennym).

W chwili obecnej po licznych w XX w. cegielniach, np. w okolicy Bielska (Orla, Widowo, Dubiażyn), pozostały na ogół wypełnione wodą wyrobiska po wyczerpanej glinie. Niewielkie kaflarnie działają jeszcze w Siemiatyczach i Orli. Natomiast nadal ma miejsce pozyskiwanie w różnej wielkości odkrywkach piasku i żwiru — materiałów ciągle niezbędnych przy budowie budynków i dróg.

Aby nasi przodkowie mogli korzystać z zasobów natury, musiało ukształtować się nie tylko geologiczne podłoże dla przyrody ożywionej z roślinami i zwierzętami, ale też zaistnieć samo życie, zdolne nie tylko do wegetacji w pozbawionych tlenu wodach, ale też do zmiany fizycznych właściwości pierwotnego łona Ziemi, dzięki czemu powstała biosfera, która obejmuje cały glob, sięgając zarówno do oceanicznych otchłani hydrosfery, najgłębszych szczelin litosfery, jak i wyżyn atmosfery. Decydujący wpływ na tak szeroki zasięg biosfery ma skład ziemskiego powietrza, w którym obecna zawartość tlenu (21%) na względnie stałym poziomie utrzymuje się co najmniej od 400 mln lat. Tę obfitość w stosunku do pierwotnej znikomej zawartości, stanowiącej około setnej części promila składu atmosfery, a więc i błękitne niebo (przy atmosferze beztlenowej było różowe), zawdzięczamy fotosyntezie, w której tlen jest produktem ubocznym (wzrost stężenia tlenu zmienił także barwę wody morskiej — z brunatnej na lazurową). Dzięki sinicom, pierwszym organizmom zdolnym do dokonywania tego procesu biochemicznego, ok. 2,4––2,0 mld lat temu stężenie tlenu podniosło się na tyle, że doszło do tzw.

eprasa.pl eb61ed466b

Przydrożny *pametnik* koło Czarnej Wielkiej (1871); bruk na drodze w gm. Nurzec-Stacja (pow. siemiatycki).

katastrofy tlenowej, czyli zagłady większości dominujących wcześniej beztlenowych form życia. Umożliwiło to jednak rozwój organizmów opierających swoje funkcjonowanie na bardziej efektywnym oddychaniu tlenowym, które w ciągu długiego procesu ewolucyjnego, warunkowanego także wahaniami stężenia tlenu, stworzyły nasz współczesny ekosystem globalny.

Organizmy beztlenowe są w nim nadal obecne, przy czym obok szkodliwych dla naszego zdrowia występują też jak najbardziej korzystne. Oprócz drożdży, czyli mikroskopijnych grzybów od tysięcy lat wykorzystywanych do wypieku chleba i wytwarzania wina, osobliwe znaczenia mają zdolne do rozkładu błonnika bakterie, które żyją w układzie pokarmowym prze-

Kształtowanie się ożywionego środowiska naturalnego

FANEROZOIK – trwający do chwili obecnej eon rozkwitu życia został podzielony na trzy ery, których nazwy utworzono od greckiego rzeczownika ζωή (życie) z przymiotnikami πᾰλαιός (dawne), μεσο (średnie) i καινός (nowe).

ERA PALEOZOICZNA (PALEOZOIK)
538,8–251,902 mln lat temu
Okresy:
Kambr: 538,8–486,85 mln lat temu
Kambryjska eksplozja życia – Rozwój fauny morskiej – Pierwsze strunowce – Pierwsze bezszczękowce – Pierwsze koralowce czteropromienne – Pierwsze ślimaki i głowonogi.
Ordowik: 486,85–443,1 mln lat temu
Pierwsze konodonty – Pierwsze liliowce (szkarłupnie) – Rozpowszechnienie graptolitów (półstrunowców) – Wymieranie ordowickie (wyginięcie 85% gatunków).
Sylur: 443,1–419,62 mln lat temu
Pierwsze ryby szczękowe – Pierwsze naczyniowe rośliny lądowe.
Dewon: 419,62–358,86 mln lat temu
Pierwsze mszaki, skrzypy, paprocie zarodnikowe, widłaki jednozarodnikowe – Pierwsze lądowe owady, wije i pajęczaki – Silny rozwój ryb (ryby pancerne i mięśniopłetwe) – Pierwsze płazy – Wymieranie dewońskie (znikło 40% organizmów morskich).
Karbon: 358,86–298,9 mln lat temu
Gigantyczne stawonogi (np. metrowe skorpiony) – Rozwój lasów tropikalnych na równiku – Pierwsze gady (kotylozaury) – Pierwsze owady latające (ważki).
Perm: 298,9–251,902 mln lat temu
– Pierwsze rośliny liściaste (miłorzębowe, sagowce) – Pierwsze gady ssakokształtne (terapsydy) – Wymieranie permskie (wyginęło 90% gatunków).

ERA MEZOZOICZNA (MEZOZOIK)
251,902–66 mln lat temu
Okresy:
Trias: 251,902–201,4 mln lat temu
Pierwsze dinozaury – Pierwsze latające gady (pterozaury)

eprasa.pl eb61ed466b

Kamienie żarnowe z granitu polodowcowego (Wystawa Geologiczna Skarbów Ziemi Mielnickiej Adama Borowskiego, Mielnik).

żuwaczy. A więc zwierząt szczególnie cennych, albowiem woły (kastrowane byki) były niegdyś podstawową siłą pociągową, z owczych skór szyto kożuchy, zapewniające ciepło w mroźne zimy, zaś krowy i kozy wytwarzały mleko prawie z niczego — byle była jakaś trawa lub inne zdatne do przeżucia źdźbło, którego człowiek inaczej nie spożytkuje. Pomagały zatem przetrwać przednówek, gdy zapasy zgromadzone minionego lata nieubłaganie się kończyły, więc nie bez przyczyny w pierwszych wersach pieśni wiosennej, śpiewanej przez dziewczęta w Dobrywodzie (wieś przedmiejska Kleszczel), słyszymy prośbę do św. Jurija o jak najszybsze stworzenie warunków do wiosennego wypasu (zapasy siana też się kończą): *Pujdy do Boha po kluczy... odomkny zemliciu i wypusty trawyciu... pokryj zemlyciu trawoju* (możliwe, że to echo jakichś dawnych, jeszcze *jazycznyćkich* wezwań do sił wyższych).

Tak więc organizmy niewątpliwie pierwotne i prymitywne, do których można dodać jeszcze niezbędne w serowarstwie bakterie powodujące kwaśnienie mleka, człowiekowi — zarówno rolnikowi (czyli używając nadzwyczaj trafnego określenia ukraińskiego — *chliborobowi*), jak i hodowcy — pozwoliły lepiej spożytkować naturalny schemat wykorzystania energii Słońca, którego pierwszym elementem są rośliny, dzięki światłu dokonujące syntezy związków niezbędnych im do życia, zaś pośrednim roślinożercy wytwarzający mięso i mleko. Schemat ten oczywiście zaczął się kształtować nie tylko zanim pojawił się wszystkożerny człowiek, ale też i pierwszy lądowy drapieżnik-mięsożerca, a więc w czasie, gdy życie funkcjonowało wyłącznie w wodach. Można więc powiedzieć, że przełomowe z naszego punktu widzenia wyjście na ląd zwierząt, poprzedzone jego kolonizacją przez rośliny, było przeniesieniem w nowe środowisko wypracowanego już schematu.

Odmienne warunki nowego środowiska stworzyły nowe wyzwania, na które odpowiedzią stało się ogromne przyspieszenie i urozmaicenie ewolucji organizmów lądowych. W pewnym momencie popadły one w swoistą gigantomanię — w przypadku stawonogów ilościową (miliony gatunków żyjących obecnie owadów), zaś w przypadku kręgowców wymiarową. Dotknęła ona głównie gady, największy wśród których, żyjący 140 mln lat temu brachiozaur, mógł mieć nawet 30 metrów długości i 77 ton wagi. Nie uniknęły jej też ssaki — wagę największego, bliskiego krewnego nosorożca, który na terenach Eurazji żył 34–23 mln lat temu (oligocen), szacuje się na 15–20 ton (wysokość w kłębie ok. 4,8 m, długość ok. 7,4 m). Niemałe rozmiary miały też ssaki wchodzące w skład wymarłej megafauny plejstoceńskiej, z której najbardziej znany jest mamut włochaty, należący do ulubionej zwierzyny łownej paleolitycznych mieszkańców Eurazji — dzięki jego znacznej tuszy zdobywano obfitą porcję pożywienia, a z dużych kości można było nawet budować schronienia (ślady takich domostw znaleziono we wsi

– Pierwszy ssak – Wymieranie późnotriasowe (wyginęły konodonty i 23–34% rodzajów zwierząt morskich).
Jura: 201,4–143,1 mln lat temu
Dominacja lasów szpilkowych i miłorzędowych w klimacie umiarkowanym. – Pierwszy praptak.
Kreda: 143,1–66 mln lat temu
Pierwsze rośliny kwiatowe (magnolie) – Pierwsze torbacze i łożyskowce – Rozprzestrzenienie roślin okrytozalążkowych – Pierwsze pszczoły – Liczne inoceramy – Przewaga roślin okrytonasiennych – Najstarszy ssak kopytny – Wymieranie kredowe (wyginęło 75% gatunków).

ERA KENOZOICZNA (KENOZOIK)
Zaczęła się 66 mln lat temu
Okres: Paleogen: 66–23,04 mln lat temu
Epoki:
Paleocen: 66–56,0 mln lat temu
– Pierwsze naczelne – Rozprzestrzenienie się ssaków – Pojawienie się traw – Początek ewolucji koniowatych.
Eocen: 56–33,9 mln lat temu
Pierwsze nietoperze – Najstarsze trąbowce – Pierwsze walenie.
Oligocen: 33,9–23,03 mln lat temu
Pierwsze małpy człekokształtne – Pojawienie się dużych ssaków (największy ssak lądowy indrikoterium) – Pierwsze jeleniowate – Pierwszy kot – Dalsza ewolucja koniowatych.
Okres: Neogen: 23,04–2,58 mln lat temu
Epoki:
Miocen: 23,03–5,333 mln lat temu
Wzrost znaczenia traw – Pierwsze delfiny i kaszaloty – Rozprzestrzenienie się małp.
Pliocen: 5,333–2,58 mln lat temu
W Afryce dwunożne człowiekowate z rodzajów Ardipithecus, a później Australopithecus, od których wywodzi się rodzaj ludzki.
Okres: Czwartorzęd
Zaczął się 2,58 mln lat temu
Epoki:
Plejstocen: 2,58 mln – 11,7 tys. lat temu
– Pojawienie się rodzaju Homo – Wyewoluowanie i eksplozja demograficzna człowieka współczesnego – Rozwój i wymarcie megafauny (ssaki).
Holocen: od 11,7 tys. lat temu
– Ukształtowanie się współczesnej roślinności – Powstanie gleb, pokładów torfu i rud darniowych (pierwszy surowiec w metalurgii żelaza) – Oswojenie i udomowienie zwierząt – Narodziny rolnictwa – Niszczenie środowiska naturalnego. **JH**

eprasa.pl eb61ed466b

Meżyricz w obwodzie czerkaskim na Naddnieprzu). Ostatecznie wśród roślinożernych ssaków lądowych w kwestii wielkości zwyciężył umiar, dzięki czemu część kopytnych udało się człowiekowi udomowić lub przynajmniej oswoić, inne zaś stały się łatwiejszym celem do upolowania.

Śledząc więc rezultaty badań naukowych nad dziejami Ziemi i ewolucją życia, można uznać, że w znacznej mierze pokazują one trafność wniosków, które 3,5 tys. lat temu legły u podstaw biblijnego schematu stworzenia świata, uwieńczonego powołaniem do życia człowieka, który w „Powieści lat minionych" został przedstawiony w mowie filozofa przekonującego Włodzimierza Wielkiego do obrania wiary chrześcijańskiej. Oczywiście był to wyłącznie owoc spekulatywnej dedukcji, opartej jedynie na obserwacji otoczenia, podany zaś chaotycznie i w sposób właściwy dla widzenia i przedstawiania świata w epoce, gdy powstawała „Księga Rodzaju" (gr. „Genesis"; w „Biblii Ostrogskiej" – „Книги ā Movсїовы Бытія"). Mimo to główne współzależności, dzięki którym w łonie przyrody zrodził się nasz gatunek, chcący panować „nad rybami morskimi, nad ptactwem powietrznym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi", przez Linneusza dumnie nazwany myślącym — *Homo sapiens*, został tu intuicyjnie wychwycony. Ta dokonana siłą samego umysłu dedukcja była na tyle przekonująca, że jej weryfikacji podjęto się dopiero w XIX w., gdy istoty znalezisk pochodzących z czasów przedpotopowych zaczęto dociekać w sposób empiryczny, co pozwoliło głębiej poznać wydarzenia — w istocie przypadkowe, których następstwa okazały się korzystne dla człowieka, zaopatrując go nie tylko w łatwo dostępne zasoby niezbędnie do przetrwania biologicznego, ale też głębiej ukryte surowce do tworzenia zaawansowanych technologii. A także te procesy, które stworzyły nas samych.

Wbrew stereotypowej frazie „człowiek pochodzi od małpy", przodkiem człowieka współczesnego nie jest żadne z tych bardziej lub mniej sympatycznych i pokrewnych nam zwierząt z rzędu naczelnych, lecz starsze – już wymarłe – gatunki ludzkie. Te zaś też wywodziły się nie od małpy, ale od rodzajów przedludzkich, których ostatni przodek wspólny z najbliższym nam szympansem wymarł przed milionami lat. Formalną cezurą czasową pomiędzy tymi istotami, którym dość bezmyślnie nadano nazwy naukowe z użyciem greckiego słowa πιθηκος [pithēkos], czyli małpa, a najwcześniejszym gatunkiem rodzaju *Homo*, czyli człowiekiem zręcznym (*Homo habilis*), jest opanowanie sztuki wytwarzania kamiennych narzędzi tnących, co nastąpiło ok. 2,6 mln lat temu, dając początek paleolitowi — najwcześniejszemu okresowi pierwszej epoki w dziejach ludzkości.

Cdn.

Jurij HAWRYLUK
Fot. autora artykułu

Przodkowie i kuzyni rodzaju ludzkiego

Pierwsze próby naukowego systematyzowania organizmów żywych znane są ze starożytności (IV w. p.n.e. – Grecy Arystoteles i Teofrast). W XVIII w. Szwed Karol Linneusz opisał około 16 tys. gatunków roślin i zwierząt oraz upowszechnił dwumianowe łacińskie nazewnictwo, łączące rodzaj i gatunek, np. Homo sapiens – rodzaj człowiek, gatunek myślący / rozumny.

Obecnie nasz gatunek jest samotnym przedstawicielem rodzaju Homo, albowiem najdłużej żyjącego krewnego gatunkowego, nazwanego Homo neanderthalensis, utraciliśmy ok. 30 tys. lat temu. Ale zgodnie ze współczesną systematyką mamy zarówno ludzkich i praludzkich przodków, jak i dalszych kuzynów, określanych jako nadrodzina człekokształtnych (Hominoidea), która w osobną gałąź ewolucji wydzieliła się ok. 20 mln lat temu. 4–5 mln lat później nastąpił podział na dwie rodziny – Hylobatidae (gibbony) i Hominidae (człowiekowate), z których każda liczy obecnie po cztery rodzaje.

W rodzinie człowiekowatych najwcześniej własną drogą poszli przodkowie orangutanów, przekształcając się w podrodzinę Ponginae (orangowate), do której należała największa z kiedykolwiek żyjących małp – gigantopitek, osiągający do 3 m wzrostu i 540 kg wagi (prawie że filmowy King Kong). Zarówno gibbony, jak i orangutany są obecnie mieszkańcami Azji Południowo-Wschodniej. Afrykaninem pozostał przodek podrodziny Homininae, obejmującej obecnie trzy rodzaje: Gorilla (goryl), Pan (szympans) i Homo (człowiek). Wg biologów Pan i Homo stanowią plemię Hominini, albowiem szympansy są bliższe ludziom niż pozostałym człowiekowatym.

Zapewne pierwszym wyłącznie praludzkim rodzajem wśród człowiekowatych były ardipiteki, żyjące ok. 5 mln lat temu (lub nawet o ok. 2 miliony lat starsze grekopiteki), z pewnością zaś naszymi antenatami są australopiteki, od ok. 4,2 do ok. 1 miliona lat wstecz zamieszkujące sawannę i tereny przyleśne Afryki Wschodniej. Nie ma jednak pewności co do gatunku, będącego bezpośrednim przodkiem rodzaju Homo. **JH**

Walentyna Waszczuk

Nasza radost'

Pryszła wesna, pryroda ożywaje
Wsio zeloni^{e}je spiwajut ptaszki
I soncie tepleńko uże pryhrywaje
I rozcwitajut wesi^{e}nni kwitki.
Busły pryleti^{e}li z dalekoho kraju
I wże zasiedlajut hnizdoczki swoji^{e}
A lude wesnoju wesioło hulajut
Spyszajut u pole robota jich żde.
Zazula kukaje i di^{e}tok sklikaje
Bo di^{e}tki zazuli w hnizdoczkach czużych
Kwytki nam tak pachnut, ptaszki nam spywajut
Szto sercie tak rade i choczetsia żyty.
A zaraz wżej li^{e}to, żniwa, si^{e}nokosy
U poli robota od rania do noczy
No radost' welika u serci trymtyt
Poka damo rady, to treba robyty.
A li^{e}to nam daryt prekrasnu pryrodu
I mnu^{o}ho płodu^{o}w to horody, sady
A my wsio zbyrajem, hotowym na zimu
Kob w doma nam pachło bohactwom wesny.
Jak radosno nam, szto nam Boh tak ustrojiw
I daw nam robotu i daw z czoho żyty
Za toje bohactwo udiaczny my Bohu
I budemo joho za wsio błahodaryty.

05.06.2025 r.

eprasa.pl eb61ed466b

З хроніки організованого життя

Угода про співпрацю Союзу українців Підляшшя з «Ранковою росою»

З початком січня 2026 р. почалась офіційна співпраця поміж Союзом українців Підляшшя та гуртом традиційного поліського співу «Ранкова роса» Рівненського ліцею № 28 Рівненської міської ради міста Рівне в Україні. Це результат підписання угоди, метою якої є надання різнобічної допомоги у всіх напрямках діяльності для обох організацій, а також кваліфіковане, ефективне і оперативне взаємне рішення спільних проблем. Договір лише підтверджує на більш офіційному рівні багатолітню співпрацю, яка продовжується поміж підляською українською організацією та колективом «Ранкова роса» і її керівниками Аллою і Юрієм Ковальчуками.

Співпраця обійматиме, між іншими, просвітницько-педагогічний, культурно-видовищний та мистецький напрямки, заходи пов'язані зі збереженням і промоцією народної культури тощо.

У взаємній співпраці будуть вирішуватися питання, пов'язані з інформацією про проведення культурологічних заходів, двостороннім обміном художніми колективами та окремими виконавцями, створенням спільних культурно-мистецьких програм та дослідженням, вивченням і популяризацією традиційної культури.

Гурт «Ранкова роса» неодноразово побував на Підляшші, між іншими в минулому 2025 р. він виступив на декількох концертах колядок у регіоні та взяв участь в Українському фестивалі «На Івана, на Купала» в Дубичах Церковних (*на фото*).

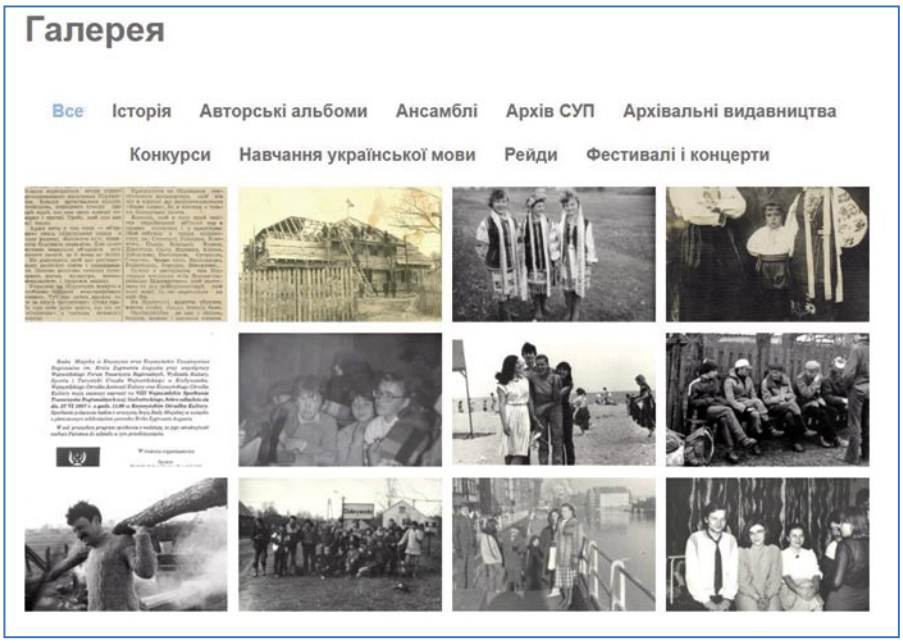
Архівні фотографії і статті на сайті Союзу українців Підляшшя

З початком 2026 р. продовжується реалізація проєкту «Поточне функціонування Інтернет-порталу Союзу українців Підляшшя» (zup.org.pl). У його рамках на сайті СУП з'являються нові статті в закладці «Про Підляшшя» в українському варіанті та «Podlasiana» – у польському. Це різного роду тексти з категорій «Історія», «Мова», «Фольклор» та «Тотожність», а також окремі книжки, поетичні збірки тощо, часто малодоступні та маловідомі ширшому колу читачів.

Окрім того на сайті Союзу в 2026 р. з'являються нові фотографічні галереї зі знімками, починаючи з 1940-х років, які віддзеркалюють процеси українського національного відродження на Підляшші у XX і XXI сто-

eprasa.pl eb61ed466b

літтях. У закладці «Галерея» в українському варіанті та „Galeria" – у польському – можна також дивитися архівні документи – летючки, плакати, запрошення, які показують українські ініціативи в минулому на Підляшші.

Функціонування сайту є можливим дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Зустріч координаторів проєктів Союзу українців Підляшшя

7 лютого в Кноридах у гм. Більськ відбулася зустріч Головної управи Союзу українців Підляшшя та координаторів головних проєктів української організації. Це була нагода обговорити цьогорічні заходи та вирішити поточні питання, пов'язані з функціонуванням СУП-у.

Перш за все, було підготовлено календарій культурних заходів Союзу. І так, відомо, що **24 квітня** у Більському будинку культури відбудеться Воєводський декламаторський конкурс «Українське слово»; **9 травня** там само – Конкурс української пісні «З підляської криниці» та **24 травня** – гала-концерт конкурсу; **18 липня** в Дубичах Церковних пройде Український фестиваль «На Івана, на Купала»; на **29 серпня** в Рипчицях заплановано «Українсько-польські музичні зустрічі»; з черги у днях **15-18 жовтня** відбудеться Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь».

На зустрічі говорилося також про ювілеї підляських колективів, оскільки саме цього року чотири ансамблі з Підляшшя, які виконують український репертуар, святкують свої круглі річниці. **Улітку** 35-ліття свого існування буде відзначати «Родина» з Дуб'яжина, з черги **осінню** 30-ліття – «Гілочка» з Черемхи. Ювілейні концерти організуватиме Союз українців Підляшшя. Відомо також, що Ґмінний осередок культури в Черемсі проведе в **травні** 45-річні ювілеї співочих ансамблів з Черемхи-Села і Вільки Терехівської.

Зустріч була й нагодою, щоб поговорити детальніше про Український фестиваль «На Івана, на Купала» та ансамблі, які будуть на ньому виступати. З'явилися пропозиції запросити таких виконавців, як «Шаравари», «Навра» та дует Максім і Олічка. Більше деталей буде однак відомо ближче літа.

«Ранок» на «Більському мистецькому кліматі»

7 лютого в Більському будинку культури в Більську відбулася 13-та едиція заходу «Більський мистецький клімат». Серед виступаючих традиційно був місцевий Український ансамбль пісні і танцю «Ранок», який діє при Союзі українців Підляшшя та працює саме в Більському будинку культури. Виступив він з українськими піснями і танцями.

Майстер-класи чоловічого співу

7-8 лютого в Загороді в Козликах (*на фото*) над Нарвою відбулися майстер-класи традиційного чоловічого співу. Провів їх Юрій Пастушенко – етномузиколог, випускник кафедри фольклору та етнографії Київського університету культури, учасник таких ансамблів, як «Отава» та «Древо».

Під час двох днів кількадцятиособова група чоловіків працювала над характерним вокальним виконанням та ритмом. Ведучий зосередився на специфіці репертуару, традиційно співаного чоловічими групами, передусім на чумацьких, козацьких, ліричних та обрядових піснях.

Зустріч зорганізувало Товариство друзів скансену в Козликах.

«Позиція українського середовища Підляшшя…»

24 лютого оприлюднено «Позицію українського середовища Підляшшя у четверту річницю повномасштаб-

eprasa.pl eb61ed466b

ної агресії Російської Федерації проти України». Це голос головних організацій, які об'єднують представників українського середовища регіону: Союзу українців Підляшшя, Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», Товариства Спадщина Підляшшя, Товариства друзів скансену в Козликах та Підляського наукового інституту.

Текст заяви доступний на стор. 2.

Зустріч з Аліною Дембовською-Янкевич

3 березня у Шкільно-дошкільному комплексі в Черемсі учні, які вивчають українську мову як рідну, взяли участь в етнографічних майстер-класах з Аліною Дембовською-Янкевич, етнографкою, закоханою в підляський обрядовий рушник, культурною аніматоркою та майстринею рукоділля, яка зараз працює в Історичному музеї в Білостоці, та до 2021 р. очолювала Музей у Більську Підляському. Темою зустрічі був обрядовий рушник з Підляшшя. На заняттях діти ознайомлювалися з традиційними орнаментами з підляських рушників та вишивали хрестиком закладки. Частина із них розмальовувала також сумки, наносячи на них квітові орнаменти. Окрім занять, які були присвячені темі підляського рушника, напередодні Великодня діти з Черемхи писали писанки воском (*на фото*).

Заняття пройшли в рамках проєкту Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел"» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

«Гілочка» заспівала для жінок

8 березня, у Міжнародний жіночий день, у Ґмінному осередку культури в Черемсі пройшла зустріч, на яку було запрошено мешканки ґм. Черемха. Окрім квітів, жінки отримали також у подарунку вінок українських пісень у виконанні Українського дитячо-молодіжного колективу «Гілочка» з Черемхи.

Стипендіатки Маршалка Підляського воєводства з «Ранку»

10 березня Управління Підляського воєводства подало до відома список талановитих учнів, які отримали річні стипендії у 2026 р. в галузі художньої творчості. Загалом було нагороджено 433 особи.

Серед стипендіаток від Маршалка Підляського воєводства знайшлося сім талановитих учасниць Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська, що діє при Союзі українців Підляшшя. Стипендії отримали: Ніколя Голодок, Олександра Касперук, Наталія Лапінська, Юлія Монахович, Анна Решетніков, Дарія Савицька та Іларія Токаюк. Це великий успіх обдарованих дівчат, які співають українські пісні з Підляшшя та поширюють на найвищому вокальному рівні місцеву культуру.

Урочисте вручення стипендій відбулося **30 березня** в Підляській опері і філармонії в Білостоці (*на фото на наступній сторінці*).

Вітання від редакції «Над Бугом і Нарвою»!

Збори Підляського наукового інституту

14 березня в Більську відбулися загальні збори членів Підляського наукового інституту (*фото на наступній сторінці*). Обговорено на них стан справ інституту та проведено дискусію і прийнято рішення щодо напрямків діяльності в 2026 р. Узгоджено терміни і формат багатьох заходів протягом року, запропоновано також введення змін у Статуті організації.

eprasa.pl eb61ed466b

Загальні збори членів Підляського наукового інституту одноголосно прийняли рішення про зміни у Статуті.

Останніми роками склалася традиція, що весною відбуваються Загальні збори членів Підляського наукового інституту. Це дає українському науковому середовищу Підляшшя можливість зустрічі, розмови і обміну думками.

Про фольклор Підляшшя у Бидгощі

21-22 березня в Університеті ім. Казимира Великого в Бидгощі під гаслом «Як прекрасно!» („Ale pięknie!”) проходив загальнопольський конвент співаків і співачок. У його рамках відбувалися лекції, майстер-класи, була також дискусійна панель. Серед питань заходу знайшлися теми, які стосувалися української музичної традиції, у тому числі з Підляшшя.

З доповіддю «Питання співочих традицій з точки зору української меншини в Польщі» виступила Тетяна Наконечна. Авторка лекції разом з Тетяною Гарасим провела також співочі майстер-класи – «Робота над вокалом та музичною мовою на основі весняних пісень польсько-українського прикордоння». З черги одною з ведучих дискусійну панель про пісні була відома на Підляшші Тетяна Сопілка, етномузикознавиця, співачка легендарного київського гурту «Древо» з Києва, ведуча майстер-класи традиційного українського співу в Польщі.

На заході була й присутня група учасниць з Підляшшя – співачки колективів «Ранок» з Більська та «Добрина» з Білостока: Єлизавета Томчук, Катерина Томчук, Олександра Іванюк та Магда Тимошевич.

Другого дня конвенту керівник Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» Єлизавета Томчук виступила з лекцією «Міжпоколінна передача та робота з традиційними піснями Підляшшя». Як можна прочитати на сторінці колективу «Ранок» у Фейсбуці: «Це для нас особлива честь, що знання та досвід пані Елі стали інспірацією для загальнопольського співочого середовища».

Співачки з Підляшшя запрезентували також підляський репертуар, виконуваний українською говіркою. Заспівали вони дві пісні: «Так за лі[е]сом, за бором» і «Там у полі на горбочку».

Святкові майстер-класи

9 квітня, якраз у Великий четвер за юліанським календарем, на заняттях української мови в Громадській початковій школі святих Кирила і Методія в Білостоці відбулися майстер-класи писання писанок (*на фото внизу*). Узяли в них участь учні п’ятого класу, які знайомилися з традиційними орнаментами та вдосконалювали техніку писання яєць воском.

Напередодні Вербної неділі, Благовіщення та Великодня подібні майстер-класи проходили в усіх садочках і школах на Підляшші, у яких діти вивчають українську мову як рідну. Дошкільнята і школярі з Більська, Черемхи і Білостока робили квітки з паперу, щоб прикрасити ними вербове гілля, випікали «буслови лапи» та писали писанки воском. Це щорічні заняття, які сприяють передаванню наймолодшому поколінню підляських народно-релігійних традицій. Від років відбуваються вони в рамках проєкту Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді „До джерел”» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

(ред.)

Фото Л. Лабович, Ю. Гаврилюка, С. Савчука, Є. Томчук

eprasa.pl eb61ed466b

ПЕРЕДПЛАТА – 2026 – PRENUMERATA

Річна передплата на **2026 р.** (6 номерів) на території Польщі коштує **70,00** PLN. При замовленні передплати за коротший період число номерів треба помножити через 14,00 злотих. Архівні номери – 4 зл. (один номер) + витрати на доставку. **Річна передплата** в Україну та Білорусь – 100,00 PLN. **Річна передплата** у інші держави – 40 EUR або $50,00, або їхня рівновартість (авіапошта).

Банківський рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (у назві платежу просимо вказати ім'я, прізвище і точну адресу для висилки та період, якого стосується платіж).

Формат номера для перерахунків з-за кордону: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Вплати з-за кордону просимо виконувати лише безпосередньо на банківський рахунок. Про інші варіанти, будь ласка, заздалегідь домовляйтеся з Видавцем.

Організації, парафії та інші колективи можуть робити замовлення потрібної кількості примірників за окремою домовленістю про умови пересилки і оплати. З усіма запитаннями звертайтеся на e-адресу nadbuhom@nadbuhom.pl, номери телефонів (+48) 502 565 547 або 609 048 496, або пишіть листи на адресу Видавця.

Roczna prenumerata krajowa na **2026 r.** kosztuje **70,00 zł**. W przypadku prenumeraty na okres krótszy liczbę numerów należy pomnożyć przez 14,00 zł. Numery archiwalne – 4 zł (sztuka) + koszt wysyłki.

Roczna prenumerata Ukraina i Białoruś – 100,00 PLN.

Roczna prenumerata do pozostałych krajów – 40 EUR lub 50 USD (poczta lotnicza).

Rachunek bankowy wydawcy: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (w tytule wpłaty prosimy podać imię, nazwisko i adres, na który ma być wysłana prenumerata oraz okres, którego dotyczy wpłata).

Format rachunku bankowego dla wpłat z zagranicy: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Wpłat z zagranicy prosimy dokonywać wyłącznie na rachunek bankowy. Inne formy należy uzgadniać z Wydawcą.

Z pytaniami w sprawie prenumeraty indywidualnej, zamówień grupowych oraz pomocy w rozpowszechnianiu prosimy zwracać się na adres e-mail nadbuhom@nadbuhom.pl, numery telefonów (+48) 502 565 547 lub 609 048 496, a także listownie.

KOLPORTER

Na Podlasiu nasze pismo można kupować w kioskach i innych punktach sprzedaży prasy firmy „Kolporter" na terenie powiatu bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz miasta Białegostoku (np. w sklepach Arhelan, PSS Społem), a także w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku. W innych województwach: w Białej Podlaskiej, Chełmie, Gdańsku, Gorlicach, Górowie Iławeckim, Krakowie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Przemyślu, Rzeszowie, Sanoku, Szczecinie, Warszawie, Włodawie, Wrocławiu. Najpewniejszy sposób to oczywiście prenumerata.

Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою»
Ukraińskie Pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju"

Виходить шість разів у рік ❖ Ukazuje się sześć razy w roku
PL ISSN 1230-2759

ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
nadbuhom.pl nadbuhom@nadbuhom.pl (+48) 502 565 547

Редакція: Юрій Гаврилюк (головний редактор), Вікторія Гаць, Андрій Єкатеринчук, Людмила Лабович (секретар), Анна Паб'ян, Юрій Плева.
Redakcja: Wiktoria Gać, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz (sekretarz), Anna Pabjan, Jerzy Plewa.

Видавець/Wydawca: Союз українців Підляшшя / Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77 E-mail: biuro@zup.org.pl WWW: zup.org.pl

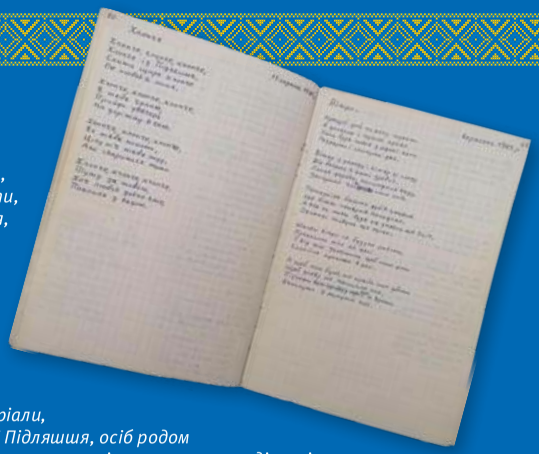
Zrealizowano dzięki dotacji z budżetu państwa ❖ Зреалізовано завдяки дотації з державного бюджету РП.
Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ❖ Публікація виражає лише погляди автора/ів і не може ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. ❖ Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji.

Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає. ❖ Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Nakład: 1200 egz.

eprasa.pl eb61ed466b

Зібрані у Підляському архіві матеріали *мають різноманітний характер: це документи, листи, листівки, фотопластинки, слайди, фотографії, особисті документи, записки, нагороди і відзнаки, афіші, летючки, запрошення, брошури, рукописи та машинописи літературних та публіцистичних творів. У засобах архіву є також електронні матеріали (відеозаписи важливих подій, звукові записи, фотографії, графічні матеріали).*

В рамках своєї діяльності архів намагається збирати все, що може бути важливим для збереження культурної, мовної та історичної спадщини Підляшшя, зокрема матеріали, що документують активність української громадськості Підляшшя, осіб родом з нашого регіону, діяльність українських організацій регіону, а також інших структур, діяльність яких є важливою для української громадськості Підляшшя. Підляський архів приймає до своїх фондів матеріали, що стосуються сьогодення та минулого Підляшшя: спадщини, документи з сімейних архівів, документи громадського життя.

Осідок архіву:

Більськ,
вул. Кринична, 14.

Підляський архів відкритий для користувачів та осіб, які передають матеріали, у п'ятниці з 10 по 12 год. (за винятком державних і церковних свят).

Контакт до архіву:

pninstytut@gmail.com

(+48) 664 187 538; 501 635 467

Archiwum Podlaskie
Podlaski Instytut Naukowy
ul. Kryniczna 14
skr. poczt. 26
17-100 Bielsk Podlaski

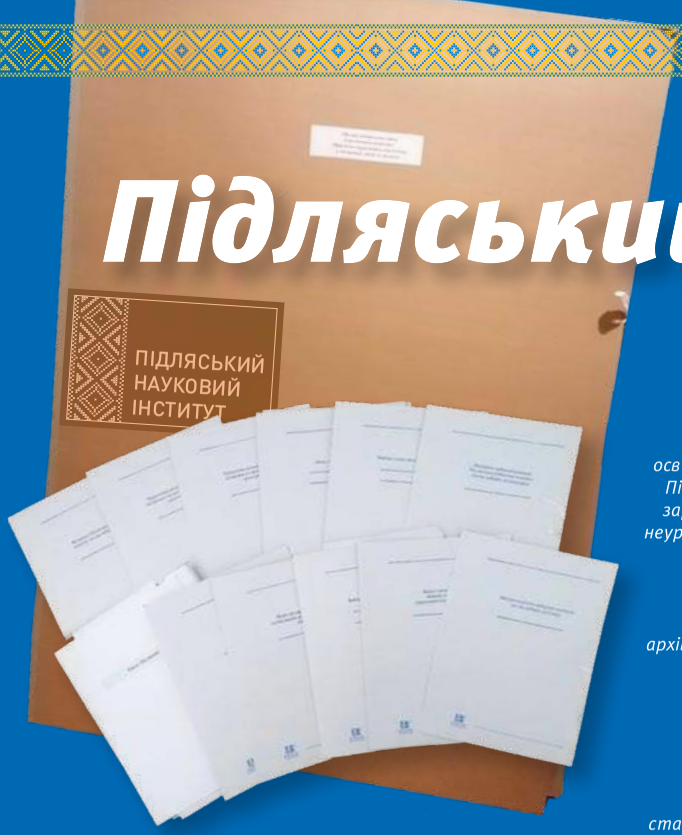
Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Підляський архів діє в рамках завдання, яке реалізується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Реалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Публікація виражає лише погляди автора/ів і не може ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Підляський архів

Підляський архів *діє в рамках Підляського наукового інституту, який виконує роль науково-дослідного, навчального та освітнього закладу української громадськості Підляшшя. Це один із громадських архівів, які зараз численно створюються за ініціативою неурядових організацій. Завданням Підляського архіву є систематичне документування сьогодення та минулого української громадськості Підляшшя: збір, зберігання, забезпечення, опрацювання, оцифрування архівних матеріалів (документів, фотографій, аудіо- та відеозаписів) та документів громадського життя, як матеріальних, так і електронних, що є свідченням функціонування української громадськості Підляшшя в минулому та у сьогоденні. Це, зокрема: усі види актів та документів, листування, фінансова, технічна та статистична документація, карти та плани, фотографії, фільми та мікрофільми, звуко- та відеозаписи, електронні документи та інша документація, незалежно від способу її виготовлення, що є важливим джерелом інформації про сьогодення та минуле української громадськості Підляшшя, організаційних структур, створених нею або таких, що мали вплив на її функціонування, про розвиток культурного, громадського та економічного життя, про розвиток науки, культури та мистецтва на Підляшші, що була створена в минулому і створюється сьогодні.*

Підляський архів розпочав свою діяльність у 2020 р.
У фондах Підляського архіву зберігається вже кількасот архівних одиниць – справ. Зібрані матеріали поділені на кількадесят фондів. Це, зокрема, особові фонди кількох осіб, зокрема постатей, важливих в історії українського культурного та громадського життя на Підляшші, а також фонди окремих організаційних структур або присвячені окремим сферам історії або сьогодення Підляшшя. Найбільшим із фондів Підляського архіву є ***Особовий фонд Богдана Мартинюка****, відомого українського діяча, який проводив широку діяльність в першу чергу щодо охорони пам'яток церковного мистецтва, а також його популяризації серед дітей та молоді.*

Маєш у своїй хаті старі документи, фотографії, видання, афіші, летючки, також ті, що створюються сьогодні?

Не викидай старих документів, фотографій, афіш чи книжок! Це цінні джерела до історії Підляшшя – передай їх для Підляського архіву на збереження для наступних поколінь та для дослідників.

Детальніша інформація:
www.pninstytut.org

eprasa.pl eb61ed466b